

AUTORITETI I MBIKËQYRJES FINANCIARE

MANUALI I MBIKËQYRJES ME BAZË RREZIKUN

Rruga "Dora D'Istria", Nr. 10, Tiranë

Tel: + 355 42 251 355 Tel /Fax: + 355 42 250 686
web: www.amf.gov.al amf@amf.gov.al

AUTORITETI I MBIKËQYRJES FINANCIARE

Manuali i Mbikëqyrjes me Bazë Rrezikun

Për tregun e sigurimeve

Parathënie

Ky manual është hartuar në kuadër të projektit të sigurimeve financuar nga FIRST për “Mbikëqyrjen Efektive”, me ndihmën e Bankës Botërore, me objektiv forcimin e mëtejshëm të mbikëqyrjes së tregut të sigurimeve në Shqipëri.

Veç ekspertizës dhe njohurive të ekspertëve të Bankës Botërore, ekspertët e Autoritetit kanë kontribuar në këtë projekt me ekspertizën lidhur me praktikat aktuale të tregut. Puna e tyre u përqendrua në hartimin e një manuali të vetëm të integruar me fokus rrezikun, duke marrë parasysh dy projekt manualet e përgatitura nga eksperti i Bankës Botërore, off-site dhe on-site, si dhe modele të ndryshme nga juridiksione që zbatojnë metodologji të bazuara në rrezik. Një aspekt tjetër i rëndësishëm i punës së tyre ishte dhe përfshirja në përshtatjen e metodologjisë me karakteristikat e tregut shqiptar të sigurimeve.

Ky manual plotëson kuadrin rregullator të Autoritetit, dhe mundëson zbatimin e metodologjisë me fokus rrezikun, e cila parashikohet në ligjin e sigurimeve.

Krizat financiare globale kanë treguar se rregullatorët duhet të fokusohen edhe tek rreziqet e sistemit përveç rreziqeve të biznesit për operatorët e veçantë të tregut.

Mbikëqyrja tradicionale, e bazuar tek rregullat, ka treguar se nuk është efiçente për parandalimin e vështirësive financiare për shoqëritë mbikëqyrura. Kjo vjen edhe për faktin se tregu financiar po zhvillohet me një dinamikë të lartë përkundër rregullave që janë statike. Rregullat nuk mund të parashikojnë çdo situatë apo skenar, pavarësisht nga fakti se ato mund të përditësohen. Mbështetja gjithmonë tek rregullat mbart rrezikun që t'i kushtohet shumë vëmendje një situatë, e cila nuk është materiale dhe e rëndësishme, ndërkohë që nuk adresohen rreziqet reale dhe ato dalin në pah vetëm kur shkelen rregullat dhe është tepër vonë për të ndërhyrë.

Koncepti bazë i kësaj metodologjie është që të konstatojë fushat me rrezik të lartë tek një shoqëri sigurimi dhe të punojë me drejtuesit e tij për t'i sjellë këto rreziqe në nivele të pranueshme. Objektivi është që të parandalohen vështirësitë financiare, në vend që ato të adresohen pasi të kenë ndodhur. Gjithashtu, kjo metodologji mundëson vendosjen e prioriteteve mbikëqyrëse duke shpërndarë në mënyrë efektive burimet e Autoritetit në çështje dhe shoqëri sigurimi me profil rreziku të lartë.

Ndërtimi i matricës së rrezikut synon një metodologji të fortë dhe relativisht të thjeshtë për vlerësimin e rrezikut të shoqërive të sigurimit dhe përfshin disa hapa. Fillimisht, kryhet vlerësimi i rrezikut të biznesit, pastaj zgjerohet procesi me vlerësimin e cilësisë së proceseve të kontrollit dhe të menaxhimit të rrezikut të shoqërive të sigurimit, duke arritur në një rrezik neto për të gjitha aktivitetet. Hapi përfundimtar është që të vlerësohet fuqia e cilësisë së kapitalit, aktiveve në mbulim të provigjoneve teknike dhe fitimeve, më tej efekti i këtyre vlerësimeve në rrezikun e përgjithshëm neto, duke rezultuar në vlerësimin e rrezikut të përbërë, që përfaqëson profilin e rrezikut të shoqërisë së sigurimit.

Pavarësisht mjeteve në dispozicion të mbikëqyrësit nëpërmjet kësaj metodologjie, mbetet parësor edhe kuptimi i parimeve bazë dhe gjykimi i shëndoshë, i informuar dhe praktik i ekspertëve.

Stafi mbikëqyrës duhet ta kuptojë mirë industrinë, modelin e biznesit të saj dhe produktet që ofrohen si dhe të jetë në gjendje të ushtrojë një gjykim objektiv gjatë vlerësimit të rrezikut. Duke konsideruar të gjitha këto, metodologjia bëhet një bazë e qëndrueshme për vlerësimin e rrezikut.

Zbatimi i kësaj metodologjie prej vitit 2014 ka mundësuar përmirësimin e praktikës mbikëqyrëse të Autoritetit, por dhe ka kontribuar në zhvillimin e disiplinuar të tregut të sigurimeve, udhëhequr nga standardet dhe praktikat më të mira ndërkombëtare.

Përmbajtja

A. METODOLOGJIA	1
Hyrje	1
Pamje e përgjithshme e mbikëqyrjes me bazë rrezikun	1
A.1. FAZA I: Mbledhja e Informacionit dhe Shqyrtimi i të dhënave	5
HAPI 1: Mbledhja e Informacionit	5
HAPI 2: Shqyrtimi i Informacionit të Mbledhur dhe Analiza Financiare.....	9
Planet e Biznesit.....	10
Raportet e Auditimit (Auditimit ligjor).....	10
HAPI 3: Gjetjet kryesore dhe përditësimi i Profilit Përmbledhës të Siguruesit.....	12
A.2. FAZA II: Kryerja e Inspektimit në vend.....	12
A.3. FAZA III: Identifikimi dhe Vlerësimi i Rrezikut dhe Strategjitë për Zbutjen e Rrezikut.....	13
Matrica e Rrezikut.....	13
A.3.1 Aktivitetet e biznesit dhe rreziqet e pranishëm	14
A.3.2 Mbikëqyrja dhe rreziku neto	23
A.4. Faza IV Identifikimi dhe Vlerësimi i Rrezikut tëPërgjithshëm Neto dhe Rrezikut të Përbërë...33	
A.4.1 Rreziku i përgjithshëm neto	33
A.4.2 Kapitali, mbulimi i provigjoneve teknike dhe fitimet.....	35
A.4.3 Rreziku i përbërë	39
A.5 Faza V Projekt Raporti i Inspektimit dhe Letra eMenaxhimit.....	42
A.5.1 Raporti i Inspektimit.....	42
A.5.2 Letra e Menaxhimit	42
A.6 Faza VI Përditësimi i Përparësive dhe ProfilitPërmbledhës të Siguruesit.....	43
A.6.1 Vendosija e Përparësive dhe Profili Përmbledhës i Siguruesit	43
A.6.2 Shkalla e Ndërhyrjes	44
C. ILUSTRIME.....	46
Profili përmbledhës i shoqërisë së sigurimit.....	47
Pyetëtori i Planifikimit të Inspektimit	49
Kuptimi i Strukturës së Qeverisjes së Shoqërisë.....	55
Procedurat e Rishikimit Analitik.....	61
MATRICA E RREZIKUT	69
Pasqyra e Zhvillimit të Dëmeve.....	71
D. TREGUESIT ANALITIK TË PARALAJMËRIMIT TË HERËSHËM.....	72
D.1 Hyrje në Treguesit	72
Formulat e Raporteve të Testeve të Paralajmërimit të Hershëm.....	73
Përshkrimi i Treguesve	77
Analiza e Tendencave	84

SHËNIM

TERMAT RREGULLATOR, MBIKËQYRËS PËRDOREN GJATE GJITHË KËTIJ DOKUMENTI. KUPTIMET ETYRE JEPEN ME POSHTË.

RREGULLATOR: AUTORITETI PËRGJEGJËS I NGARKUAR ME RREGULLIMIN DHE MBIKËQYRJEN E INSTITUCIONEVE FINANCIARE JO-BANKARE, P.SH. AMF.

MBIKËQYRËS: PERSONELI I RREGULLATORIT QË KRYEN MBIKËQYRJEN E SHOQËRIVE, PERSONAT QË PËRGJIGJEN PËR

- **ANALIZËN FINANCIARE,**
- **KRYERJEN E INSPEKTIMEVE NË VEND.**

A. METODOLOGJIA

Hyrje

Autoriteti i Mbikëqyrjes Financiare udhëhiqet nga këta objektiva kryesorë ligjorë për tregun e sigurimeve:

- Mbrojtja e interesave të personave të siguruar;
- Nxitja e qëndrueshmërisë, transparencës dhe besueshmërisë së tregut;
- Sigurimi i respektimit të ligjit.

Nëpërmjet përmbushjes së këtyre objektivave Autoriteti synon ndër të tjera të rrisë besimin e publikut në sistemin financiar në Shqipëri dhe të ruajë qëndrueshmërinë e tregut të sigurimeve duke inkurajuar zhvillimin e një sistemi financiar konkurrues dhe eficient. Për realizimin më të plotë të këtyre objektivave, AMF ka vënë në zbatim metodologjinë e mbikëqyrjes me fokus rrezikun në tregun e sigurimeve.

Objektivi i këtij manuali është të sigurojë një pikë referimi të rëndësishme për AMF, si plotësim i trajnimeve dhe zhvillimeve të tjera që kryhen për të përditësuar kuadrin mbikëqyrës të sigurimeve. Manuali i mbikëqyrjes me fokus rrezikun nuk synon që të jetë një enciklopedi me zgjidhje të gatshme që t'u përshtatet të gjitha çështjeve të përditshme që do të hasen në mbikëqyrjen e shoqërive të sigurimit në Shqipëri. Më saktë, synohet që ai të mbulojë një gamë të gjerë çështjesh në detaje të mjaftueshme për të lehtësuar qasjen praktike për çështje të ndryshme dhe të paparashikuara që mund të lindin. Një mjet i rëndësishëm për arritjen e këtij objektiivi është fokusimi tek konceptet themelore dhe parimet bazë.

Pamje e përgjithshme e mbikëqyrjes me bazë rrezikun

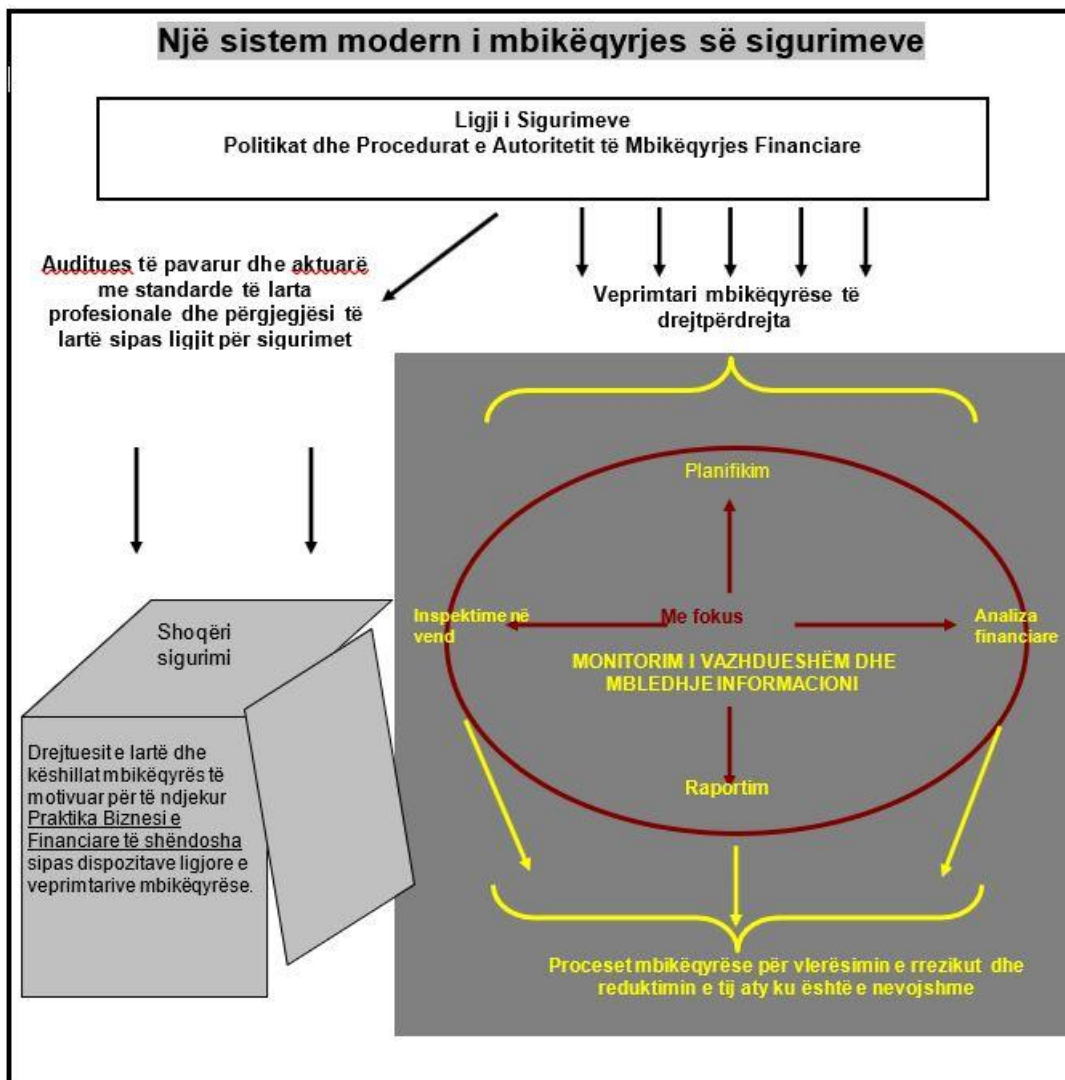
Qëllimi parësor i mbikëqyrjes së sigurimeve është të garantojë që shoqëritë e sigurimit të kenë situatë financiare të shëndetshme dhe të jenë në gjendje që t'i përmbushin të gjitha detyrimet e tyre ndaj policëmbajtësve dhe kërkesave për dëmshpërblim (mbikëqyrja e aftësisë paguese), si dhe të kujdeset që këto detyrime, në fakt, të përmbushen në mënyrë të drejtë dhe në kohë.

Synimi i procesit të mbikëqyrjes me fokus rrezikun është që të zgjerojë dhe të nxisë identifikimin e rrezikut të pranishëm tek siguruesi dhe ta përdorë këtë vlerësim për procesin e mbikëqyrjes në vazhdimësi të shoqërisë së sigurimit. Procesi i mbikëqyrjes me fokus rrezikun përfshin konstatimin e rreziqeve të konsiderueshme, vlerësimin dhe analizën e këtyre rreziqeve, dokumentimin e rezultateve të analizës dhe hartimin e rekomandimeve për mënyrën se si mund të zbatohet analiza në monitorimin e vazhdueshëm të shoqëritë e sigurimit.

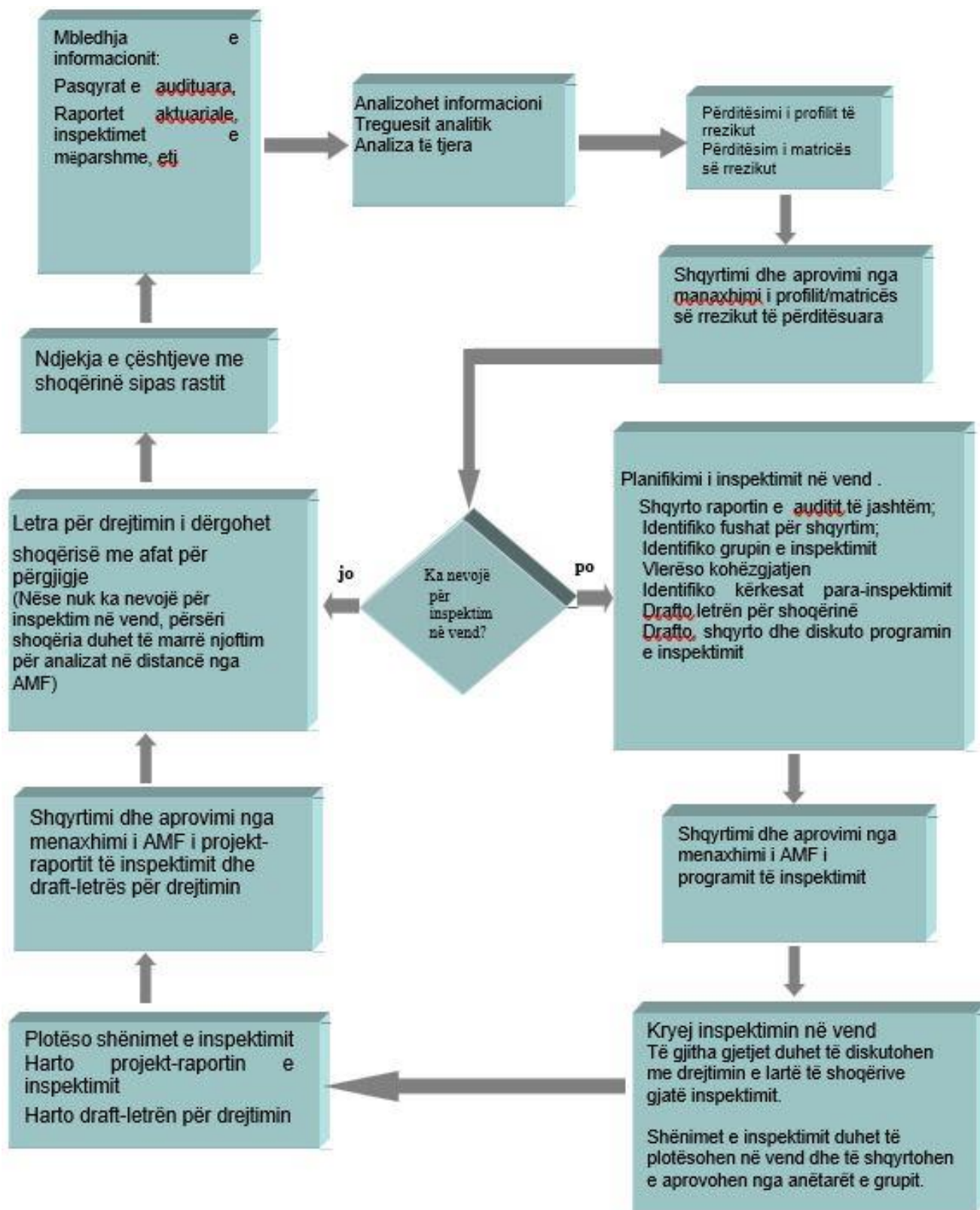
Metodologjia me fokus rrezikun e përqëndron përgjegjësinë për ruajtjen e sigurisë dhe stabilitetit financiar të shoqërisë së sigurimit aty ku duhet – tek këshilli mbikëqyrës dhe menaxhimi i lartë i saj. Është përgjegjësi e shoqërisë së sigurimit të hartojë politika dhe t'i përmbahet praktikave të përshtatshme për menaxhimin e rrezikut, për të zbutur rreziqet e konsiderueshme që shoqërojnë biznesin.

Koncepti bazë i metodologjisë me fokus rrezikun është të identifikojë fushat me rrezik më të lartë në aktivitetet e shoqërisë së sigurimit, më tej, aty ku është e nevojshme, të punojë me drejtuesit e shoqërisë për të reduktuar rreziqet në nivele të pranueshme. Objektivi është që të parandalohen në kohë problemet financiare që mund t'i ndodhin një shoqërie sigurimi, në vend që të tentohet korrigjimi i tyre pasi të kenë ndodhur.

Një pamje e një kuadri të përgjithshëm për një sistem modern mbikëqyrjeje pasqyrohet në grafikon më poshtë:

Cikli pasqyrohet në grafikun më poshtë.

Cikli mbikëqyrës me fokus rrezikun

Mbikëqyrja me fokus rrezikun synon të ofrojë rregullim të vazhdueshëm. Qasja me fokus rrezikun kërkon koordinim midis aspektit të inspektimit në vend dhe aspektit të analizës financiare.

Përgjegjësitë e mbikëqyrësve në kuadrin mbikëqyrës financiar me fokus rrezikun janë:

1. Të monitorojnë shoqëritë e sigurimit;
2. Të bëjnë përditësime për përmbledhjen e profilit të shoqërisë së sigurimit;
3. Të sigurojnë të dhëna për prioritetet që duhet të ketë departamenti për çdo shoqëri sigurimi; dhe
4. Tu ofrojnë drejtuesve të departamentit informacion në kohë për ngjarje të rëndësishme që lidhen me shoqëritë e sigurimit.

Ky informacion përdoret edhe për të planifikuar inspektimet në vend. Procedurat e detajuara dhe hapat që ndiqen në çdo fazë të inspektimit në vend përcaktohen në udhëzimin e Autoritetit “Për procedurat e inspektimit në subjektet e mbikëqyrura nga Autoriteti i Mbikëqyrjes Financiare”.

Pasi të ketë filluar procesi i mbikëqyrjes me fokus rrezikun, çdo informacion i dhënë në profilin e rrezikut të shoqërisë së sigurimit mund të ndryshohet në çdo kohë për të pasqyruar ndryshimet e situatës financiare dhe operacionale të shoqërisë së sigurimit. Në çdo kohë, informacioni që mund të ndikojë në profilin e rrezikut të shoqërisë së sigurimit mund të vihet në dispozicion nga burime të tilla si tregu, shqyrtimi i pasqyrave financiare ose edhe nga inspektimi në vend i ndonjë shoqërie tjetër sigurimi apo subjekte të tjera nën mbikëqyrje..

Rregullatori duhet të krijojë një sistem të paralajmërimit të hershëm që të përmbajë çështjet me prioritet për inspektimin e shoqërive të sigurimit. Ky sistem duhet të përdorë përvojën e institucionit dhe njohuritë për shoqëritë e sigurimit si edhe mekanizmin ekzistues të analizës financiare. Prioritetet fillimisht mund të përcaktohen duke përdorur rezultatet e treguesve analitikë, por kjo duhet të pasurohet dhe me njohuritë e shoqërisë dhe aplikimit të gjykimit të shëndoshë dhe të informuar. Meqenëse një sistem i vetëm prioritetesh nuk përfaqëson një mekanizëm të plotë për vendosjen e tyre, mbikëqyrësit inkurajohen të përdorin mjete të brendshme të ndryshme dhe të kryejnë analiza të mëtejshme subjektive për të vendosur për prioritetet e shoqërisë.

A.1. FAZA I: Mbledhja e Informacionit dhe Shqyrtimi i të dhënave

HAPI 1: Mbledhja e Informacionit

Krijimi i një perceptimi për shoqërinë e sigurimit dhe rreziqet specifike të saj si dhe krijimi ose përditësimi i [profilit përmblledhës të shoqërisë së sigurimit](#) janë kritike për procesin e mbikëqyrjes me fokus rrezikun dhe lehtësojnë mbikëqyrjen në vijimësi. Profili përmblledhës i shoqërisë së sigurimit duhet të përpilohet për çdoshqëri sigurimi dhe të përditësohet sipas nevojave gjatë gjithë vitit. Ai duhet të jetë i përmblledhur dhe të përmbajë informacionin e marrë nga cikli mbikëqyrës me fokus rrezikun.

Në përgjithësi, profili përmblledhës i shoqërisë së sigurimit duhet të përfshijë:

- Informacion të përgjithshëm për shoqërinë e sigurimit, si emri, adresa dhe lloji i biznesit;
- Një përmblledhje të shkurtër të biznesit;
- Disa informacione për treguesit ligjorë, etj;
- Konstatime rregullatore nga shqyrtimi i fundit, bazuar tek analiza financiare dhe inspektimi, letra për drejtuesit e lartë dërguar shoqërisë dhe ndonjë vendim i AMF-së për shoqërinë;
- Plani rregullator që përfshin: shpeshhtësinë e inspektimit, problematikën e shoqërisë, etj;
- Të dhënat më të rëndësishme financiare duke përfshirë pikat e forta dhe pikat e dobëta;
- Një përmblledhje të shkurtër në mënyrë që të jepet një ide e gjendjes financiare dhe operacionale të shoqërisë, bazuar mbi të gjithë informacionet e mëparshme.

[Procedura e planifikimit të inspektimit](#) dhe [pyetëtori i planifikimit të inspektimit](#) janë përfshirë në anekset 2 dhe 3 për të ndihmuar mbikëqyrësit në mbledhjen e informacionit të nevojshëm për procesin e planifikimit.

Ndërsa proceset e menaxhimit të rrezikut ndryshojnë nga një shoqëri sigurimi tek tjetra, ka pesë elementë bazë që kontribuojnë në krijimin e një mjedisi të përshtatshëm për menaxhimin e rrezikut:

1. Këshill mbikëqyrës aktiv dhe mbikëqyrje nga drejtuesit e lartë;
2. Procese të përshtatshme të administrimit të rrezikut, monitorimit dhe menaxhimit;
3. Politika, procedura dhe kufij autorizimi të përshtatshëm dhe të qartë;
4. Kontrollë të brendshme gjithëpërfshirëse dhe efektive; dhe
5. Procese që sigurojnë përputhshmëri me ligjet dhe rregulloret në fuqi.

Pavarësisht nga kompleksiteti i një shoqërie, disa aspekte janë të rëndësishme për krijimin e ambientit të kontrollit të rrezikut, që lehtëson mbikëqyrjen efektive të rreziqeve të pranishëm të

biznesit. Ato përfshijnë:

- Proceset që monitorojnë saktë dhe në kohë përputhshmërinë me politikat e brendshme dhe kufijtë e rrezeve;
- Mbikëqyrjen efektive të drejtuesve dhe kontrollet e brendshme të veprimtarisë së përditshme të biznesit, duke përfshirë mekanizmat e brendshme të qëndrueshëm dhe efektivë të komunikimit dhe linjat e duhura të raportimit;
- Pavarësia e mjaftueshme mes funksioneve të kontrollit dhe të linjës së biznesit, në mënyrë që të sigurohet ndarja e saktë e detyrave dhe shmangja e konflikteve të interesit; dhe
- Një funksion efektiv i auditit të brendshëm (ose një program efektiv i auditit të jashtëmpër veprimtarinë) që identifikon dhe vlerëson tërësisht fushat kyçe të rrezikut.

Mbikëqyrësi duhet të identifikojë fushat e raportimit financiar dhe operacional që do të kërkojnë vëmendje gjatë inspektimit. Burimet e informacionit që e mbështetin këtë proces janë:

- raportet e AMF-së dhe të rregullatorëve të tjerë;
- burimet publike;
- burimet e shoqërisë së sigurimit, duke përfshirë intervistat me drejtuesit e lartë të shoqërisë/këshillin mbikëqyrës; dhe
- Raportin e audituesit të jashtëm duke përfshirë letrën e menaxhimit si edhe intervistat me auditorët.

Shembuj të llojeve të përgjithshme të informacionit që mund të mblidhet ose rishikohet janë:

Struktura e Shoqërisë së Sigurimit

- Përshkrimi i strukturës organizative të shoqërisë dhe çdo ndryshim strukturor që prej rishikimit të mëparshëm;
- Strategjitë e biznesit, sfidat konkurruese, linjat kyçe të biznesit, bashkimi/shkrirja e produkteve, thelbi i marketingut, fushat e rritjes, planet e blerjes ose shitjes së degëve dhe produkteve të reja ose kanalet e shpërndarjes të paraqitura që prej inspektimit të mëparshëm;
- Diagrama e organizimit të shoqërisë (njësive ligjore/ të biznesit) dhe diagrama e organizimit të departamenteve që tregojnë aktivitetet kyçe të biznesit dhe drejtuesit përgjegjës për to;
- Përshkrimi i marrëdhënieve të shoqërisë me filialet dhe/ose degët;
- Kontratat e drejtuesve dhe programet inkurajuese; dhe

Informacion për Qeverisjen e Shoqërisë

- Procesverbalet e mbledhjeve të Këshillit mbikëqyrës dhe Komitetit të auditit; dhe
- Një listë të komiteteve të rëndësishme të menaxhimit dhe operacionale, anëtarëve të tyre dhe shpeshësitë e takimeve.

Informacion për Menaxhimin e Rrezikut

- Raportet më të fundit të audituesit të jashtëm dhe të brendshëm dhe reagimet me shkrim të drejtuesve;
- Përmbledhje e profilit të rrezikut të shoqërisë, duke përfshirë fusha të rëndësishme që përbëjnë shqetësim për rregullatorin; dhe
Shqyrtimi i [profilit përmbledhës të siguresit](#) mund t'i ofrojë mbikëqyrësit këtë informacion;
- Vlerësimi i pranisë dhe efektivitetit të masave të kontrollit të brendshëm në të gjitha linjat kryesore të biznesit, dhe krahasimi i rezultateve financiare të vitit në vazhdim e të vitit të mëparshëm me planin.
Kjo mund të përfshinte vlerësimet e bëra nga shoqëria, të tilla si raportet e auditit të brendshëm ose nga mbikëqyrësi si rezultat i inspektimeve të një viti më parë.

Pasqyrat Financiare të Brendshme dhe Informacioni për Aftësinë Paguese

- Raportet vjetore për Aksionerët;
- Analizat e shoqërisë për gjendjen dhe tendencat financiare; dhe
- Ngjarje materiale që kanë ndikuar tek shoqëria që prej inspektimit të mëparshëm.

Pasqyrat Financiare të Jashtme dhe Informacioni për Aftësinë Paguese

- Raporti me opinionin e audituesit të jashtëm për pasqyrat financiare dhe letra e menaxhimit;
- Opinioni aktuarial për vitet që rishikohen; dhe
- Raporti i pavarur për rezervën e dëmeve, nëse ka;

Informacion Rregullator

- Raportet e mbikëqyrësit për gjendjen financiare dhe rezultatet operationale të shoqërisë që prej raportit të fundit të analizës financiare të përditësuar, që përfshijnë profilin përmbledhës të siguresit, nivelin e prioritetit, konkluzionet e përgjithshme të analizës financiare;
- Vlerësimi aktual i nivelit të prioritetit dhe çështjet e evidentuara nga AMF;
- Përmbledhje e raporteve të mbikëqyrjes që prej inspektimit të mëparshëm, duke përfshirë dhe trajtimin e konsumatorëve dhe/ose inspektimet me objekt të kufizuar;
- Pasqyrat financiare për periudhën e inspektimit;
- Raportet e mëparshme të inspektimit dhe dokumentet mbështetëse të punës;
- Dosjet e korrespondencës së AMF-së;
- Statuti, aktet nënligjore dhe amendimet;
- Marrëveshjet ose kontratat e miratuara kohët e fundit, p.sh., marrëveshje për ndarjen e

shpenzimeve, kontrata risigurimi, marrëveshje kujdestarie; dhe

- Informacion nga rregullatorë të tjerë.

Teknologjia e Informacionit (TI)

- Merret ose përgatitet një pamje e përgjithshme të sistemit;
- Standardet dhe procedurat e TI për:
 - Zhvillimin e sistemit;
 - Administrimin e rrjetit;
 - Sigurinë e informacionit;
- Metodologjia e zhvillimit të sistemit;
- Raportimi i incidenteve të sigurisë, procesi i monitorimit dhe ndjekjes;
- Politika e sigurisë fizike;
- Listimi i shërbimeve të marra nga të tretë;
- Kontrata/ marrëveshje me forcën shitëse;
 - Planet për rimëkëmbjen pas katastrofave (eng. Disaster recovery plans);
 - Rezultatet e testimit të rimëkëmbjes pas katastrofave (eng. Disaster recovery testing results);
 - Planet e rifillimit të biznesit (eng. Business resumption plans); dhe
 - Rezultatet e testimit të rifillimit të biznesit (eng. Business resumption testing results).

Shqyrtohen konstatimet e raportit të inspektimit të mëparshëm, letra për drejtuesit e lartë (nëse ka) dhe dokumentet e punës që lidhen me shqyrtimet e sistemeve të informacionit. Shqyrtohet puna e kryer nga audituesit e brendshëm dhe të jashtëm të shoqërisë lidhur me rishikimet e sistemeve të informacionit.

Përshkrimi i Kontrolleve nga Shoqëria

Përshkrimi i kontrolleve nga shoqëria është përgjegjësi e vetë shoqërisë. Përshkrimi i kontrolleve në përgjithësi duhet të përmbajë informacionet e mëposhtme:

- Aspekte të mjedisit të kontrollit të shoqërisë; Procesin e vlerësimit të rrezikut; Procesin e informacionit dhe komunikimit; dhe proceset e monitorimit;
- Objektivat e kontrollit dhe kontrollet që kanë lidhje me to; dhe
- Kontrolle plotësuese që mund të kërkohen.

Shumica e pikave të mësipërme paraqiten në formë përshkruese shoqëruar me diagrama ose organigrama për të ilustruar aktivitetet e kontrollit.

HAPI 2: Shqyrtimi i Informacionit të Mbledhur dhe Analiza Financiare

Hapi 2 fokusohet tek përpunimi dhe analiza e informacionit të mbledhur sipas Hapit 1, me theks të veçantë tek pika 3 më poshtë – analiza financiare dhe aktuariale. Ekipi i mbikëqyrjes duhet të njihet me aspektet e veçanta të operacioneve/produkteve të shoqërisë, kontrollet/strategjitë e menaxhimit të rrezikut si dhe projektet dhe objektivat e ardhshme të biznesit. Hapat fillestarë në procesin e planifikimit përfshijnë shqyrtimin e dokumenteve të mëposhtme për të marrë një pamje të përgjithshme të situatës së shoqërisë dhe për të identifikuar fushat ekzistuese të fokusit rregullator:

- 1. Profili përmbledhës i shoqërisë së sigurimit** – Profili përmbledhës i shoqërisë së sigurimit siguron një përmbledhje ekzekutive të gjendjes financiare të shoqërisë së sigurimit, profilit të rrezikut, veprimtimit/planeve rregullatorë dhe çështjeve të tjera të rëndësishme. Format i profilit siguron një strukturë të qëndrueshme që paraqet gjendjen në çdo kohë nga pikëpamja rregullatore e një shoqërie sigurimi ose një grupi sigurimi.
- 2. Korrespondenca e përgjithshme dhe skedarë të tjerë** – Shqyrtohen ngjarjet e rëndësishme të periudhës aktuale që mund të kenë një impakt në vlerësimin e punës krahasuese të periudhës së mëparshme, bilancet e llogarisë ose operacionet e ardhshme.
- 3. Analiza financiare dhe aktuariale** – Rishikohen për tendenca të rëndësishme raportet kryesore të treguesve financiarë (aftësisë paguese/ Aktivitet në mbulim të provigjoneve teknike) duke përfshirë rezultatet e treguesve analitikë të paralajmërit të hershëm, rezultatet financiare që nga data e inspektimit të fundit, raportimet e shoqërisë mëmë, analizën aktuariale, etj. Në qoftë se ka rezultate ose tendenca të pazakonta të këtyre treguesve, ato diskutohen nga mbikëqyrësit përpara mbledhjes fillestare me shoqërinë. Në rishikimin e treguesve analitikë të paralajmërit të hershëm, mbikëqyrësi duhet të fokusohet në faktorët që kanë shkaktuar devijimet, jo thjesht në faktin që disa raporte janë jashtë normave. Për shoqëritë e sigurimit të Jo-Jetës, vëmendje e veçantë i duhet kushtuar mjaftueshmërisë së provigjoneve të dëmeve si dhe mbështetjes së shoqërisë tek programi i saj i risigurimit dhe cilësisë së tij. Mbikëqyrësit duhet t'i referohen listës [së kontrollit të analizës financiare](#) dhe [aktuariale](#) në këtë manual.
- 4. Raportet e periudhës së mëparshme** – Duhet të kryhet një rishikim i shkurtër për të kuptuar në përgjithësi punën e kryer në periudhat e mëparshme, objektin e përgjithshëm të punës, fushat e perceptuara me rrezik dhe gjetjet specifike. Rishikimi duhet të fokusohet tek tendencat kyçe të aftësisë paguese dhe rezultatet e hapave të mëparshëm.
- 5. Projektimet/Parashikimet financiare** – Mbikëqyrësit duhet të marrin dhe të shqyrtojnë projektimet dhe planet e dokumentuara të biznesit të shoqërisë, kur disponohen, me qëllim që të identifikojnë nëse janë planifikuar rishikime të rëndësishme në lidhje me veprimtarinë e shoqërisë së sigurimit (zgjerimi i gamës së produkteve, përfaqësimi gjeografik, etj). Ky shqyrtim do ta ndihmojë mbikëqyrësin të identifikojë rreziqet e ardhshme operacionale dhe të raportimit financiar.

Planet e Biznesit

Planet e biznesit janë një nga mjetet më të dobishme mbikëqyrëse. Plani i biznesit duhet të jetë një përmbledhje e shkurtër nga ana e drejtuesve të lartë për vizionin e shoqërisë dhe hapat që dotë përdoren për ta realizuar këtë vizion. Kjo është një mundësi për mbikëqyrësin që të vlerësojë se sa realiste janë qëllimet e shoqërisë dhe sa e mundshme duket se do të jetë strategjia e zgjedhur.

Plani i biznesit do t'i krijojë mbikëqyrësit mundësinë që të mendojë për rreziqet që mund të shfaqen gjatë ekzekutimit të planit. Për shembull, plani i biznesit që parashikon rritje të shpejtë, shtrirjen e biznesit në juridiksione të reja apo zhvillimin dhe marketingun e produkteve të reja, duhet të ndiqet nga afër në nivel mbikëqyrës sepse të gjithë këto aktivitete konsiderohen potencialisht me rrezik të lartë.

Pasqyrat financiare të parashikuara (eng. pro forma) duhet të përgatiten në përputhje me praktikat raportuese financiare që ndiqen në Shqipëri. Supozimet që janë përdorur në to duhet të jenë të shprehura qartazi dhe informacioni duhet të paraqitet sipas linjave kryesore të biznesit, i ngjashëm me formatin e raportimit financiar pranë Rregullatorit.

Parashikimet duhet të përfaqësojnë vlerësimet më të mira të menaxhimit në lidhje me pasojat financiare të strategjisë që synohet të ndiqet. Anëtari i grupit të inspektimit mund të monitorojë performancën financiare faktike me planin duke vënë theksin në devijimet e mëdha. Shoqëria duhet të jetë në gjendje që të shpjegojë devijimet dhe duhet ta përditësojë planin e biznesit në mënyrë të vazhdueshme me qëllim që ai të pasqyrojë pozicionin aktual të shoqërisë. Planet e përditësuara duhet të depozitohen në Autoritet.

Më poshtë paraqiten disa nga fushat kryesore për t'u patur në konsideratë nga mbikëqyrësi dhe për t'u diskutuar më tej me shoqërinë:

- Aksesi ndaj kapitalit që kërkohet për të mbështetur planin;
- Kapaciteti i menaxhimit për të zbatuar planin, duke konsideruar veprimtarinë e deritanishmedhe historikun e zhvillimit të shoqërisë;
- Zbatueshmëria e planit në tërësi, duke patur parasysh natyrën e propozimeve të bëra, mjedisin konkurrues në industri dhe gjendjen e përgjithshme të ekonomisë në vend; dhe
- Detajet se si do të realizohet plani. Mbikëqyrësi duhet të bëjë të gjitha pyetjet e nevojshme për të kuptuar plotësisht planin dhe për të trajtuar çështje të veçanta që mund të lindin.

Raportet e Auditimit (Auditimit ligjor)

Raportet e auditimit duhet të shqyrtohen si pjesë e vlerësimit të rrezikut nga mbikëqyrësi. Staf i mbikëqyrës mund të jenë njohur me pasqyrat financiare të audituara, por nga pikëpamja e vlerësimit

të rrezikut, pikat kyçe për tu konsideruar përmbledhen si më poshtë:

- A ka kualifikime në raportin e auditimit? Nëse raporti përmban një të tillë, çështja është tepër e rëndësishme. Në këtë rast, çështja duhet të ndiqet me prioritet nga mbikëqyrësi me synim kuptimin e rëndësisë së çështjes dhe efektet e mundshme në vlerësimin e rrezikut. Ndjekja mund të përfshijë dhe investigim të mëtejshëm me shoqërinë dhe auditin e jashtëm.
- Shënimet shpjeguese (Notes) në pasqyrat financiare të audituara janë shënimet e drejtuesve të shoqërisë, por meqenëse ato janë pjesë e pasqyrave financiare të audituara, audituesi i jashtëm duhet të ketë një dakord për to. Një mosmarrëveshje serioze midis drejtuesve të shoqërisë dhe audituesit të jashtëm për shënimet mund të çojë në dhënien e kualifikimit, ose madje në mohim të opinionit nga audituesi. Mbikëqyrësit duhet të kenë kujdes për shënimet që nuk duken ‘të drejta’. Audituesit ndonjëherë bien dakord për çështje, që normalisht nuk duhet të bien dakord dhe, kur kjo ndodh, zakonisht e mbrojnë veten nëpërmjet publikimit në raport të çështjes. Në mënyrë tipike, në rastin e një pike të debatueshme, audituesi do të dojë që të përfshihet në shënimet e pasqyrave financiare ndonjë referim për çështjen në fjalë. Shënimet duhet të lexohen me kujdes, meqenëse ato mund të përmbajnë referime për ngjarjet e rëndësishme të shoqërisë ose trajtimet e pazakonta kontabël.

Përfaqësues të Autoritetit të Mbikëqyrjes Financiare dhe të shoqërisë audituese zhvillojnë takime të rregullta periodike:

- a. Para, gjatë ose pas përfundimit të procesit të auditimit të kryer nga shoqëria audituese;
- b. Në rrethana kur merren vendime të rëndësishme për shoqërinë.

Objektivat parësore janë:

- të theksohen fushat me rrezik evidentuara reciprokisht;
- të identifikohen problematikat që janë identifikuar nga audituesit të përdoren dokumentet e punës së audituesve si burim informacioni shtesë për formulimin e profilit të rrezikut të shoqërisë; dhe
- të merren vëzhgimet e audituesve për çështje të tilla si pikat e forta dhe pikat e dobëta të mjedisit të kontrollit të brendshëm, sistemet dhe drejtimi i përgjithshëm si dhe efektiviteti i departamentit të auditit të brendshëm.

Autoriteti ka të drejtë t’i kërkojë shoqërisë audituese çdo informacion që gjykon të nevojshëm në ushtrimin e funksionit të tij mbikëqyrës. Shoqëria audituese i vë në dispozicion Autoritetit të gjithë informacionin e nevojshëm të kërkuar prej tij.

Përveç vlerësimit të impaktit të faktorëve të zakonshëm dhe kryerjes së analizave, mbikëqyrësit duhet të zhvillojnë diskutime me menaxhimin e shoqërisë për të kuptuar më mirë çështjet si më poshtë:

- a. Ngjarjet aktuale të rëndësishme – Duhet të identifikohen dhe të trajtohen zhvillimet e rëndësishme, si një blerje e re, ndryshimi i drejtuesve kyç, çështjet gjyqësore ose çështje tjetra që mund të ndikojnë në aftësinë paguese të shoqërisë.
- b. Veprimtaria e shoqërisë – Ekipi i mbikëqyrjes duhet të kuptojë strukturën dhe mënyrën se si e kryen biznesin shoqëria për të vlerësuar në mënyrë të drejtë aftësinë e saj paguese. Duhet të konsiderohen çështje të tilla si:
 - i. Struktura organizative e shoqërisë
 - ii. Llojet e produkteve
 - iii. Konkurrentët kryesorë
 - iv. Faktorët kyç të rrezikut të aftësisë paguese, p.sh., mbajtja e shumave të mëdha të obligacioneve me klasifikim të ulët dhe/ose pasurive të paluajtshme me probleme.
- c. Kushtet e industrisë që mund të ndikojnë negativisht në aftësinë paguese të shoqërisë në të ardhmen. Këto kushte mund të përfshijnë fushat e mëposhtme:
 - i. Tendencat ekonomike e të biznesit
 - ii. Mjedisin konkurrues
 - iii. Ndryshimet rregullatore
- d. Veprimtaria e shoqërisë sipas llojeve të produkteve ose grupeve të synuara të tregut.

HAPI 3: Gjetjet kryesore dhe përditësimi i Profilit Përbledhës të Siguruesit

Bazuar në shqyrtimin dhe analizën e kryer deri në këtë pikë, mbikëqyrësi duhet të përditësojë profilin përmbledhës të siguruesit për ndonjë konstatim fillestar të rëndësishëm. Profili përmbledhës i siguruesit mund të përditësohet më tej gjatë gjithë procesit të inspektimit.

A.2. FAZA II: Kryerja e Inspektimit në vend

Para fillimit të inspektimit, Autoriteti i drejtohet me shkresë shoqërisë së sigurimit ku do të kryhet inspektimi. Kjo, është e rëndësishme për efektivitetin dhe eficientësinë e procesit të inspektimit me qëllim që drejtimi i shoqërisë të jetë gati për ndonjë kërkesë specifike për informacion që kërkon kohë për tu përgatitur.

Grupi i inspektimit duhet të jetë në dijeni të çdo çështjeje të ngritur nga audituesi dhe gjendjen aktuale të këtyre çështjeve.

Mbikëqyrësit duhet gjithashtu të kenë një kopje të letrës për drejtuesit nga audituesi për shoqërinë, në të cilën audituesi përmbledh çdo çështje që duhet rregulluar nga shoqëria.

Në qoftë se shoqëria është aktive në juridiksione të tjera, mbikëqyrësit duhet të komunikojnë me rregullatorët në ato juridiksione për të konstatuar në se ata kanë ndonjë shqetësim për veprimtarinë

e shoqërisë. Çdo çështje e rëndësishme duhet të përfshihet në dokumentin e planifikimit të inspektimit.

Të gjitha informacionet e grumbulluara si pjesë e procesit të planifikimit para inspektimit duhet të përdoren për të përditësuar profilin e rrezikut të shoqërisë duke planifikuar punën kryesore të inspektimit për fushat me rrezik më të lartë.

Për çdo fushë rreziku, dokumenti i planifikimit duhet të vlerësojë qartë situatën e rrezikut neto dhe të tregojë qasjen e inspektimit që do të zbatohet për atë fushë, duke përfshirë dhe sasinë e punës që do të kryhet.

Procedurat e detajuara dhe hapat që ndiqen gjatë inspektimit në vend përcaktohen në udhëzimin e Autoritetit “Për procedurat e inspektimit në subjektet e mbikëqyrura nga Autoriteti i Mbikëqyrjes Financiare”.

A.3. FAZA III: Identifikimi dhe Vlerësimi i Rrezikut dhe Strategjitë për Zbutjen e Rrezikut

Matrica e Rrezikut

Matrica e rrezikut është një metodologji e qëndrueshme dhe relativisht e thjeshtë për vlerësimin e rrezikut të siguresit. AMF mund të ndjekë një zbatim me faza, duke punuar fillimisht për vlerësimin e rrezikut të biznesit siç përcaktohet në model, pastaj, kur anëtarët e stafit të ndjehen të sigurtë me atë pjesë pune, ta zgjerojnë procesin me vlerësimin e kontrollit të rrezikut të siguresve dhe proceset e menaxhimit të rrezikut, që këtej e tutje do të quhen funksionet mbikëqyrëse në shoqëri. Hapi tjetër është të vlerësohet rreziku neto për çdo aktivitet biznesi dhe rreziku i përgjithshëm neto për të gjitha aktivitetet e biznesit të shoqërisë. Hapi i fundit është të vlerësohen fuqia e kapitalit, AMPT dhe cilësia e fitimeve, dhe efekti i këtyre vlerësimeve tek rreziku i përgjithshëm neto, që të çon tek vlerësimi i rrezikut të përbërë, i cili përfaqëson profilin e rrezikut të shoqërisë. Në pjesën e mbetur të këtij seksioni do të shpjegohet matrica e rrezikut.

Asnjë metodologji nuk mund ta zëvendësojë kuptimin e parimeve bazë dhe zbatimin e gjykimit të shëndoshë, të informuar dhe praktik. Stafi mbikëqyrës duhet të kuptojë mirë industrinë, aktivitetet e saj dhe produktet që ajo shet dhe të jetë në gjendje të zbatojë një gjykim të informuar kur vlerëson rrezikun. Duke patur këto elementë themelorë, modeli ofron një bazë të qëndrueshme për vlerësimin e rrezikut.

A.3.1 Aktivitetet e biznesit dhe rreziqet e pranishëm

Aktiviteti	Materialiteti (Bej Vleresimin)	Rreziqet thelbësore: Zgjidh nga 1 (I Ulet) ne 4 (I Larte)						
		Kredit	Tregu	Likuiditeti	Sigurime	Operacional	Rregullator	Strategjik
Marrja ne Sigurim (pa Katastrofen)	I ulet	1		1				
Sigurimi nga Katastrofa	Low			1	1			
Pagesa te demeve	I Larte			1	4	1		
Provigjonet teknike	I ulet				1	2		
Risigurimi	I ulet	1						
Debitorët e tjere	Mesatar	1		1				
Investime	I ulet							
Investimi ne Prona te Paluajtshme	Mesatar		4	4				

Hapi i parë për vlerësimin e rrezikut në shoqërinë e sigurimit është identifikimi i aktiviteteve të rëndësishme me të cilat merret shoqëria dhe rreziqet kryesore të pranishëm në ato aktivitete. Arsyeja për këtë është se rreziku rrjedh ngaaktiviteti; ku nuk ka aktivitet nuk ka rrezik.

Aktivitetet e biznesit

Aktivitetet bazë që priten të konstatohen në një sigurues Jo-jete janë, marrja në sigurim, negocimi dhe lidhja e marrëveshjeve të risigurimit, menaxhimi dhe vlerësimi i dëmeve, dhe investimi. Aktivitete të rëndësishme (procese) përfshijnë vlerësimin e provigjoneve, menaxhimin e sigurimit të katastrofave, vlerësimin e debitorëve...etj.

Kur identifikohen aktivitetet, mbikëqyrësi duhet të dallojë se si është e strukturuar shoqëria dhe si menaxhohet, dhe t'i organizojë aktivitetet në të njëjtën mënyrë. Për shembull, mund të jetë një menaxher i nivelit të lartë që mbikëqyr marrjen në sigurime, por aktiviteti mund të ndahet në njësi operative të veçanta, si p.sh., në linjat e sigurimit personal dhe linjat e sigurimit për bizneset, secila me menaxhimin e vet operacional. Meqenëse mbikëqyrja me fokus rrezikun vlerëson se si menaxhohet rreziku nga shoqëria, mbikëqyrësit duhet ta shikojnë rrezikun në të njëjtën mënyrë që e shikojnë drejtuesit e shoqërisë.

Gjithashtu është e rëndësishme që të veçohen aktivitetet në bazë të nivelit të ndryshëm të rrezikut që ato kanë. Aktivitetet/produktet me rrezik të lartë duhet të veçohen gjatë vlerësimit të rrezikut për të siguruar që rreziku në to nuk maskohet nga kombinimi i tyre me aktivitetet/ produktet me rrezik më të ulët.

Duhet të identifikohen për vlerësim vetëm ato aktivitete që janë 'të rëndësishme'. Aktivitetet e rëndësishme mund të përfshijnë çdo produkt, njësi ose proces dhe identifikohen nga burime të ndryshme që përfshijnë diagramat organizative, planet strategjike/të biznesit dhe raportimet financiare të brendshme dhe të jashtme të shoqërisë. Kërkohe gjykim i shëndoshë, i mbështetur në

informacion për të përcaktuar rëndësinë ose materialitetin e çdo aktiviteti në të cilën angazhohet shoqëria. Shembuj të kriterëve që mund të përdoren janë:

- a. të ardhurat e gjeneruara nga aktiviteti në raport me të ardhurat totale;
- b. të ardhurat neto për veprimtarinë në raport me të ardhurat neto totale;
- c. ekspozimi nga marrja në sigurim në raport me kapitalin; dhe
- d. provigjonet e mbajtura si përqindje e provigjoneve totale.

Rëndësia (materialiteti) i aktivitetit

Mbikëqyrësi përdor një gjykim të shëndoshë dhe të mirëinformuar për të përcaktuar rëndësinë/materialitetin e aktiviteteve të një shoqërie. Materialiteti është një tregues i rëndësisë relative të aktiviteteve të një institucioni për arritjen e objektivave të tij të biznesit. Ai përcaktohet bazuar në rëndësinë që ka aktiviteti i caktuar në veprimtarinë e përgjithshme të shoqërisë.

Rreziqet e Qenësishëm ose Thelbësore

Rreziku mund të kategorizohet në shumë mënyra. Pavarësisht nga kategoritë e përzgjedhura, duhet treguar kujdes që çfarëdo rreziku biznesi që mund të identifikohet nga ndonjë shoqëri, ai të jetë i përfshirë në një prej kategorive të përzgjedhura. Shtatë kategoritë e treguara në matricën e rrezikut provuan si të suksesshme në juridiksionet e tjera dhe përkufizohen më poshtë.

Rreziku i Kreditit

Rreziku i kreditit lind nga paaftësia ose mungesa e vullnetit të palës tjetër për të përmbushur plotësisht detyrimet e saj kontraktuale të bilancit dhe/ose jashtë bilancit. Ekspozimi ndaj këtij rreziku vjen nga transaksionet financiare me një palë tjetër që mund të jetë emetuesi, debitori, huadhënësi, ndërmjetësi, policëmbajtësi, i risiguruari ose garantuesi.

Rreziku i Tregut

Rreziku i tregut lind nga ndryshimet në normat ose çmimet e tregut. Ekspozimi ndaj këtij rreziku mund të lindë nga aktivitetet e tregëtimit dhe marrjes së pozicioneve në tregjet si norma e interesit, këmbimi i monedhës së huaj, kapitalit, mallrave dhe pasurive të paluajtshme. Rreziku inormës së interesit dhe rreziku i këmbimit të monedhës së huaj përshkruhen më poshtë:

- a. Rreziku i normës së interesit
Rreziku i normës së interesit lind nga luhatjet në normat e interesit. Ekspozimi ndaj këtij rreziku kryesisht lind nga diferencat në kohë në rivendosjen e çmimeve të aktiveve dhe detyrimeve, si në bilanc edhe jashtë bilancit, sepse ato ose maturohen (instrumentet me norma fikse) oseu rivihet çmimi me kontratë (instrumentet me norma të ndryshueshme).
- b. Rreziku i këmbimit të monedhës së huaj
Rreziku i këmbimit të monedhës së huaj lind nga lëvizjet në kurset e këmbimit të monedhës së

huaj. Ekspozimi ndaj këtij rreziku kryesisht lind gjatë një periudhe në të cilën shoqëria ka një pozicion të hapur si në bilanc dhe jashtë bilancit dhe/ose me kursin aktual ose të ardhshëm të tregut (psh. spot & forward markets).

Rreziku i Sigurimit

a. Rreziku i Dizenjimit të Produktit dhe i Vendosijes së Çmimit

Rreziku i dizenjimit të produktit dhe vendosjes së çmimit lind nga ekspozimi ndaj humbjes financiare nga transaksionet në sigurime dhe/ose në biznesin e anuitive, ku kostot dhe përgjegjësitë e marra përsipër në lidhje me një linjë produkti e tejkalojnë pritshmërinë në vendosjen e çmimit të linjës së produktit.

b. Rreziku i Marrjes në Sigurim dhe i Përgjegjësive

Rreziku i marrjes në sigurim dhe i përgjegjësive është ekspozimi ndaj humbjes financiare që rezulton nga përzgjedhja dhe miratimi i rreziqeve që do të sigurohen, reduktimi, mbajtja dhe transferimi i rrezikut dhe menaxhimi i opsioneve kontraktuale dhe jo kontraktuale të produktit.

Rreziku Operacional

Rreziku operacional lind nga problemet në performancën e funksioneve ose proceseve të biznesit. Ekspozimi ndaj këtij rreziku mund të lindë nga mangësitë ose defektet në kontrollet e brendshme ose proceset, defektet në teknologji, gabimet njerëzore ose pandershmëria dhe katastrofat natyrale.

Rreziku i Likuiditetit

Rreziku i likuiditetit lind nga paaftësia e shoqërisë për të blerë ose për të patur fondet e nevojshme, nëpërmjet rritjes së detyrimeve ose konvertimit të aktiveve, për të përmbushur detyrimet e saj në bilanc ose jashtë bilancit kur vjen koha e pagesës së tyre, pa shkaktuar humbje të papranueshme.

Rreziku Ligjor dhe Rregullator

Rreziku ligjor dhe rregullator lind nga moszbatimi nga ana e një shoqërie i ligjeve, rregullave, rregulloreve, praktikave të parashkruara apo standardeve të etikës në çdo juridiksion ku operon shoqëria.

Rreziku Strategjik

Rreziku strategjik lind nga paaftësia e një institucioni për të zbatuar planet e duhura të biznesit, strategjitë, vendimmarrjet, shpërndarjen e burimeve si dhe paaftësia e tij për tu përshtatur me ndryshimet në mjedisin e tij të biznesit.

Duhet të vlerësohen vetëm rreziqet kryesore në një aktivitet. Për shembull, në një aktivitet të marrjes në sigurim, rreziku i sigurimit është rreziku kryesor, por rreziku i kreditit nuk është i tillë po qese nuk ka kushte kredie për primet, të cilat kanë peshë. Anasjelltas, ndërsa në risigurim nuk ka rrezik sigurimi, rreziku i kreditit është një rrezik kryesor. Rreziku operacional është i pranishëm në shumicën e aktiviteteve dhe rreziku strategjik mund të jetë i pranishëm në një aktivitet, në qoftë se

shoqëria ka hartuar plane strategjike për aktivitetin, dështimi i të cilave do të dëmtonte mirëqenien e shoqërisë.

Klasifikimi i rreziqeve për aktivitetet e qenësishëm

Është detyra e inspektorit që të zbatojë gjykimin e shëndoshë, dhe të informuar për të vendosurse cilat rreziqe i përkasin një aktiviteti të qenësishëm dhe deri në çfarë mase i përkasin. Rreziqet do të kategorizohen si të ulët, mesatarë ose të lartë. Përkufizimet për kategorizimin e rreziqeve janë:

I ulët (1)

Rreziku i pranishëm i ulët ekziston kur, ekspozimi dhe pasiguria nga ngjarjet e ardhshme potenciale, ka një **probabilitet më të ulët se mesatarja** për të patur ndikim negativ mbi kapitalin ose fitimet e një shoqërie.

Mesatar (2)

Rreziku i pranishëm mesatar ekziston kur, ekspozimi dhe pasiguria nga ngjarjet e ardhshme potenciale, ka një **probabilitet mesatar** për të patur ndikim negativ mbi kapitalin ose fitimet e një shoqërie.

I lartë (3)

Rreziku i pranishëm i lartë ekziston kur, ekspozimi dhe pasiguria nga ngjarjet e ardhshme potenciale, ka një **probabilitet më të lartë se mesatarja** për të patur ndikim negativ mbikapitalin ose fitimet e një shoqërie.

Koncepti i ‘probabilitetit mesatar’ është subjektiv. Nuk ka ndonjë shkallë absolute me anë të së cilës të mund të matet rreziku. Vlerësimi i nivelit të rrezikut në një aktivitet kërkon ta njohësh dhe ta kuptosh mjaft thellë aktivitetin dhe të përdorësh gjykimin e shëndoshë, dhe të informuar mbi faktet që janë në dispozicion.

Nuk ka ndonjë vlerësim përgjithësues për rreziqet e pranishëm. Në matricën e rrezikut, ‘i përgjithshëm’ do të thotë për të gjithë shoqërinë. Rreziqet i përkasin aktiviteteve specifike dhe është pothuajse e pamundur që një rrezik i caktuar t’i përkasë të gjithë aktiviteteve të një shoqërie. Po kështu, nivelet e rrezikut në aktivitetet e veçanta me shumë mundësi ndryshojnë, duke e bërë të pakuptimtë çdo përpjekje për një vlerësim të gjithë shoqërisë. Rreziku i përgjithshëm në aktivitetet e një shoqërie vlerësohet më vonë në matricën e rrezikut.

Tabela më poshtë sugjeron aktivitetet e biznesit në të cilat janë të pranishëm rreziqet e veçanta dhe jep faktorët që duhen konsideruar gjatë vlerësimit të këtyre rreziqeve.

Kategoria e rrezikut	Aktivitetet zakonshme ^e	Konsiderata vlerësimi
<p>Rreziku i kreditit</p> <p>Rreziku i kreditit lind nga paaftësia ose mungesa e vullnetit të palës tjetër për të përmbushur plotësisht detyrimet e saj kontraktuale. Ekspozimi ndaj këtij rreziku vjen nga transaksionet financiare menjë palë tjetër që mund të jetë emetuesi, debitori, huadhënësi, ndërmjetësi, policëmbajtësi, i risiguruari ose garantuesi.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Mbledhja e primit • Të arkëtueshme ngandërmjetësit • Të arkëtueshme ngarisiguresit • Investimet • Të tjera të arkëtueshmes komisione dhe rimbursime 	<ul style="list-style-type: none"> • A ka shoqëria politika të menaxhimit të rrezikut të kreditit? • Këto politika <ul style="list-style-type: none"> ◦ a përcaktojnë nivelet e vendimmarrjes dhe kufijtë përdhënien e kreditit? ◦ a vendosin kufij përqendrimi për debitorë/huamarrës të veçantë? ◦ a zbatohen për investimet eshoqërisë? • A rishikohen politikat në mënyrë periodike? • Përveç investimeve të saj në instrumenta me të ardhura fikse, a i jep shoqëria kredi subjekteve/personave tjetërë përveç risiguresve? • Nëse po, kujt dhe për çfarë qëllimi?
		<ul style="list-style-type: none"> • A ka standarde për vlerësimin e debitorëve/huamarrësve të veçantë si të përshtatshëm për t'ju dhënë hua? Cilat janë ato standarde? Si zbatohen ato? • A ka standarde që parashikojnë borxhete këqija? • Si adresohen falimentimet/moskthimet e huave? • A ka një proces të vendosur për menaxhimin dhe mbledhjen e llogarive problematike? • Cilat janë kriteret për klasifikimin dhe heqjen/reduktimin në vlerë të një borxhitë keq si të pambledhshëm? • A ka ndonjë proces raportimi të rregullte periodik të llogarive problematike për drejtuesit e lartë dhe këshillinmbikëqyrës?
<p>Rreziku i Tregut</p> <p>Rreziku i tregut lind nga ndryshimet në normat ose</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Investime • Instrumente derivate 	<ul style="list-style-type: none"> • A mban shoqëria aktive, vlera e drejtë e tregut të cilave nuk është e lehtë të përcaktohet? • A është përcaktuar vlera e këtyre aktiveve nga shqyrtim i pavarur?

<p>çmimet e tregut. Ekspozimi ndaj këtij rreziku mund të lindë nga aktivitetet e tregëtimit dhe marrjes së pozicioneve në tregjet si norma e interesit, këmbimi i monedhës së huaj, kapitalit, mallrave dhe pasurive të paluajtshme. Rreziku i normës së interesit dhe rreziku i këmbimit të monedhës së huaj përshkruhen më poshtë</p> <p>a. Rreziku i normës së interesit</p> <p>Rreziku i normës së interesit lind nga luhatjet në normat e interesit. Ekspozimi ndaj këtij rreziku kryesisht lind nga diferencat në kohë në rivendosjen e çmimeve të aktiveve dhe detyrimeve, si në bilanc edhe jashtë bilancit, sepse ato ose maturohen (instrumentet me norma fikse) ose u rivihet çmimi me kontratë (instrumentet me norma të</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Vlerësimi i aktiveve • Pasuri e paluajtshme • Hua të siguruara 	<ul style="list-style-type: none"> • Sa herë rishikohet vlera? • Cili është qëllimi i mbajtjes së këtyre aktiveve? • A ka shoqëria politika për të kufizuar vlerat dhe përqëndrimin e këtyre aktiveve? • A monitorohen dhe maten rregullisht fitimet/humbjet e pa realizuara mbi këto aktive, p.sh., në çdo tre muaj? • A ka shoqëria ndonjë politikë/procedurë për ta reduktuar vlerën e aktiveve kur vlera në pasqyrat financiare e kalon vlerën e tregut? • A mban shoqëria aktive ose detyrime në monedhë të huaj? • Nëse mban, a përputhen ato në mënyrë të arsyeshme? • Si monitorohet dhe matet rreziku i këmbimit të monedhës së huaj?
<p>ndryshueshme).</p> <p>b. Rreziku i këmbimit të monedhës së huaj</p> <p>Rreziku i këmbimit të monedhës së huaj lind nga lëvizjet në kurset e këmbimit të monedhës së huaj. Ekspozimi ndaj këtij rreziku kryesisht lind gjatë një periudhe në të cilën shoqëria ka një pozicion të hapur si në bilanc dhe jashtë bilancit dhe/ose me kursin aktual ose të ardhshëm të tregut (eng. spot & forward markets).</p>		
<p>Rreziku i Sigurimit</p> <p>a. Rreziku i Dizenjimit të Produktit dhe i Vendosjes së Çmimit</p>	<p>Marrja në sigurim:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Politikat për madhësinë/nivelin 	<ul style="list-style-type: none"> • A ka shoqëria politika që mbulojnë rrezikun e marrjes në sigurim? • A janë këto politika të shprehura në manuale/udhëzues dhe a shpërndahen ato në mënyrë të qartë për stafin e duhur?

<p>Rreziku i dizenjimit të produktit dhe vendosjes së çmimit lind nga ekspozimi ndaj humbjes financiare nga transaksionet në sigurime dhe/ose në biznesin e anuitive, ku kostot dhe përgjegjësitë e marra përsipër në lidhje me një linjë produkti e tejkalojnë pritshmërinë në vendosjen e çmimit të linjës së produktit.</p> <p>b. Rreziku i Marrjes në Sigurim dhe i Përgjegjësiave</p> <p>Rreziku i marrjes në sigurim dhe i përgjegjësiave është ekspozimi ndaj humbjes financiare që rezulton nga përzgjedhja dhe miratimi i rreziqeve që do të sigurohen, reduktimi, mbajtja dhe transferimi i rrezikut dhe menaxhimi i opsioneve kontraktuale dhe jo kontraktuale të produktit.</p>	<p>eprimit</p> <ul style="list-style-type: none"> • Përzgjedhja e rreziqeve që do të sigurohen • Marketingu dhe rritja e shitjeve • Performanca e marrjes në sigurim e agjentëve, brokerave dhe personelit të shitjeve 	<ul style="list-style-type: none"> • A trajtojnë këto politika? <ul style="list-style-type: none"> ◦ zhvillimin e produkteve të reja dhe futjen apo/dhe daljen nga linjat e produkteve? ◦ llojet e biznesit që duhen shmangur? ◦ zhvillimin e nivelit të primit –përfshirjen aktuariale? ◦ kufijtë e policës dhe të mbajtjes? ◦ përzgjedhjen e rrezikut? ◦ përqendrimin e ekspozimit? ◦ përzgjedhjen dhe përdorimin e risigurimit? ◦ nivelet dhe kufijtë e autorizimit? • A ka procedura për verifikimin e përputhshmërisë me politikat e marrjes në sigurim? • A monitoron shoqëria rregullisht përvojën/rezultatet sipas klasave/llojit të biznesit? • A rishikohen në mënyrë periodike skedarët/dosjet e marrjes në sigurim?
<p>Rreziku i Likuiditetit</p> <p>Rreziku i likuiditetit lind nga paaftësia e shoqërisë për të</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Vlerësimi i letrave me vlerë që kanë pësuar 	<ul style="list-style-type: none"> • A ka shoqëria një politikë likuiditeti? • A e monitoron shoqëria pozicionin e saj të likuiditetit në mënyrë periodike? • Cilat janë burimet e likuiditetit për
<p>blerë ose për të patur fondet e nevojshme, nëpërmjet rritjes së detyrimeve ose konvertimit të aktiveve, për të përmbushur detyrimet e saj në bilanc ose jashtë bilancit kur vjen koha e pagesës së tyre, pa shkaktuar humbje të papranueshme.</p>	<p>rënie në treg (obligacione, aksione, etj.)</p> <ul style="list-style-type: none"> • Instrumente derivate • Investime në ndërmarrje të përbashkëta, partneritete dhe në kompani me përgjegjësi të kufizuara • Investime në 	<p>shoqërinë?</p> <ul style="list-style-type: none"> • A bën shoqëria parashikime për fluksete parasë dhe tabela përputhshmërie që i përshtaten llojit të biznesit të shkruar? • A marrin në konsideratë parashikimet arkëtimet e mundshme nga risigurimi? • A analizohen rregullisht nevojat e likuiditetit, p.sh., pagesat e dëmeve dhe pagave? • A mund të demonstrojë shoqëria se ka likuiditete të mjaftueshme për të përballuar kërkesat maksimale të mundshme për

	<p>pasuri të paluajtshme</p>	<p>likuiditet?</p> <ul style="list-style-type: none"> • A ka shoqëria ekspozime të konsiderueshme ndaj investimeve jo-likuide të tilla si pasuritë e paluajtshme? • A mund të ndikojnë ato në nevojat e saj për likuiditet? • A përcakton politika e investimit kufijë maksimalë për investimet jo-likuide? • A konsiderohen nevojat e shoqërisë për likuiditet si pjesë e politikës së investimit? • A ka shoqëria ndonjë plan veprimi përtë trajtuar problemet potenciale të likuiditetit?
<p>Rreziku Operacional</p> <p>Rreziku operacional lind nga problemet në performancën e funksioneve ose proceseve të biznesit.</p> <p>Ekspozimi ndaj këtij rreziku mund të lindë nga mangësitë ose defektet në kontrollet e brendshme ose proceset, defektet në teknologji, gabimet njerëzore ose pandershmeria dhe katastrofat natyrale.</p> <p>Problemet operacionale si sistemet e papërshtatshme të informacionit, shkeljet në kontrollet e brendshme, mashtrimi, apo katastrofat e paparashikuara çojnë në humbje të papritura. Këtu futet vlerësimi i gabuar i provigjoneve të dëmeve dhe detyrimeve të tjera, gjëqë çon në pagesa faktike më të mëdha se shumat e parashikuara.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Monitorimi i menaxhimit • Prezantimi i pasqyrave financiare • Rikthim në gjendje normale pas katastrofave (eng. Disaster recovery) • Sistemet e informacionit • Vlerësimi i dëmeve dhe parashikimet • Procedurat e trajtimit të dëmeve • Metodatat e provigjonimit dhe supozimet • Shpenzimet për vlerësimin e dëmeve • Shërbimi ndaj klientit 	<ul style="list-style-type: none"> • A kanë drejtorët njohuritë e nevojshme për biznesin që të kryejnë mbikëqyrje efektive të drejtuesve të lartë? • A i merr këshilli mbikëqyrës informacionet e mjaftueshme dhe të duhura për operacionet e shoqërisë në mënyrë periodike? • A ka politika të konfliktit të interesit për drejtorët, punonjësit, drejtuesit dhe të gjithë punonjësit e tjerë? • A ka shoqëria kontrolle të brendshme të përshtatshme, të miratuar nga këshilli mbikëqyrës dhe të monitoruara nga menaxhimi i lartë? • A janë menaxherët operues të informuar plotësisht për kontrollet e brendshme dhe a i kuptojnë ato? • A ekzistojnë procese me anë të të cilëve menaxherët operues zbatojnë përputhshmërinë me kontrollet e brendshme? • A ka auditime të rregullta periodike të veprimtarisë dhe të efektivitetit të kontrolleve të brendshme? • A ka shoqëria politika për vendosjen, rishikimin dhe përditësimin e provigjoneve?

		<ul style="list-style-type: none"> • A specifikohen afatet maksimale kohore për rishikimin e provigjoneve fillestare dhe rishikimin periodik të praktikave individuale të dëmeve? • A përfshihen në provigjone të gjitha kostot e trajtimit të dëmeve, d.m.th., zhdëmtimi, komisionet e profesionistëvevetë pavarur dhe kostot e brendshme? • A përfshihet dhe llogaritet IBNR në mënyrë të arsyeshme? • A monitoron shoqëria raportin provigjone ndaj kapitalit, për të përcaktuar marzhin e saj të gabimit në parashikimin e provigjoneve? • A ka raportim të rregullt periodik për dëmet e mëdha pranë një komiteti të menaxhimit të lartë apo të këshillit mbikëqyrës? • A ka rishikime/shqyrtime të rregullta periodike të praktikave të dëmeve? <ul style="list-style-type: none"> • A rishikohen/shqyrtohen provigjonet e shoqërisë nga një aktuar i kualifikuar?
<p>Rreziku Ligjor dhe Rregulator</p> <p>Rreziku ligjor dhe rregulator lind nga moszbatimi nga ana e një shoqërie i ligjeve, rregullave, rregulloreve, praktikave të parashkruara apo standardeve të etikës në çdo juridiksion ku operon shoqëria.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Zbatimi i parimeve statutore të kontabilitetit • Zbatimi i praktikave të hartuara nga AMF • Detyrimi tatimor • Mbajtja e fondit të garancisë • Zbatimi i rregullave për trajtimin e konsumatorëve (eng. Market conduct compliance) 	<ul style="list-style-type: none"> • A ka ndonjë punonjës/drejtues të lartë që i njeh tërësisht dispozitat ligjore dhe rregulloret të cilat shoqëria duhet t'i zbatojë? • A u nënshtrohen të gjitha transaksionet dispozitave specifike, p.sh., a rishikohet përputhshmëria e transaksioneve me palët e lidhura para se të kryhen? • A vepron shoqëria në ndonjë juridiksion të huaj dhe në qoftë se vepron, a i kupton qartë kërkesat e atyre juridiksioneve? • A mban shoqëria komunikim të hapur me rregulatorin e vendit dhe ato të juridiksioneve të huaja në të cilat vepron?

<p>Rreziku Strategjik</p> <p>Rreziku strategjik lind nga paaftësia e një institucioni për të zbatuar planet e duhura të biznesit, strategjitë, vendimmarrjet, shpërndarjen e burimeve sidhe paaftësia e tij për tu përshtatur me ndryshimet në mjedisin e tij të biznesit.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Monitorimi i menaxhimit • Analiza e rreziqeve nga kompania • Krahasime (eng. benchmarking) të pasakta • Projeksione financiare dhe parashikime ekonomike 	<ul style="list-style-type: none"> • A kryen shoqëria planifikim strategjik? • Në se po, a janë të dokumentuara qartë ato plane? • A shqyrtohen dhe miratohen nga këshilli mbikëqyrës të gjitha planet strategjike? • A krijon shoqëria plane taktike/ biznesi duke përcaktuar hapat e kërkuar për të arritur planin strategjik? • A duken se janë të arritshëm këto hapa në rrethanat që janë? • A ka konstatuar shoqëria pengesa për arritjen e qëllimeve të saj strategjike? • A e ka testuar shoqëria efektin e mosarritjes së të gjithë apo një pjese të qëllimeve të saj strategjike? • A ka bërë shoqëria ndonjë plan kontingjence për të mbuluar këtë mundësi?
---	---	--

Përmbajtja e kësaj tablele përbën një udhëzues për inspektorët. Shoqëritë mund të angazhohen në veprimtari të papërmendura më lartë, dhe konsiderata vlerësimi të tjera përveç atyre që u përmenden mund të jenë të përshtatshme në rrethana të caktuara. Siç është thënë dhe më sipër, është detyrë e inspektorëve të zbatojnë gjykimin e shëndoshë dhe të informuar për të vendosur se cilat rreziqe shoqërohen me një aktivitet të caktuar dhe deri në çfarë mase.

A.3.2 Mbikëqyrja dhe rreziku neto

MATRICA E RREZIKUT

Cilesia e Mbikeqyrjes: Zgjidh nga 1 (E Forte) ne 3 (E Dobet)							Rreziku I Pergjithshem Neto	Drejtimi i Rrezikut
Drejtimi i Aktivitetit	Analiza Financiare	Pajtueshmeria	Auditi i Brendshem	Manaxhimi i rrezikut	Drejtimi ekzekutiv	Bordi		
Mbikëqyrja e performancës së aktiviteteve							Performanca e Pergjithshme e Mbikeqyrjes	

Mbikëqyrja

Strategjitë/kontrollet për zbutjen e rrezikut në përgjithësi bazohen në pesë parime, të cilat zbatohen për të gjithë veprimtaritë kyçe:

1. Këshill mbikëqyrës aktiv dhe mbikëqyrja e menaxhimit të lartë.
2. Sisteme të përshtatshme/mjaftueshme të menaxhimit të rrezikut, monitorimit dhe menaxhimit të informacionit.
3. Politika, nivele autorizimi dhe procedura të qarta dhe të përshtatshme.
4. Kontrollë të brendshme gjithëpërfshirëse.
5. Procese që sigurojnë përputhjen me ligjet dhe rregulloret.

Për të arritur në një vlerësim të rrezikut neto në çdo veprimtari të shoqërisë, vlerësojmë cilësinë e funksioneve të mbikëqyrjes së saj (kontrolli dhe zbutja e rrezikut):

Këshilli mbikëqyrës: mbikëqyr menaxhimin dhe veprimtarinë e institucionit;

Menaxhimi i lartë: drejton dhe mbikëqyr menaxhimin e veprimtarisë së institucionit;

Auditi i brendshëm: mbikëqyr efektivitetin dhe zbatimin e politikave dhe kontrolleve organizative dhe procedurale të institucionit;

Vlerësimi i cilësisë së drejtimit së Këshillit Mbikëqyrës, Menaxhimit të Lartë apo Auditit të Brendshëm merr parasysh karakteristikat e tij dhe efektivitetin e performancës në kryerjen e rolit dhe përgjegjësiwe përkatëse në kontekstin e natyrës, fushëveprimit, kompleksitetit dhe profilit të rrezikut të institucionit. Klasifikimi i cilësisë bëhet sipas përcaktimeve të mëposhtme:

E fortë (1)

Përbërja, roli dhe përgjegjësitë dhe praktikët e Këshillit Mbikëqyrës, Menaxhimi i Lartë, Auditit plotësojnë ose tejkalojnë atë që konsiderohet e nevojshme, duke pasur parasysh natyrën, shtrirjen, kompleksitetin dhe profilin e rrezikut të institucionit. Këshilli Mbikëqyrës, Menaxhimi i Lartë, Auditit ka vazhdimisht performancë shumë efektive që tejkalojnë praktikët përgjithësisht të pranuar të qeverisjes së korporatës.

Mesatare (2)

Përbërja, roli dhe përgjegjësitë dhe praktikët e Këshillit Mbikëqyrës, Menaxhimi i Lartë, Auditit plotësojnë atë që konsiderohet e nevojshme, duke pasur parasysh natyrën, shtrirjen, kompleksitetin dhe profilin e rrezikut të institucionit. Performanca e Këshillit Mbikëqyrës është efektive. Karakteristikët dhe performanca e Këshillit Mbikëqyrës, Menaxhimi i Lartë, Auditit plotësojnë praktikët e pranuar përgjithësisht të qeverisjes së korporatës.

E dobët (3)

Përbërja, roli dhe përgjegjësitë dhe praktikët e Këshillit Mbikëqyrës, Menaxhimi i Lartë, Auditit nuk janë ato që konsiderohen të nevojshme, duke pasur parasysh natyrën, shtrirjen, kompleksitetin dhe

profilin e rrezikut të institucionit. Performanca e bordit ka demonstruar raste serioze ku efektiviteti

duhet të përmirësohet përmes veprimeve të menjëhershme. Karakteristikat dhe/ose performanca e Këshillit Mbikëqyrës, Menaxhimit të Lartë, Auditit shpesh nuk plotësojnë praktikatat e përgjithshme të pranuarat të qeverisjes së korporatës.

Përputhshmëria: mbikëqyr menaxhimin e institucionit nëse zbaton ligjet, rregulloret dhe udhëzuesit në juridiksionet në të cilat operon;

Cilësia e performancës së funksionit të Përputhshmërisë demonstron nga efektiviteti i tij në mbikëqyrjen e identifikimit dhe menaxhimit të përputhshmërisë me ligjet, udhëzuesit dhe rregulloret e brendshme. Vlerësimi merr në konsideratë karakteristikat dhe efektivitetin me të cilin funksioni i Përputhshmërisë identifikon dhe menaxhon problemet e lidhura me shmangien nga rregullat, në kontekstin e natyrës, fushëveprimit, kompleksitetit dhe profilit të rrezikut të institucionit.

E fortë (1)

Mandati, struktura organizative, burimet, metodologjitë dhe praktikatat e funksionit të Përputhshmërisë plotësojnë ose tejkalojnë atë që konsiderohet e nevojshme dhe performanca është shumë efektive.

Mesatare (2)

Mandati, struktura organizative, burimet, metodologjitë dhe praktikatat e funksionit të Përputhshmërisë plotësojnë atë që konsiderohet e nevojshme dhe Performanca ka qenë efektive.

E dobët (3)

Mandati, struktura organizative, burimet, metodologjitë dhe praktikatat e funksionit të Përputhshmërisë nuk janë, në mënyrë materiale, ato që konsiderohen të nevojshme dhe performanca ka demonstruar raste serioze ku efektiviteti duhet të përmirësohet përmes veprimeve të menjëhershme.

Menaxhimi i rrezikut: mbikëqyr menaxhimin e rreziqeve në aktivitetet e institucionit duke siguruar që të ketë procese efektive;

Menaxhimi operacional: planifikon, drejton dhe kontrollon veprimtarinë e përditshme të aktiviteteve të biznesit të institucionit. Gjithashtu siguron që politikatat, praktikatat, niveli i stafit dhe eksperiencia janë të mjaftueshme dhe efektive për menaxhimin e përditshëm të rrezikut. Nuk ka një klasifikim të përgjithshëm për menaxhimin operacional pasi përgjegjësitë e tij nuk shtrihen në nivel kompanie.

Cilësia e performancës së funksionit të Menaxhimit të Rrezikut, Menaxhimit Operacional demonstron nga efektiviteti i tij në mbikëqyrjen e identifikimit dhe menaxhimit të rreziqeve, duke pasur parasysh sigurinë dhe qëndrueshmërinë e institucionit. Vlerësimi merr në konsideratë karakteristikat dhe efektivitetin me të cilin funksioni i Menaxhimit të Rrezikut, Menaxhimit Operacional parashikon, identifikon dhe mat rreziqet në një mjedis dinamik operativ dhe mbikëqyr menaxhimin e këtyre rreziqeve në kontekstin e natyrës, fushëveprimit, kompleksitetit dhe profilit të rrezikut të institucionit.

E fortë (1)

Mandati, struktura organizative, burimet, metodologjitë dhe praktikat e funksionit të Menaxhimit të Rrezikut, Menaxhimit Operacional plotësojnë ose tejkalojnë atë që konsiderohet e nevojshme, duke patur parasysh natyrën, shtrirjen, kompleksitetin dhe profilin e rrezikut të institucionit. Menaxhimi i Rrezikut, Menaxhimi Operacional ka demonstruar vazhdimisht një performancë shumë efektive. Karakteristikat dhe performanca e Menaxhimit të Rrezikut, Menaxhimit Operacional janë më cilësore se praktikrat e pranuarra përgjithësisht.

Mesatare (2)

Mandati, struktura organizative, burimet, metodologjitë dhe praktikrat e funksionit të Menaxhimit të Rrezikut, Menaxhimit Operacional plotësojnë atë që konsiderohet e nevojshme, duke patur parasysh natyrën, shtrirjen, kompleksitetin dhe profilin e rrezikut të institucionit. Performanca e Menaxhimit të Rrezikut, Menaxhimit Operacional ka qenë efektive. Karakteristikat dhe performanca e Menaxhimit të Rrezikut, Menaxhimit Operacional plotësojnë praktikrat e pranuarra përgjithësisht.

E dobët (3)

Mandati, struktura organizative, burimet, metodologjitë dhe praktikrat e funksionit të Menaxhimit të Rrezikut, Menaxhimit Operacional nuk janë, në mënyrë materiale, ato që konsiderohen të nevojshme, duke patur parasysh natyrën, shtrirjen, kompleksitetin dhe profilin e rrezikut të institucionit. Performanca e Menaxhimit të Rrezikut ka demonstruar raste serioze ku efektiviteti duhet të përmirësohet përmes veprimeve të menjëhershme. Karakteristikat dhe/ose performanca e menaxhimit të rrezikut shpesh nuk plotësojnë praktikrat e pranuarra përgjithësisht.

Shoqëritë duhet të kenë struktura për menaxhimin e rrezikut, audit të brendshëm, zbatueshmërinë (eng. compliance) në përputhje me kërkesat e Autoritetit për sistemin e kontrollit të brendshëm të shoqërive të sigurimit.

Shumë shpesh, shoqëritë e vogla kanë funksione mbikëqyrëse që kryhen nga punonjës me përgjegjësi të shumëfishta. Aty ku nuk ekzistojnë departamentet e veçantë të mbikëqyrjes, menaxhimi i lartë përgjigjet për funksionet që ato departamente do të kryenin dhe vlerësohet nëlidhje me këtë.

Funksionet e mbikëqyrjes ofrojnë “parimin e 4 syve”, që siguron që menaxhimi operacional është duke menaxhuar rreziqet në mënyrë efektive me bazë ditore. Për shembull, bordi mund të ketë implementuar një politikë që shoqëria nuk do të mbajë më tepër se 15 milionë lekë ekspozim në një rrezik. Drejtuesit e marrjes në sigurim (menaxhimi operacional) përgjigjen për të siguruar që specialisti i marrjes në sigurim t’i përmbahet kësaj politike ose nëpërmjet kufijve të policës, ose nëpërmjet risigurimit të përshtatshëm.

Mbikëqyrja e zbatimit të politikës nga drejtuesit e marrjes në sigurim mund të kryhet nga auditi i

brendshëm, i cili do t'ua raportonte shkeljet e menaxhimit të lartë dhe këshillit mbikëqyrës si dhe do të vepronte për t'i rregulluar shkeljet. Në qoftë se shoqëria nuk ka një funksion auditi të brendshëm, menaxhimi i lartë do të kryente mbikëqyrjen duke rishikuar raportet e marra në mënyrë të pavarur

nga drejtuesit e marrjes në sigurim, ose drejtpërdrejt nga sistemi ose nëpërmjet një njësie të veçantë raportuese të tillë si kontabiliteti/financa. Në këtë rast, menaxhimi i lartë ia raporton shkeljet këshillit mbikëqyrës dhe vepron për t'i rregulluar ato.

Funksionet e mbikëqyrjes vlerësohen si të forta, të pranueshme ose të dobëta.

Pasi të jenë vlerësuar funksionet e mbikëqyrjes në lidhje me performancën e tyre në secilin nga aktivitetet e biznesit të shoqërisë, atyre mund tu jepet vlerësimi i përgjithshëm. Në qoftë se një funksion mbikëqyrjeje është vlerësuar i fortë në çdo aktivitet dhe veprimtari, atëherë vlerësimi i përgjithshëm i tij do të jetë i fortë. Megjithatë, në qoftë se funksioni vlerësohet ndryshe në aktivitetet e institucionit, duhet dhënë një gjykim për vlerësimin e përgjithshëm. Mbikëqyrësi duhet t'i kushtojë vëmendje të veçantë çdo vlerësimi të dobët të aktiviteteve sepse kjo mund të ishte një shenjë paralajmëruese për funksionin, pavarësisht nga performanca e tij në veprimtari të tjera. Tabela më poshtë sugjeron faktorët që mund të merren në konsideratë nga inspektorët kur bëjnë vlerësimin e funksioneve të mbikëqyrjes në shoqëri.

Funksioni i mbikëqyrjes	Konsiderata
Këshilli Mbikëqyrës/ Administrimit	<ul style="list-style-type: none"> • A ka politika për numrin e drejtorëve dhe kualifikimin, njohuritë, aftësitë dhe përvojën e tyre? • A ka një proces për përzgjedhjen, miratimin, rinovimin e kohës nëdetyrë dhe zëvendësimin e drejtorëve? • A ka drejtorë të jashtëm? • A i rishikon dhe a i miraton Këshilli Mbikëqyrës/i administrimit periodikisht? <ul style="list-style-type: none"> ◦ objektivat, strategjitë dhe planet e biznesit? ◦ politikat dhe praktikat e menaxhimit të rrezikut? ◦ politikat dhe praktikat e menaxhimit të kapitalit? ◦ kodin e etikës dhe politikat e konfliktit të interesit? ◦ strukturën organizative, të administrimit dhe të funksionimit të shoqërisë? ◦ politikën e administrimit të rrezikut dhe krijimin e kulturës së integruar për administrimin e rrezikut në shoqëri? ◦ planin vjetor dhe rregullat e brendshme të veprimtarisë së Njësisë së Auditimit të Brendshëm? • A merr Këshilli Mbikëqyrës rregullisht informacionet e nevojshme për të monitoruar respektimin e politikave dhe procedurave?

	<ul style="list-style-type: none"> • A është Këshilli Mbikëqyrës i përfshirë aktivisht në përzgjedhjen dhe vlerësimin e performancës së drejtorit ekzekutiv dhe drejtuesve të tjerë të lartë? • A vendos Këshilli Mbikëqyrës një prag për llojin dhe rëndësinë e çështjeve që duhen sjellë në vëmendjen e tij? • A e kundërshton/vë në diskutim Këshilli Mbikëqyrës informacionin që merr nga Menaxhimi?
Menaxhimi i Lartë	<ul style="list-style-type: none"> • A janë të përcaktuara qartë autoriteti, përgjegjësia dhe përgjegjshmëria e menaxhimit të lartë? A janë komunikuar ato në të gjithë institucionin? • A përdoren komitetet e menaxhimit të lartë për të mbikëqyrur menaxhimin e aktiviteteve të biznesit dhe rreziqet që lidhen me to? • Në qoftë se po, a janë të përcaktuara qartë mandatet e komiteteve dhe a janë komunikuar në të gjithë institucionin? • A disponon menaxhimi i lartë të gjitha kualifikimet, njohuritë, aftësitë dhe përvojën e kërkuar për të përmbushur përgjegjësitë e tyre? • A vendos menaxhimi i lartë objektiva, strategji dhe plane biznesi, dhe a e monitoron performancën kundrejt tyre? • A sigurohet menaxhimi i lartë se po respektohen politikat e miratuara si dhe po zbatohen ligjet, rregulloret si dhe udhëzimet përkatëse? • A harton menaxhimi i lartë strategji dhe plane të përshtatshme dhe të kujdesshme? • A vendos menaxhimi i lartë një ‘ton nga sipër’ të përshtatshëm, duke kryer detyrat në mënyrë etike dhe duke pritur të njëjtën gjë nga i gjithë stafi? • A e informon menaxhimi i lartë vazhdimisht dhe në mënyrë të plotë, Këshillin Mbikëqyrës dhe komitetet e tij, për mundësitë strategjike dhe shqetësimet, performancën operative dhe problemet që mund të ndikojnë në mirëqenien e shoqërisë së sigurimit?

Funksioni i mbikëqyrjes	Konsiderata
Njësi a Auditit të Brendshëm	<ul style="list-style-type: none"> • A përmban mandati i auditit të brendshëm? <ul style="list-style-type: none"> ◦ objektiva të qarta për veprimtaritë e tij dhe shmangien e çdo konflikti të interesave në kryerjen e detyrave? ◦ autoritetin e tij për të kryer përgjegjësitë në mënyrë të pavarur? ◦ të drejtën e tij të pakufizuar për akses në të dhënat, informacionet dhe personelin e institucionit? ◦ autoritetin e tij për të ndjekur me menaxhimin veprimet e ndërmarra në përgjigje të gjetjeve dhe rekomandimeve të auditimit? • A ka stafi i auditit të brendshëm kualifikimet dhe kompetencën e duhur? • A zbatojnë kodin e etikës profesionale anëtarët/drejtuuesi i Njesisë së Auditimit të Brendshëm? • A u përmbahen metodologjitë e auditit standardeve aktuale profesionale? • A ka një proces të planifikimit të auditit që identifikon qartë objektivat e auditit dhe objektin e punës? • A ua komunikon auditit i brendshëm rregullisht Këshillit Mbikëqyrës dhe komiteteve të tij të auditimit, konstatimet e rëndësishme dhe të vazhdueshme si dhe veprimet e ndërmarra nga menaxhimi në lidhje me to?
Përputhshmëria (eng.compliance)	<ul style="list-style-type: none"> • A përcakton mandati i përputhshmërisë? <ul style="list-style-type: none"> ◦ objektiva të qarta për aktivitetet e tij? <ul style="list-style-type: none"> ◦ autoritetin për të kryer përgjegjësitë e tij në mënyrë të pavarur? ◦ të drejtën e tij për akses në të dhënat, informacionet dhe personelin e institucionit? ◦ autoritetin e tij për të ndjekur me menaxhimin çështjet e identifikuara që lidhen me zbatimin dhe rekomandimet e bëra? • A ka akses të drejtpërdrejtë kreu i përputhshmërisë tek drejtoriekzekutiv dhe këshilli mbikëqyrës? • A ka përputhshmëria? <ul style="list-style-type: none"> ◦ praktika për të qëndruar në koherencë me ligjet e reja dhe ato që ndryshojnë, përfshi dhe kërkesat rregullatore? ◦ a zhvillon, dokumenton dhe ua komunikon politikat apo kërkesat, të reja apo të ndryshuara, të gjitha fushave të përfshira të institucionit? ◦ a monitoron zbatimin nga ana e institucionit të të gjitha ligjeve dhe kërkesave rregullatore? ◦ a shqyrton në mënyrë periodike praktikën e përputhshmërisë, për të synuar efektivitetin të vazhdueshëm?

Funksioni i mbikëqyrjes	Konsiderata
Menaxhimi/Administrimi i Rrezikut	<ul style="list-style-type: none"> • A ka ndërtuar shoqëria e sigurimit një sistem efektiv për administrimin e rrezikut? • A është i strukturuar funksioni i administrimit të rrezikut në mbështetje të zbatimit të sistemit të administrimit të rrezikut si dhe në varësi të madhësisë së veprimtarisë së shoqërisë së sigurimit e profilit të rrezikut dhe kompleksitetit të saj? • A mbështetet funksioni i administrimit të rrezikut në politika dhe procese të shkruara? • A përcakton mandati i menaxhimit të rrezikut? <ul style="list-style-type: none"> ○ objektiva të qarta për veprimtaritë e tij? ○ autoritetin e tij për të kryer përgjegjësitë në mënyrë të pavarur? ○ të drejtën e tij për akses në të dhënat, informacionet dhe personelin e institucionit? ○ autoritetin e tij për të ndjekur me menaxhimin çështjet e identifikuara që lidhen me menaxhimin e rrezikut dhe rekomandimet e bëra? • A ka menaxhimi i rrezikut akses të drejtpërdrejtë tek drejtori ekzekutiv dhe këshilli mbikëqyrës? • A është menaxhimi i rrezikut i pavarur nga menaxhimi i përditshëm i rreziqeve? • A kryen funksioni i administrimit të rrezikut rregullisht vlerësime për efektivitetin e sistemit të administrimit të rrezikut dhe funksionimit të tij, me qëllim zbatimin e mbikëqyrjen e përmirësimeve të nevojshme? • A kryen funksioni i administrimit të rrezikut rregullisht provat e rezistencës dhe analizat e skenarëve? • A i monitoron menaxhimi i rrezikut pozicionet e rrezikut kundrejt kufijve të miratuar dhe a sigurohet që shkeljet e konsiderueshme të trajtohen menjëherë? • A i trajton menaxhimi i rrezikut në mënyrë efektive çështjet e menaxhimit të rrezikut të identifikuara si rezultat i ngjarjeve të brendshme ose të jashtme, apo nga funksionet e tjera të kontrollit? • A i jep menaxhimi i rrezikut, raporte të rregullta, këshillit mbikëqyrës dhe menaxhimit të lartë, mbi efektivitetin e proceseve të menaxhimit të rrezikut të shoqërisë së sigurimit?

Menaxhimi Operacional	<ul style="list-style-type: none"> • A janë menaxherët operacionalë plotësisht në dijeni të politikave, procedurave dhe kontrolleve të shoqërisë që ju përkasin fushave të tyre të veprimit? • A e monitorojnë ata respektimin e këtyre politikave, procedurave dhe kontrolleve nga stafi i tyre? • A përmbajnë raportet e departamenteve për menaxhimin e lartë, informacionin e nevojshëm që ata të ushtrojnë përgjegjësitë e tyre të mbikëqyrjes? • A janë planet e biznesit në nivel departamenti, të arsyeshme, të menduara mirë dhe në përgjithësi të realizuara? • A bashkëpunon menaxhimi operacional me audituesit e brendshëm dhe të jashtëm në rastet kur këto të fundit kanë konstatime jo pozitive për departamentet e tyre? • A është stafi i departamentit i trajnuar siç duhet dhe i motivuar për të punuar mirë? • A i krijon menaxhimi operacional stafit mundësinë e trajnimit të përshtatshëm?
-----------------------	---

Rreziku Neto për çdo aktivitet

Rreziku neto i një veprimtarie është rreziku i mbetur, pasi rreziku i pranishëm i nënshtrohet teknikave të kontrollit dhe zbutjes.

Rreziku neto për çdo aktivitet të rëndësishëm është një funksion i nivelit agregat të rrezikut të qenësishëm të kompensuar nga cilësia e përgjithshme e menaxhimit të rrezikut. Ky vlerësim ilustron nga ekuacioni i mëposhtëm:

Rreziku Neto përfaqëson Rreziqet e Qenësishme (Thelbësore) të axhustuara nga Cilësia e Menaxhimit të Riskut

Emri i shoqërisë së sigurimit															
MATRICA E RREZIKUT															
Viti															
Aktiviteti	Materialiteti (Bej Vleresimin)	Rreziqet thelbësore: Zgjidh nga 1 (I Ulet) ne 4 (I Larte)							Cilesia e Manaxhimit te Rrezikut: Zgjidh nga 1 (E Forte) ne 3 (E Dobet)						Rreziku Neto
		Kredit	Tregu	Likuiditeti	Sigurime	Operacional	Rregulator	Strategjik	Drejtimi i Aktivitetit	Analiza Financiare	Pajtueshmeria	Auditi i Brendshem	Manaxhimi i rrezikut	Drejtimi ekzekutiv	
Vleresimi i Pergjithshem															

Nivelet e rrezikut neto bazohet në vlerësimet e rrezikut të pranishëm dhe cilësinë e menaxhimit të tij për aktivitetin. Për shembull, aktiviteti investues i një institucioni mund të vlerësohet se ka një nivel të lartë të rrezikut të qenësishëm që rrjedh nga një kombinim i rrezikut të lartë të kreditit, rrezikut të lartë të tregut dhe rrezikut të lartë të likuiditetit. Megjithatë, rreziku neto për aktivitetin mund të vlerësohet si i moderuar për shkak të zbutjes nga një cilësi e fortë totale e menaxhimit të rrezikut që rezulton nga menaxhimi i fortë operacional, auditimi i brendshëm i fortë, menaxhimi i fortë i rrezikut dhe mbikëqyrja e fortë e Këshillit Mbikëqyrës.

Rreziku neto për çdo aktivitet vlerësohet si **(1) I Ulët, (2) Mesatar, (3) Mbi Mesataren ose (4) I Lartë.**

Për të vlerësuar rrezikun neto të një veprimtarie, duhet ushtruar një gjykim i informuar mirë. Sa më lartë të jetë rreziku i biznesit në një aktivitet, aq më e lartë pritet që të jetë cilësia e mbikëqyrjes.

Drejtimi i Rrezikut për çdo aktivitet

Mbikëqyrja me fokus rrezikun konsiderohet proaktive, prandaj mbikëqyrësi duhet të bëjë vlerësimin për drejtimin e rrezikut neto në çdo aktivitet. Ai mund të jetë duke **(1) Në Rënie, (2) I Qëndrueshëm ose (3) Në Rritje** në një afat kohor të përshtatshëm për shoqërinë. Për shembull, afati kohor (periudha gjatë së cilës kryhet inspektimi në vend) për një shoqëri më të madhe duhet të jetë më e gjatë se sa për një shoqëri më të vogël.

Emri i shoqërisë së sigurimit																	
MATRICA E RREZIKUT																	
Viti																	
Aktiviteti	Materialiteti (Bej Vleresimin)	Rreziqet thelbësore: Zgjidh nga 1 (I Ulet) ne 4 (I Larte)						Cilesia e Manaxhimit te Rrezikut: Zgjidh nga 1 (E Forte) ne 3 (E Dobet)							Rreziku Neto	Drejtimi i Rrezikut	
		Kredit	Tregu	Likuiditeti	Sigurime	Operacional	Rregulator	Strategjik	Drejtimi i Aktivitetit	Analiza Financiare	Pajtueshmeria	Auditi i Brendshem	Manaxhimi i rrezikut	Drejtimi ekzekutiv			Bordi
Vleresimi i Pergjithshem																	

A.4. Faza IV Identifikimi dhe Vlerësimi i Rrezikut të Përgjithshëm Neto dhe Rrezikut të Përbërë

A.4.1 Rreziku i përgjithshëm neto

MATRICA E RREZIKUT

Cilesia e Mbikëqyrjes: Zgjidh nga 1 (E Forte) ne 3 (E Dobet)							Rreziku I Pergjithshem Neto	Drejtimi i Rrezikut
Drejtimi i Aktivitetit	Analiza Financiare	Pajtueshmeria	Auditi i Brendshem	Manaxhimi i rrezikut	Drejtimi ekzekutiv	Bordi		

Përkufizimi i Rrezikut të Përgjithshëm Neto (RPN)

Rreziku i Përgjithshëm Neto (RPN) është përmbledhja e rreziqeve neto për të gjithë aktivitetet e rëndësishme brenda një institucioni. Përmbledhja ndaj rrezikut të përgjithshëm neto merr parasysh materialitetin relativ të secilit aktivitet. Ky vlerësim pranon se një aktivitet me materialitet të ulët por me rrezik neto të lartë mund të mos ndikojë shumë në rrezikun e përgjithshëm neto.

Rreziku neto për çdo aktivitet të rëndësishëm është një funksion i nivelit të rreziqeve të qenësishme në aktivitete me rrezik të zbutur nga cilësia e menaxhimit të rrezikut për aktivitetin në tërësi. Këto funksione mbikëqyrëse përfshijnë Këshillin Mbikëqyrës, Menaxhimin e Lartë, Menaxhimin e Rrezikut, Auditin e Brendshëm, etj.

Vlerësimi i **Rrezikut të Përgjithshëm Neto** i një institucioni vlerësohet si **(1) I Ulët, (2), Mesatar, (3) Mbi Mesataren ose (4) I Lartë.**

Mbikëqyrësit duhet të dokumentojnë zhvillimin e vlerësimit RPN të institucionit dhe drejtimin e vlerësimit. Ky seksion synon të shpjegojë se si merren parasysh aktivitetet e ndryshme të listuara në matricën e rrezikut, materialiteti i tyre dhe rreziku i tyre neto për të arritur në rrezikun e përgjithshëm neto të institucionit. Çdo korrelacion në rreziqe duhet të merret parasysh në përcaktimin e RPN. Ai gjithashtu duhet të shpjegojë arsyet për çdo ndryshim në vlerësimin RPN ose në drejtimin e vlerësimit të caktuar më parë për institucionin. Vlerësimi i caktuar duhet të jetë në përputhje me përkufizimin e përfshirë në Kriteret e Vlerësimit të përkufizuara më poshtë:

Rreziku i Përgjithshëm Neto i Ulët (1)

Institucioni ka menaxhim rreziku që i zbut në masë të konsiderueshme rreziqet e qenësishme në aktivitetet e tij të rëndësishme të biznesit deri në nivele që çojnë në një probabilitet më të ulët se sa mesatarja, që ato të kenë një ndikim negativ të konsiderueshëm ndaj kapitalit dhe fitimeve në një të ardhme të pritshme. Në këto institucione, aktivitetet e rëndësishme vlerësohen me rrezik të ulët neto.

Rreziku i Përgjithshëm Neto (RPN) Mesatar (2)

Institucioni ka menaxhim rreziku që i zbut në mënyrë të mjaftueshme rreziqet e pranishëm të aktiviteteve të biznesit, deri në nivele që e çojnë në një probabilitet mesatar ndikimin negativ të konsiderueshëm ndaj kapitalit dhe fitimeve në një të ardhme të pritshme. Normalisht, institucionet e kësaj kategorie kanë një numër të konsiderueshëm të aktiviteteve të tyre të vlerësuara si rrezik neto të moderuar, ose të ulët.

Rreziku i Përgjithshëm Neto (RPN) mbi Mesataren (3)

Institucioni ka dobësi, të cilat, edhe pse jo mjaft serioze për të përbërë një kërcënim të

menjëhershëm për aftësinë paguese, sjellin rrezik të lartë neto në një sërë aktivitetesh të rëndësishme. Si rezultat, rreziqet neto në aktivitetet e saj të rëndësishme kolektivisht kanë një probabilitet mbi mesataren për të ulur në mënyrë të konsiderueshme kapitalin dhe fitimet e saj në një të ardhme të pritshme. Normalisht,

institucionet e kësaj kategorie pritet të kenë një numër të aktiviteve të tyre të rëndësishme të vlerësuara si rrezik neto të lartë, ndërsa të tjerat të vlerësuara kryesisht si rrezik neto të moderuar. Kombinime të tjera mund të jenë të mundshme në varësi të rrethanave të institucionit.

Rreziku i Përgjithshëm Neto (RPN) i Lartë (4)

Institucioni ka dobësi në menaxhimin e rrezikut që mund të përbëjnë një kërcënim serioz për qëndrueshmërinë e tij financiare ose aftësinë paguese dhe mund të shkaktojnë rrezik të lartë neto në një sërë aktivitetesh të rëndësishme. Si rezultat, rreziqet neto në aktivitetet e saj të rëndësishme kolektivisht kanë një probabilitet të lartë për një ndikim negativ material në kapitalin dhe fitimet e saj në një të ardhme të pritshme. Normalisht, institucionet në këtë kategori mund të kenë një pjesë të aktiviteve të tyre të rëndësishme të vlerësuara si rrezik të lartë neto. Dobësitë në menaxhimin e rrezikut çojnë në dyshime të konsiderueshme mbi aftësinë apo vullnetin e institucionit për të marrë masa korrigjuese të shpejta dhe efektive për uljen e rreziqeve të larta neto në aktivitetet e tij të rëndësishme.

Rreziku i Përgjithshëm Neto përshtatet më tej me drejtimin (tendencën) e përgjithshme, sic tregohet në tabelën e mëposhtme.

		Drejtimi i Rrezikut		
		Ne renie	Stabel	Ne rritje
Rreziku i Përgjithshëm Neto	I Ulet	I Ulet	I Ulet	Mesatar
	Mesatar	I Ulet	Mesatar	Mbi Mesataren
	Mbi Mesataren	Mesatar	Mbi Mesataren	I Larte
	I Larte	Mbi Mesataren	I Larte	I Larte

A.4.2 Kapitali, mbulimi i provigjoneve teknike dhe fitimet

Kapitali është një tregues i fuqisë aktuale, ndërsa të ardhurat janë një tregues i suksesit në vazhdim, megjithatë, është e rëndësishme të kuptohet se kapitali dhe të ardhurat varen nga njëri tjetri në mënyrë ndërsjelltë. Të ardhurat mbështetin kapitalin duke gjeneruar fitime të pashpërndara (retained earnings), dhe kapitali i mjaftueshëm lehtëson fitimet.

Kapitali

Kapitali është një burim i mbështetjes financiare për të mbrojtur një shoqëri nga humbjet e

papritura. Vlerësimi i mjaftueshmërisë së kapitalit merr në konsideratë edhe sasinë dhe cilësinë e kapitalit, si dhe menaxhimin e kapitalit, d.m.th., se si i parashikojnë drejtuesit dhe bordi nevojat e kapitalit të shoqërisë.

Sasia	<ul style="list-style-type: none"> - a i plotëson kapitali i shoqërisë kërkesat minimale dhe ato të synuara? - a është në gjendje shoqëria që ta rritë kapitalin nga jashtë pa u mbështetur tek aksionerët? - a kanë treguar aksionerët vullnet dhe aftësi për të kontribuar me kapital shtesë nëse kërkohet?
Cilësia	<ul style="list-style-type: none"> - a është kapitali i shoqërisë i përhershëm, p.sh., i pa kërkueshëm (eng. non-redeemable)? - a është kapitali i shoqërisë i lirë nga çdo detyrim për të bërë pagesa nga të ardhurat, p.sh., dividendët? - a është kapitali i shoqërisë ligjërisht i varur nga të drejtat e policëmbajtësve dhe nga kreditorët e tjerë të institucionit?
Menaxhimi	<ul style="list-style-type: none"> - a ka shoqëria një politikë të menaxhimit të kapitalit? - a ka vendosur menaxhimi i lartë një objektiv për kapitalin e brendshëm? - në se po, si lidhet objektivi i brendshëm me kërkesat rregullatore? - a faktori shoqëria në mënyrë periodike skenarë për të testuar stresin (eng. stress test) e kapitalit të saj? - cila është politika e dividendit?

Efektiviteti i menaxhimit të kapitalit mund të vlerësohet duke rishikuar në retrospektivë:

- raportet e kapitalit;
- prirjet ose tendencat në kapitalin total;
- aftësinë për të menaxhuar objektivat e brendshme dhe kërkesat e rregullatorit;
- aftësinë për të rritur kapitalin kur nevojitet

Krahasimi me shoqëritë e tjera (eng. peer comparison) mund të jetë të dobishme për të ndihmuar në formulimin e një vlerësimi për menaxhimin e kapitalit, por ky nuk duhet të jetë i vetmi kriter për vlerësimin. Krahasimi me shoqëritë e tjera është një mënyrë efektive për të identifikuar të ‘spikatorit’, por shoqëria ‘më e mirë’ e një grupi shoqërisht ‘të këqija’ përsëri është një shoqëri ‘e keqe’. Përfitimi kyç që merret nga krahasimi me shoqëritë e tjera është kuptimi i arsyeve për dallimet mes shoqërive. Kapitali vlerësohet si i fortë, i pranueshëm ose i dobët dhe gjendja vlerësohet si në përmirësim, e qëndrueshme ose duke u përkeqësuar.

Kapital i fortë

Niveli i kapitalit i kalon nevojat aktuale dhe është shumë më lart kërkesave aktuale të

rregullatorit. Prirja për mjaftueshmërinë e kapitalit gjatë 12 muajve të ardhshëm pritet të mbetet pozitive dhe shoqëria ka politika dhe praktika efektive të menaxhimit të kapitalit.

Kapital mesatar (i pranueshëm)

Niveli i kapitalit i kalon nevojat aktuale por jo aq shumë mbi kërkesat aktuale rregullatore. Prirja në mjaftueshmërinë e kapitalit gjatë 12 muajve të ardhshëm pritet të mbetet pozitive megjithëse ka pasur disa luhatje të fitimeve.

Kapital i dobët

Niveli i kapitalit nuk plotëson ose plotëson në mënyrë marginale, kërkesat minimale të rregullatorit të përcaktuara nga ligji ose politikat mbikëqyrëse. Klasifikimi tregon se kapitali i institucionit është i pamjaftueshëm për rreziqet që ka marrë përsipër. Prirja në mjaftueshmërinë e kapitalit gjatë 12 muajve të ardhshëm pritet që të jetë negative meqenëse veprimtaria ka gjeneruar humbje të konsiderueshme.

Shkalla (Niveli) e mbulimit të provigjoneve teknike me aktive të lejueshme

Vlerësimi i mbulimit të provigjoneve teknike me aktive të lejueshme merr në konsideratë nivelin e aktiveve të lejueshme në mbulim të provigjoneve teknike.

Sikurse kapitali, mbulimi i provigjoneve me aktive të lejueshme, vlerësohet i fortë, mesatar ose i dobët dhe tendenca gjykohet më tej: në rritje (përmirësim), e qëndrueshme ose në rënie (duke u përkeqësuar).

Krahasimi me shoqëritë e tjera është një mënyrë efektive për të identifikuar të ‘spikaturit’, por shoqëria ‘më e mirë’ e një grupi shoqërorish ‘të këqija’ përsëri është një shoqëri ‘e keqe’. Përfitimi kyç që merret nga krahasimi me shoqëritë e tjera është kuptimi i arsyeve për dallimet mes shoqërive.

Mbulim i fortë i provigjoneve

Mbulimi i provigjoneve me aktive të lejueshme është shumë më lart kërkesave aktuale të rregullatorit. Prirja për nivelin e mbulimit gjatë 12 muajve të ardhshëm gjykohet pozitive dhe shoqëria ka politika dhe praktika efektive të drejttimeve të investimit të aktiveve.

Mbulim mesatar (i pranueshëm) i provigjoneve

Mbulimi i provigjoneve me aktive të lejueshme plotëson por jo aq shumë mbi kërkesat aktuale rregullatore. Prirja për nivelin e mbulimit gjatë 12 muajve të ardhshëm gjykohet pozitive.

Mbulim i dobët i provigjoneve

Mbulimi i provigjoneve me aktive të lejueshme nuk plotëson ose plotëson në mënyrë marginale, kërkesat minimale të rregullatorit të përcaktuara nga ligji ose politikat mbikëqyrëse. Klasifikimi tregon se institucioni ka aktive të lejuara të pamjaftueshme për rreziqet që ka marrë përsipër dhe prirja për 12 muajt e ardhshëm gjykohet negative.

Fitimet

Fitimet absorbojnë humbjet normale dhe të pritshme në një periudhë të caktuar dhe japin mbështetje financiare duke kontribuar në gjenerimin e brendshëm të kapitalit të institucionit dhe në aftësinë e tij për të aksesuar kapital nga burime të jashtme. Vlerësimi i fitimeve merr në konsideratë nivelin (sasinë), burimet, qëndrueshmërinë dhe luhatjen e fitimeve.

Niveli	- a janë të arritshme objektivat e biznesit të institucionit? - cili është niveli i konkurrencës në industri?
Burimet	- sa të diversifikuara janë burimet e fitimeve/të ardhurave të shoqërisë? - a është e përfshirë shoqëria në ndonjë biznes dytësor (eng. ancillary)? - a vjen ndonjë e ardhur nga biznesi me palët e lidhura?
Qëndrueshmëria	- a vjen ndonjë e ardhur nga burime jo të përsëritshme (eng. non-recurring), p.sh. përfitime kapitali të një here të vetme? - në se po, cilat janë ato dhe sa e rëndësishme është mbështetja e shoqërisë tek to për të shfaqur kthime pozitive? - a i rrit shoqëria fitimet nëpërmjet interpretimeve të parimeve të kontabilitetit dhe/ose aktuariale? - cili është i niveli i konkurrencës në industri?
Luhatjet	- a ka luhatje të mëdha të fitimeve nga periudha në periudhë? - cilat janë arsyet për luhatjet? - sa të diversifikuara janë burimet e të ardhurave të shoqërisë? - a është angazhuar shoqëria në aktivitete me rrezik të lartë?

Kur vlerësojnë të ardhurat, mbikëqyrësit duhet të kenë parasysh gjërat e mëposhtme:

- përdorimin e praktikave agresive të kontabilitetit ose aktuariale;
- marrëveshje komplekse biznesi pa ndonjë llogjikë të dukshme biznesi;
- rezultatet më të larta se buxheti ose përtej mundësive të institucionit;
- mospërputhshmëri midis performancës dhe diskutimeve me drejtuesit;
- paqartësia e drejtuesve për performancën e fitimeve;
- diferencat e shpeshta midis drejtuesve dhe audituesve të jashtëm; dhe
- ndryshimet e shpeshta në provigjone, veçanërisht në tre mujorin e fundit të vitit, ose në se drejtuesit janë duke u larguar.

Sikurse kapitali dhe aktivet në mbulim të provigjoneve, të ardhurat vlerësohen të forta, mesatare ose të dobta dhe më tej drejtimi vlerësohet si: në rritje (përmirësim), të qëndrueshme ose në rënie (duke u përkeqësuar).

Fitime të forta

Institucioni ka performancë të kënaqshme dhe të vazhdueshme të të ardhurave, duke patur kthime që kontribuojnë në mënyrë të konsiderueshme në suksesin e tij afatgjatë, dhe nuk ka ndonjë mbështetje të panevojshme tek burimet e të ardhurave të pa përsëritshme (eng. non-recurring) për të rritur fitimet. Parashikimi i të ardhurave për 12 muajt e ardhshëm është pozitiv.

Fitime mesatare (të pranueshme)

Institucioni ka performancë të kënaqshme të të ardhurave, të cilat edhe pse tregojnë disa paqëndrueshmëri, në tërësi kanë patur kthimet e nevojshme për të siguruar suksesin afatgjatë të institucionit. Nuk ka ndonjë mbështetje të panevojshme tek burimet e të ardhurave të pa përsëritshme (eng. non-recurring) për të rritur fitimet dhe megjithëse ka një farë ekspozimi ndaj paqëndrueshmërisë së fitimeve, parashikimi për 12 muajt e ardhshëm është pozitiv.

Fitime të dobëta

Institucioni ka performancë të paqëndrueshme të të ardhurave, ku kthimet ndonjëherë nuk janë të mjaftueshme për të siguruar suksesin e tij afatgjatë. Ai ka regjistruar shpesh humbje operacionale dhe për të patur një fitim është mbështetur tek burimet e pa përsëritshme (eng. non-recurring) të të ardhurave. Parashikimi për fitimet për 12 muajt e ardhshëm është i pasigurt dhe ka mundësi të jetë negativ.

A.4.3 Rreziku i përbërë

Klasifikimi i **Rrezikut të Përbërë (RP)** është një vlerësim i profilit të përgjithshëm të rrezikut të institucionit pas marrjes në konsideratë të ndikimit të kapitalit, nivelit të mbulimit të provigjoneve teknike dhe fitimeve mbi Rrezikun e Përgjithshëm neto (RPN) të tij.

Ai pasqyron vlerësimin e rregullatorit për sigurinë dhe qëndrueshmërinë e institucionit. Klasifikimi i Rrezikut të Përbërë (RP) i një institucioni vlerësohet si **i Ulët, Mesatar, Mbi Mesataren** ose **i Lartë**.

Mbikëqyrësi duhet të shpjegojë se si Rreziku i Përgjithshëm Neto ndikohet më tej nga kapitali, niveli i mbulimit të provigjoneve dhe fitimet për të arritur në klasifikimin e Rrezikut të Përbërë të institucionit. Niveli i informacionit të dhënë duhet të lejojë kuptimin e arsyeve për klasifikimit të Rrezikut të Përbërë (RP) të institucionit në përputhje me përkufizimet e vlerësimit të përcaktuara më poshtë.

Rrezik i Përbërë i Ulët

Një institucion i fortë dhe i mirë menaxhuar. Ai është elastik ndaj kushteve më të vështira të biznesit dhe ekonomike. Performanca e tij ka qenë e mirë vazhdimisht, ku shumica e treguesve kyç është mbi pritshmëritë, që i lejojnë atij akses të gatshëm për kapital shtesë. . Çdo Problematikat janë jo materiale shqetësim mbikëqyrës është i vogël dhe mund të trajtohet në mënyrë rutinë.

Rrezik i Përbërë Mesatar

Një institucion i shëndoshë, në përgjithësi i menaxhuar mirë dhe elastik ndaj kushteve të vështiratë biznesit dhe ekonomike. Performanca e institucionit është e kënaqshme, ku treguesit kyç në përgjithësi i përmbushin pritshmëritë, duke lejuar akses të arsyeshëm ndaj kapitalit shtesë.

Institucioni e ka aftësinë që t'i trajtojë vetë shqetësimet mbikëqyrëse.

Rrezik i Përbërë mbi Mesataren

Institucioni ka probleme që tregojnë një paralajmërim të hershëm ose që mund të çonte në një rrezik për

suksesin e tij financiar. Është i prekshëm nga kushtet e vështira të biznesit dhe ekonomike. Performanca e tij është e pakënaqshme ose duke u përkeqësuar, me disa tregues kyç në nivelet e kufijve minimalë ose pak më poshtë, duke dëmtuar aftësinë e tij për të mbledhur kapital shtesë. Institucioni në menaxhimin e rrezikut të tij ka probleme që, megjithëse jo aq shumë të rënda sa të paraqesin një kërcënim të menjëhershëm për shëndetin financiar apo për aftësinë paguese, mund të shndërrohen në probleme serioze në qoftë se nuk do të trajtoheshin menjëherë.

Rrezik i Përbërë i Lartë

Institucioni ka shqetësime të rënda të sigurisë dhe të shëndetit. Është i prekshëm ndaj shumicës sëkushteve të vështira të biznesit dhe ekonomike, duke paraqitur një kërcënim të rëndë për shëndetin e tij financiar dhe aftësinë paguese, nëse nuk zbatohen masa korrektive efektive në mënyrë të menjëherëshme. Performanca e tij është e dobët, me shumicën e treguesve kyç poshtë normave të industrisë, duke dëmtuar rëndë aftësinë e tij për akses ndaj kapitalit shtesë.

Siç është vënë në dukje në diagramën e vlerësimit të rrezikut neto, të ilustruar në faqen 34, diagrama e vlerësimit të rrezikut të përbërë më poshtë sugjeron vlerësimet që mund të priten, duke patur parasysh një kombinim të veçantë të vlerësimeve të përbërësve, por, nuk duhet të përdoret si një përcaktues absolut i nivelit të rrezikut. Vlerësimi i rrezikut është një çështje e njohurive të thelluara dhe gjykimit të mirë, të informuar, dhe, në varësi të rrethanave të shoqërisë, rreziku i përbërë mund të vlerësohet në nivele të ndryshme nga ato që sugjeron tabela.

Diagrama e Vlerësimit të Rrezikut të Përbërë

Rreziku i Perbere		2. Kapitali, Mbulimi i Provigjoneve dhe Fitimet		
		I Forte	Mesatar	I dobet
1. Rreziku i Pergjithshem Neto (me Drejtimin)	I Ulet	I Ulet	I Moderuar	Mbi Mesataren
	I Moderuar	I Moderuar	I Moderuar	Mbi Mesataren
	Mbi Mesataren	I Moderuar	Mbi Mesataren	I Larte
	I Larte	Mbi Mesataren	I Larte	I Larte

Ky vlerësim është një funksion i atyre që janë bërë për drejtimin e rrezikut të përgjithshëm neto, kapitalin dhe fitimet, sic tregohet në ilustrimin e tabelës së mëposhtme:

Shoqeria A	
REZULTATI I PERMBLEDHUR	
Rreziku i Pergjithshem Neto	I Moderuar
Drejtimi i Rrezikut	Stabel
1. Rreziku i Pergjithshem Neto me Drejtim	I Moderuar
Kapitali	I Forte
Mbulimi i Provigjoneve	I Forte
Fitimet	Mesatar
2. Kapitali dhe Fitimet	I Forte
3. Rreziku i Perbere	I Moderuar
2. Paralajmerim i hershem	

Vlerësimi përfundimtar që i bëhet rrezikut të përbërë është kuadri kohor në të cilin do të mbeten të vlefshme vlerësimet aktuale të nivelit dhe drejtimin të rrezikut. Kur tregu është i qëndrueshëm dhe institucioni nuk është duke konkurruar fort për pjesën e tij në treg, vlerësimi i rrezikut të përbërë mund të mbetet i vlefshëm për disa periudha financiare radhazi. Megjithatë, paqëndrueshmëria e institucionit ose e tregut mund të kërkojnë që vlerësimi të rishikohet në një kohë shumë më të shkurtër. Disa konsiderata:

- priten ndryshime në institucion, p.sh., riorganizim, produkte të reja ose aktivitete të reja?
- nëse po, a pritet që ato të jenë të konsiderueshme dhe sa shpejt mund të ndodhin?
- priten ndryshime në kushtet ekonomike ose të biznesit, p.sh., rënie ekonomike ose konkurrentë të rinj?

Të gjitha klasifikimet duhet të dokumentohen mirë dhe të justifikohen, sepse pavarësisht se çfarë kombinimesh specifike të parametrave përdoren, ata bazohen tek gjykimi. Në qoftë se do

të zhvillohen diskutime efektive dhe kuptimplote me drejtuesit e shoqërisë dhe këshillin mbikëqyrës, të gjitha gjykimet duhet të mbështeten në vëzhgime dhe të dhëna të bazuara në fakte.

A.5 Faza V Projekt Raporti i Inspektimit dhe Letra e Menaxhimit

A.5.1 Raporti i Inspektimit

Raporti i inspektimit duhet të përmbajë çdo gjetje të rëndësishme gjatë inspektimit. Ai duhet të parashtrojë observacionet, gjetjet, konkluzionet dhe rekomandimet që i duhen bërë shoqërisë në mënyrë që ai të mbështesë qartë përmbajtjen e letrës së menaxhimit. Një model i [letrës së menaxhimit](#) është përfshirë tek

ilustrimet. Përmbajtja e raportit të inspektimit nga ana e tij duhet të mbështetet plotësisht dhe të përforcohet me dokumentet e punës të inspektimit, shënimet e inspektimit (eng. inspection notes) dhe në dokumente të tjera që lidhen me to.

A.5.2 Letra e Menaxhimit

[Letra e menaxhimit](#) përdoret për t'i paraqitur drejtuesve të shoqërisë rezultatet e inspektimit. Ajo duhet të jetë koncize, të trajtojë vetëm ato çështje që kërkojnë veprim rregullues nga ana e drejtuesve. Letrat e menaxhimit nuk duhet të jenë me dy kuptime apo të paqarta, por duhet të jenë të thjeshta për t'u lexuar dhe kuptuar. Janë katër pika që duhet të ngrihen në të gjitha letrat e menaxhimit:

1. Konstatimet (çështjet). Duhet të përshkruhen qartë çështjet që janë konstatuar nga inspektimi dhe që duhen rregulluar;
2. Efektin që kanë këto konstatime tek shoqëria. Letra e menaxhimit duhet të parashtrojë efektin e problemit tek shoqëria;
3. Rekomandimet. Drejtuesve të shoqërisë i bëhen të ditura rekomandimet e Autoritetit lidhur me konstatimet
4. Kuadri kohor. Asnjë rekomandim nuk duhet të bëhet pa një afat kohor në të cilin shoqëria duhet t'i përgjigjet rregullatorit. Një afat 30 ditë për përgjigjen është praktikë normale p.sh., "ju lutem konfirmoni deri në [datën] se:
 - a. janë rritur provigjonet e dëmeve dhe me sa (lekë dhe %);
 - b. çdo kapital shtesë i kërkuar si rezultat i rritjes së provigjonit të dëmeve dhe në çfarëshume; dhe
 - c. është ndërmarrë një rishikim gjithëpërfshirës i provigjoneve të dëmeve aktuale dhe procedurave të provigjonimit të dëmeve dhe datën në të cilën mund të pritet marrja e raportit për këto.

Aty ku shoqërisë i është thënë që të gjejë një zgjidhje, pika 4 thjesht do të ishte: “lutemi, nanjoftoni deri më [datën] se si u rregullua ky problem”.

Konstatime të karakterit ‘mirëmbajtës’, d.m.th., ato që duhen korrigjuar por që nuk përfaqësojnë ndonjë kërcënim për mirëqenien e shoqërisë, nuk duhet të përfshihen në letrën e menaxhimit, e cilapërmban konstatime dhe rekomandime të rëndësishme. Përfshirja e këtyre pikave të vogla ezvogëlon rëndësinë e konstatimeve të rënda.

Letra e menaxhimit duhet të dërgohet nga rregullatorët tek drejtori ekzekutiv dhe kryetari i këshillit mbikëqyrës, me një kërkesë që një kopje t’i jepet audituesit të jashtëm të shoqërisë. Me letër të veçantë, audituesi i jashtëm, duhet të informohet se është dërguar letra për drejtuesit dhe të drejtohet pranë shoqërisë për një kopje.

A.6 Faza VI Përditësimi i Përparësive dhe Profilit Përmbledhës të Siguruesit

A.6.1 Vendosja e Përparësive dhe Profili Përmbledhës i Siguruesit

Gjetjet përkatëse dhe të rëndësishme që dalin gjatë vlerësimit të rrezikut dhe çdo aktiviteti tjetër inspektimi, duhet të përdoren dhe të përfshihen në përcaktimet (ose vërtetimin) e prioritetit të siguruesit. Rezultatet e inspektimit dhe/ose gjetjet janë elemente kyç që duhet të konsiderohen kur përditësohen prioritetet dhe Profili Përmbledhës i Siguruesit, pasi aftësia paguese ose kushtete menaxhimit të zbardhura në këto raporte dhe brenda letrave të punës së analizës financiare duhet të përcaktojnë aktivitetet e ardhshme monitoruese.

Vendosja e përparësive

Vendosja e përparësive për siguruesit është një proces cilësor dhe sasior dhe mund të kryhet nëpërmjet përdorimit të aplikimeve të ndryshme, duke përfshirë Testet e Paralajmërimit të Hershëm (eng. Early Warning Test), rezultatet e inspektimit dhe mjetet e tjera financiare në dispozicion. Është e rëndësishme që vendosja e përparësive të mos jetë një ushtrim thjesht mekanik. Në një mjedis me fokus rrezikun, gjykimi i mirë, i informuar është thelbësor.

Mbikëqyrësit duhet të përdorin njohuritë e tyre të thelluara për shoqërinë, për të përcaktuar nëse niveli i përparësisë së treguar nga numrat është i drejtë apo jo për atë shoqëri.

Profili Përmbledhës i Siguruesit

Të paktën një herë në vit [profili përmbledhës i siguruesit](#), një model i së cilit përfshihet tek ilustrimet, duhet të përditësohet duke përdorur rezultatet e inspektimeve të fundit dhe procesin e analizës vjetore dhe tre mujore. Përmbledhja duhet të jetë konçize dhe të skicojë çdo shqetësim në vazhdim, mbledhje apo aktivitete të tjera të planifikuara, pikat e forta dhe

të dobëta të shoqërisë siç janë vëzhguar nga grupi i inspektimit dhe çdo informacion tjetër të rëndësishëm.

A.6.2 Shkalla e Ndërhyrjes

Pasi i ka caktuar një klasifikim të rrezikut të përbërë një shoqërie sigurimi, AMF do të dojë që këtë disa strategji mbikëqyrëse, të rëna dakord paraprakisht, për të trajtuar nivele të ndryshme të rrezikut.

Tabela më poshtë tregon veprimet që mund të përfaqësonin strategjitë mbikëqyrëse në nivele të ndryshme të rrezikut të përbërë. Këto janë vetëm për qëllime ilustrimi dhe në ndonjë rast të veçantë AMF do të dojë të hartojë përgjigje që beson se trajtojnë më mirë rrethanat faktike.

Rreziku i përbërë	Reagimet e mundshme të AMF-së: Masa parandaluese dhe korrigjuese
<p>I Lartë Kërcënim i rëndë për mbijetesën financiare</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Menaxhimi, drejtuesit dhe audituesit e jashtëm këshillohen për problemet. • Mund të kërkohet një audit ose rishikim i pavarur i provigjoneve teknike/matematike. • Shoqërisë mund t'i kërkohet të ristrukturohet ose të kërkojë një blerës të ardhshëm të përshtatshëm. • Shoqëria mund të udhëzohet që të rrisë kapitalin duke e paralajmëruar për revokim të plotë ose të pjesshëm licence. • AMF harton një plan urgjent për të marrë me shpejtësi kontrollin e shoqërisë, në qoftë se e kërkojnë rrethanat • AMF vendos shoqërinë apo aktivet e saj në administrim të përkohshëm, cakton drejtuesit e rinj të shoqërisë dhe merr menjëherë në kontroll aktivet e saj • Staf i AMF-së mund të vendoset pranë shoqërisë për të monitoruar situatën. • I kërkohet shoqërisë të ndëpresë kryerjen e veprimeve të caktuara, ndalon shoqërinë të kryejë transaksione me aksionerë të caktuar të saj, palë të lidhura, etj. • Ndalon shoqërinë të lidhë kontrata të reja në një ose disa klasa sigurimi, etj. • Ndalon ose kufizon përdorimin e lirë të një pjese apo të të gjithë aktiveve të shoqërisë. • Ndalon shoqërinë të marrë hua, të paguajë dividendë, etj.
<p>Mbi Mesatar Rrezik për</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Zyrtarë të lartë të AMF-së takohen me menaxhimin dhe drejtuesit e siguresit për të paraqitur shqetësimet dhe për të diskutuar veprimet rregulluese/korrigjuese, apo ndërprerjen e rrethanave që lidhen me shkelje të rënda të rregullave të administrimit të rrezikut. • Shoqërisë i kërkohet të ofrojë një plan biznesi të pranueshëm që reflekton masa e duhura korrigjuese brenda një periudhe kohore të caktuar. • AMF i kërkon shoqërisë që me shpenzimet e veta të emërojë një këshilltar të miratuar nga Autoriteti.

<p>mbijetesën financiare, për sa kohë që nuk ndërmerren veprime në kohë</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Vëmendje e shtuar nga inspektorët, të cilët do të jenë në shoqëri më shpesh, për të monitoruar zbatimin e planit të biznesit dhe zhvillimet e tjera. • I kërkohet shoqërisë informacion shtesë në formën që Autoriteti e gjykon të nevojshme. • Raportim financiar më i shpeshtë dhe raportime të tjera më të fokusuara, p.sh., informacion mbi zhvillimin e dëmeve, për AMF, etj. • Mund të kërkohet të kryhet auditim i veçantë, ose të zgjerohet objekti i auditimit, rishikim aktuarial, nëpërmjet një aktuari të autorizuar të pavarur. • AMF mund të udhëzojë që disa aktive ose detyrime të rivlerësohen. • AMF mund të imponojë kufizime biznesi, të tilla si kufiri i volumit të biznesit të ri. • Shoqërisë mund t'i kërkohet të ristrukturohet dhe/ose të sjellë në shoqëri aksionerë të rinj. • AMF fillon planifikimin për të përshkallëzuar marrjen e masave të tjera deri në prishjen e shoqërisë, në rast se nga profili i rrezikut të shoqërisë konstatohet se ai është në rritje të shpejtë dhe të vazhdueshme.
<p>Mesatar</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Shoqëria njoftohet për shqetësimet dhe i kërkohet të paraqesë një plan për t'i trajtuar ato. • Kërkohet informacion shtesë që t'i jepet AMF-së, mundësisht duke përfshirë trekëndëshet e dëmeve, studime të veçanta aktuariale dhe financiare ose parashikimet e lëvizjes së fluskit të parasë të çertifikuara nga audituesi/aktuari. • AMF mund t'i kërkojë audituesit të zgjerojë objektin e auditit ose të kryejë procedura të tjera të specifikuar.

Masat që përmenden më sipër janë thjesht shembuj të llojeve të veprimeve mbikëqyrëse që mund të ndërmerren nga AMF për nivele të ndryshme të vlerësimit të rrezikut të përbërë.

C. ILUSTRIME

[Profili Përmbledhës i Siguruesit](#)

[Procedura e planifikimit të inspektimit](#)

[Pyetëtori i Planifikimit të Inspektimit](#)

[Kuptimi i Strukturës së Qeverisjes së Shoqërisë](#)

[Procedurat e Rishikimit Analitik](#)

[Memorandumi i planifikimit të inspektimit](#)

[Matrica e rrezikut](#)

[Letra e Menaxhimit](#)

[Pasqyra e Zhvillimit të Dëmeve](#)

Profili përmbledhës i shoqërisë së sigurimit

Profili përmbledhës i shoqërisë së sigurimit duhet të hartohet për çdo shoqëri siguroese brenda vendit dhe të përditësohet, sipas nevojave, gjatë gjithë vitit. Profili përmbledhës i shoqërisë së sigurimit duhet të jetë i shkurtër dhe duhet të përmbajë përfundimet e nxjerra nga cikli mbikëqyrës me fokus rrezikun. Një format për profilin përmbledhës të shoqërisë së sigurimit jepet më poshtë. Versioni i përditësuar i profilit duhet të jetë gjithmonë i aksesueshëm nga stafi mbikëqyrës i AMF-së.

Shembull:

Shoqëria e sigurimeve ABC

<p>Shoqëria e sigurimeve ABC (ABC) Rruga "X" Qyteti Y Shqipëri Lloji i siguruesit: Jo-jetë</p>	<p>Përmbledhje e biznesit Shoqëria e sigurimeve ABC disponon një gamë të gjerë produktesh sigurimi dhe shërbimesh për bizneset, shoqatat dhe individët. Ajo siguron/nuk siguron rreziqet jashtë Shqipërisë. Linja kryesore e biznesit është sigurimi i automjeteve, që përbën 83% të primeve të fituara. Komponentët kryesorë të portofolit të sigurimit të automjeteve janë DMTP, që përbën 59%, dhe Kartoni Jeshil, që përbën 17%.</p>
--	---

Përparësia e departamentit: [#]

Gjetjet rregullatore

Në raportin e inspektimit të fundit, shoqëria është cituar për ulje të provigjoneve të dëmeve dhe mangësi të dokumentacionit që mbështet marrëveshjet me palët e lidhura. Letra për drejtimin, nga inspektimi i fundit, ka venë në dukje dobësi në kontrollet e brendshme që lidhen me pagesat dhe regjistrimin e dëmeve. Shoqëria ra dakord që të forconte dhe të rriste kontrollet në departamentin e dëmeve.

Plani rregullator

- **Frekuenca e inspektimit** – Inspektimi i fundit u krye në [datën] dhe inspektimi tjetër është planifikuar që të kryhet në [datën].
- **Fushat që kanë shqetësime: Provigjonimi i dëmeve** – Shoqëria duket se kryen vlerësimet e dëmeve në favorin e saj duke mos i provigjonuar siç duhet dëmet e raportuara.
- **Axhenda e mbledhjeve të planifikuara me shoqërinë** – Mbledhja me drejtuesit e shoqërisë është planifikuar për 3 mujin e katërt, pranë zyrave të AMF-së, në 15 dhjetor [viti].

Informacion i jashtëm

- Opinioni i auditit të jashtëm - Shiko raportin vjetor; [emri i audituesit të jashtëm]
- Raporti i aktuarit të pavarur; [emri i aktuarit]

Vlerësimi i grupit të sigurimit:

ABC zotërohet tërësisht nga mëma, grupi i sigurimit XYZ. Grupi i sigurimit ka lëshuar një garanci për të mbuluar detyrimet e ABC. Grupi i sigurimit është i mirëkapitalizuar dhe ka qenë shumë fitimprurës në 5 vitet e fundit.

Shoqëria e sigurimit ABC (ABC) Të dhëna financiare kyçe – Pikat e forta dhe Pikat e dobëta

Pikat e forta – Fluksi i parave pozitiv, shoqëria mëmë e fortë, me garanci nga mëma.

Pikat e dobëta – Kapital rregullator në rënie, likuiditet i ulët, fitimi i dobët në 3 vitet e fundit.

Përmbledhje e shoqërisë së sigurimit ABC:

Ky seksion do të përmbajë komentet e bazuara në të gjithë informacionet e mësipërme.

Komentet mund të trajtojnë një nga çështjet e mëposhtme:

Shoqëria ka humbur para; pamjaftueshmëria e provigjoneve të dëmeve; nëse risigurimi luan një rol të rëndësishëm; transaksione/aktive të rëndësishme midis shoqërive brenda grupit. Me fjalë të tjera, përdoruesi i informacionit duhet të kuptojë gjendjen financiare dhe veprimtarinë e shoqërisë.

Pyetësi i Planifikimit të Inspektimit

Pyetësi i Planifikimit të Inspektimit përmban procedura dhe pyetje që janë hartuar për të ndihmuar inspektorin për të mbledhur informacionin e nevojshëm të planifikimit, dhe për të kuptuar shoqërinë e sigurimit. Inspektori duhet ta plotësojë këtë pyetësor sa më herët që të jetë mundur në fazën e planifikimit. Për të ndihmuar në plotësimin e tij, do të ishte me vend që të përdorej personeli i shoqërisë. Nëse do të jetë kështu, përgjigjet për këtë pyetësor duhet të vlerësohen në mënyrë kritike. Përgjigjet e pyetësorit duhet të konsiderohen kur përcaktohet vlerësimi i përgjithshëm i rrezikut. Ato duhet të kenë ndikim edhe në qasjen e inspektimit të planifikuar dhe në natyrën, kohën dhe masën e procedurave të inspektimit të kryer.

Të gjitha pyetjet duhet të trajtohen plotësisht duke përdorur fletë shtesë, nëse është e nevojshme.

I. NDIKIMET E PRONËSISË DHEDREJTIMIT

A. Përqendrimi i pronësisë

Përshkruani përqendrimin e pronësisë duke përfshirë numrin e përafërt të aksionerëve, ndonjë aksioner të rëndësishëm apo ndryshime në pronësi, nëse aksionet tregtohen aktivisht dhe cilat janë interesat e menaxhimit lidhur me pronësinë.

B. Këshilli Mbikëqyrës

Përshkruani përbërjen e këshillit mbikëqyrës duke përfshirë numrin e drejtorëve, lidhjet e drejtorëve të jashtëm, marrëdhëniet e secilit drejtor me organizatën dhe numrin e viteve si drejtor. Përfshini anëtarët e këshillit mbikëqyrës që kanë shërbyer gjatë gjithë periudhës që shqyrtohet.

C. Komiteti i Auditimit

Jepni informacion për komitetin e auditimit, nëse ka. Informacioni i dhënë duhet të përfshijë:

- a. Numrin e anëtarëve që shërbejnë në komitet.
- b. Emrat e anëtarëve të komitetit të auditimit të cilët mund të cilësohen si ekspertë financiarë, sepse mbajnë një certifikatë kontabiliteti, dhe janë punësuar më parë në rolin e mbikëqyrjes financiare.
- c. Numrin e anëtarëve që nuk janë pjesë e drejtimit të shoqërisë dhe nuk kanë marrëdhënie biznesi me shoqërinë.

D. Detyrat e këshillit mbikëqyrës dhe komiteteve të tij

1. Siguroni një ekstrakt të aktit të themelimit dhe aktet nënligjore që parashikojnë përshkrimin e detyrave të caktuara, dhe të kryera nga këshilli mbikëqyrës.
2. Siguroni inventarin e politikave të shpallura/miratuara.
3. Siguroni provat e veprimtarive të mëposhtme të këshillit mbikëqyrës:

- a. A e monitoron këshilli mbikëqyrës etikën profesionale dhe pavarësinë e hartuesve të raporteve të auditit?
 - b. A e mbikëqyr këshilli mbikëqyrës punën e auditit (të brendshëm dhe të jashtëm)?
 - c. A përgjigjet këshilli mbikëqyrës për miratimin dhe realizimin e angazhimeve të auditit?
4. Siguroni prova për aktivitetet e mëposhtme të komitetit të auditimit, nëse ka.
- a. A përgjigjet komiteti për miratimin e të gjithë shërbimeve të auditit dhe të tjera që kryhen nga audituesi i jashtëm i shoqërisë?
 - b. A është të paktën njëri prej anëtarëve të komitetit ekspert financiar?

E. Kultura

1. Siguroni deklaratën formale të misionit të shoqërisë, duke shënuar elementet në lidhje me përputhshmërinë, etikën dhe vlerat.
2. Si e vendosin këshilli mbikëqyrës dhe drejtuesit “tonin nga sipër (eng. tone at the top)” dhe si i komunikojnë përputhshmërinë, etikën, vlerat, misionin dhe vizionin?

II. ORGANIZIMI DHE PRAKTIKAT E PERSONELIT

A. Organizimi

1. Jepni detaje të strukturës së shoqërisë, duke përfshirë:
 - a. Organigramën e shoqërisë (me njësitë e biznesit);
 - b. Tabelën organizative të personelit;
 - c. Tabelën organizative që detajon strukturën e veprimtarive kyçe të biznesit, që përfshijnë individët që përgjigjen për çdo veprimtari.
2. A pasqyrojnë qartë tabelat fushat e përgjegjësisë dhe linjat e raportimit dhe komunikimit? Nëse jo, jepni një shpjegim tregues që përshkruan linjat e komunikimit.
3. Nëse disponohet, siguroni një kopje të politikës formale të konfliktit të interesit. Jepni informacion për elementët e mëposhtëm në lidhje me politikën e konfliktit të interesit:
 - a. A kërkon politika e konfliktit të interesit deklarime periodike nga punonjësit, drejtorët dhe punonjësit kyç?
 - d. Përshkruani sistemin e përdorur për të monitoruar përputhshmërinë me politikën e konfliktit të interesit.
 - e. Cili pozicion në organizatë siguron mbikëqyrjen dhe drejtimin në funksionin e përputhshmërisë/etikës dhe ku ndodhet kjo pozicion në organigramë?
4. A ka shoqëria një kuadër ligjor të shkruar të qeverisjes së shoqërisë? Nëse po, a është struktura e qeverisjes së shoqërisë:
 - a. e miratuar dhe e mbikëqyrur nga këshilli mbikëqyrës?

- b. e zbatuar dhe e monitoruar nga drejtuesit ekzekutivë?
- c. e synuar për identifikimin dhe përmbushjen e objektivave të shëndosha etike, strategjike dhe financiare?
- d. e përforcuar nga zbatimi i fortë i parimeve të shëndosha të ndarjes së autoriteteve?
- e. objektive në raportimin e gjetjeve për këshillin mbikëqyrës apo komitetet përkatës të tij? Kush përgjigjet për raportimin që i bëhet këshillit mbikëqyrës?

B. Personeli

- 1. A ka pasur lëvizje të mëdha tek drejtuesit? Nëse po, dokumentoni arsyet.
- 2. Për sa kohë kanë qenë në pozicionet aktuale drejtuesit në shoqëri?
- 3. A është i lidhur ndonjë nga punonjësit me ndonjë shoqëri që është shpallur pa aftësi paguese?
- 4. A ka ndonjë person të lidhur të punësuar në shoqëri? Nëse po, jepni emrat, emërtimin e detyrës së tyre dhe marrëdhënien.

III. VEPRIMTARITË E AUDITIT TË BRENDSHËM DHE KONTROLLET EBRENDSHME

A. Auditi i Brendshëm

- 1. A ka shoqëria ndonjë njësi auditi të brendshëm?
- 2. A planifikohet paraprakisht objekti i auditit të brendshëm me drejtuesit e lartë, këshillin mbikëqyrës apo komitetin e auditimit? Në qoftë se aktivitetet planifikohen me drejtuesit e lartë, përshkruani se si mbetet e pavarur njësia e auditit të brendshëm.
- 3. A përgatisin dhe ndjekin audituesit e brendshëm programe auditi të shkruara? Këto programe:
 - a. a sigurojnë shqyrtime dhe vlerësime objektive, të pavarura të veprimtarive të shoqërisë së sigurimit, kontrolleve të brendshme dhe sistemeve të menaxhimit të informacionit (MIS)?
 - b. a ndihmojnë për të ruajtur dhe përmirësuar efektivitetin e proceseve të menaxhimit të rrezikut, kontrolleve dhe qeverisjes së shoqërisë?
 - c. a garantojnë saktësinë dhe përpikmërinë në kohë të regjistrimit të transaksioneve dhe saktësinë dhe informacionin e plotë të raportimeve rregullatore financiare?
- 4. A kanë audituesit e brendshëm akses të drejtpërdrejtë tek:
 - a. Menaxhimi lartë?
 - b. Këshilli mbikëqyrës?
 - c. Komiteti i auditimit?
 - d. Drejtuesit përkatës?
- 5. A dokumentohen përgjigjet e rekomandimeve të auditit të brendshëm?
- 6. A monitorohet zbatimi i rekomandimeve të auditit të brendshëm?

7. A është i lidhur ndonjë prej audituesve të brendshëm ose anëtarëve të familjeve të tyre mepunonjës të tjerë të shoqërisë?

IV. PROCEDURAT E MONITORIMIT

A. Buxhetet

1. A hartojnë drejtuesit ndonjë buxhet vjetor dhe plan financiar të bazuar tek qëllimet dhe objektivat e shoqërisë?
2. A u komunikohen pritshmëritë e buxhetit atyre që preken?
3. A rishikohen parashikimet e përfshira në të dhënat dhe pasqyrat financiare nga persona me eksperiencë, që janë të pavarur nga procesi i parashikimit? Nëse po, kush e kryhen këtë rishikim?
4. A rishikohet periodikisht dhe/ose a krahasohet me planin, performanca financiare dhe statusi i gjendjes financiare të shoqërisë?
 - a. A shpjegohen nga drejtuesit devijimet midis performancës dhe planit?
 - b. Sa shpesh kryhen këto analiza?
5. A i mbulojnë procedurat e buxhetimit të gjithëdegët dhe departamentet?
6. A i mbulojnë buxhetet dhe parashikimet:
 - a. Të ardhurat nga primet sipas linjave të biznesit?
 - b. Përfitimet nga policat sipas linjave të biznesit?
 - c. Shpenzimet e përgjithshme?
 - d. Investimet (alokimi i fondeve të investueshme të ardhurave dhe shpenzimeve)?
 - e. Teprica statutore?
 - f. Fluksi i parave?

B. Planifikimi dhe raportimi financiar

1. A dorëzohen pasqyrat financiare në intervale të rregullta? A u jepen ato:
 - a. Menaxhimit operacional?
 - b. Këshillit mbikëqyrës?
 - c. Komitetit të auditimit?
2. A shoqërohen pasqyrat financiare me komenteanalitike? A tregojnë ato krahasimet me:
 - a. Periudhat e mëparshme?
 - b. Buxhetet ose parashikimet?
3. Kush i rishikon dhe i miraton informacionet financiare për shpërndarjet publike p.sh.: deklaratat për shtyp, dosjet e organeve rregullatore dhe raportet për policëmbajtësit apo aksionerët?
 - a. Drejtori i përgjithshëm/ekzekutiv?

- b. Drejtori operacional?
- c. Drejtori i financës?
- d. Aktuari i licencuar
- e. Këshilli mbikëqyrës?
- f. Komiteti i auditimit.

- g. Komiteti i auditimit?

C. Operacionet

Përshkruani se si rishikohen periodikisht politikat operacionale. A përfshin ky dokumentacion politikat dhe procedurat kontabël të përditësuara?

D. Investimet

1. A ka një politikë investimi të aktiveve të shoqërisë? Nëse po, ju lutemi përgjigjunipyetjeve të mëposhtme:
 - a. Sa shpesh rishikohet dhe përditësohet ajo?
 - b. A raportohet në mënyrë periodike performanca e investimit nga drejtuesit?
 - c. A miratohen të gjitha aktivitetet e investimit nga këshilli mbikëqyrës?
2. Përshkruani politikën në lidhje me trajtimin e letrave me vlerë. Përfshini nëse letrat me vlerë mbahen:
 - a. Nga vetë shoqëria?
 - b. Me një kujdestar?

E. Rakordimet

1. A shpjegohen ndryshimet midis bilanceve të fillimit dhe të fundit nga:
 - a. Investimet;
 - b. Provigjonet;
 - c. Aktivitet/Detyrimet nga tatimi mbi fitimin;
 - d. Borxhi; dhe
 - e. Kapitali.
2. A ndiqen të njëjtat praktika kontabël dhe mbyllëse në datat e ndërmjetme, si në fund të vitit?
3. A janë përgatitur pasqyrat e vitit aktual mbi të njëjtën bazë (p.sh., parimet kontabël kyçe, supozimet aktuariale dhe të vendosjes së çmimeve) siç janë përdorur në vitin e mëparshëm?
4. A janë përgatitur pasqyrat në përputhje me udhëzimet e AMF-së?
5. A kërkohet që të gjitha llogaritë kontabël, veçatyre standarde, të autorizohen nga një person

përgjegjës i pa përfshirë në procesin e rregjistrimit të të dhënave?

6. A është akses i të dhënave kontabël dhe financiare i kufizuar vetëm për personelin e autorizuar?
7. A janë të shkruara dhe aktuale procedurat e kontrollit të brendshëm për ruajtjen e aktiveve të shoqërisë?

F. Risigurimi

1. A kryhet rishikim dhe miratim formal për marrëveshjet e risigurimit, para se të nënshkruhen nga punonjësit? Detajoni cilët punonjës e kryejnë këtë rishikim dhe miratim. Shënoni gjithashtu nëse edhe këshilli mbikëqyrës i rishikon dhe i miraton.
2. A dokumentohet miratimi rregullator i marrëveshjeve të risigurimit?
3. A mbështeten me dokumentacion me shkrim të gjitha shtojcat dhe ndryshimet në marrëveshjet e risigurimit?
4. Diskutoni ndonjë ndryshim të konsiderueshëm në terma, p.sh., komisioni, pjesëmarrja në përqindje, kufijtë ose mbajtjet.
5. A rishikohet stabiliteti financiar i shoqërive pranuese të risigurimit, për të vërtetuar nëse këto shoqëri kanë aftësi paguese, dhe kanë aftësinë që të plotësojnë detyrimet e marra përsipër me marrëveshjen e risigurimit?
6. A raporton menaxhimi i shoqërisë për programin e risigurimit dhe a ia komunikon këshillit mbikëqyrës vlerësimin e efektivitetit të programit, të paktën një herë në vit?

V. KËRKESAT LIGJORE DHERREGULLATORE

1. Ku mbahen kopjet aktuale të ligjeve dhe rregulloreve të tjera shoqërisë së sigurimeve dhe/ose të grupit të sigurimit?
2. Përshkruani procedurat që garantojnë se drejtuesit informohen për ndryshimet në kuadrin ligjor.
3. A rishikohen fushat e mëposhtme, specifike të veprimtarive të shoqërisë, për përputhje me kërkesa rregullatore? Nëse po, sa shpesh? Përshkruani procedurat e dokumentimit dhe tregoni kush përgjigjet.
 - a. Kërkesat e kapitalit dhe kufizimet e dividendit?
 - b. Transaksionet me punonjësit, drejtorët dhe drejtuesit e tjerë?
 - c. Kategoritë e lejuara të investimeve ndaj kapitalit rregullator?
 - d. Ndalime ose kufizime për lloje të veçanta investimesh?
 - e. Trajtimi i policëmbajtësve në çështje që lidhen me shlyerjen e përfitimeve?
 - f. Veprimtaritë jo të drejtpërdrejta të lejuara të sigurimit?
 - g. Operacionet e huaja?
4. Deklaroni ndonjë kufizim apo kërkesë rregullatore që i përket në mënyrë specifike shoqërisë.

5. A ka ndonjë detyrim apo angazhim me peshë jashtë bilancit?

VI. KODI I SJELLJES

1. A ka shoqëria një kod sjelljeje? Nëse po, jepni një kopje dhe këshilloni se çfarë trajton kodi dhe kush e merr atë.
2. A u shpërndahet kodi i sjelljes punonjësve dhe a është e konfirmuar që punonjësit e marrin dhe e kuptojnë kodin, dhe politikat e tjera? Nëse po, julutemi përshkruani këtë proces.
3. A ka një proces të përditësimit të politikave dhe procedurave? Ju lutemi përshkruani këtë proces.
4. A ka kodi ndonjë procedurë të vendosur për të trajtuar çështjet e përputhshmërisë dhe etikës që mund të lindin? Nëse po, ju lutemi përshkruani procedurat për këtë proces dhe se si e shqyrton shoqëria burimin e mospërputhjes?
5. A janë parashikuar udhëzime për ndërmarrjen e veprimeve kundër shkelësve të kodit? Nëse po, ju lutemi përshkruani se sa është zbatuar kjo në mënyrë të vazhdueshme dhe nëse ka dispozita të tjera që e trajtojnë këtë çështje.
6. A ka procese që monitorojnë efektivitetin e përputhshmërisë dhe programin e etikës? Nëse po, ju lutemi përshkruajeni.

Kuptimi i Strukturës së Qeverisjes së Shoqërisë

Qëllimi i këtij ilustrimi është që të ndihmojë mbikëqyrësin që të dokumentojë kuptimin dhe vlerësimin e këshillit mbikëqyrës të siguresit, strukturën administrative dhe menaxhimin. Një vlerësim i përgjithshëm i favorshëm i qeverisjes në vetvete, nuk shërben për të reduktuar gamën ose masën e procedurave të inspektimit; në të kundërt, kontrollet specifike të qeverisjes duhet të vlerësohen për saktësinë e tyre të menaxhimit të rrezeve specifike, në lidhje me kontrolle të tjera të planifikuara për të menaxhuar të njëjtën gjë.

A. VLERËSIMI I KËSHILLIT MBIKËQYRËS

Një vlerësim i këshillit mbikëqyrës mund të përcaktohet nëpërmjet diskutimeve me këshillin mbikëqyrës dhe nëpërmjet kuptimit të rolit mbikëqyrës të këshillit. Si udhëzim i përgjithshëm, në vlerësimin e këshillit mbikëqyrës duhet të konsiderohen fushat e mëposhtme:

1. A është i përfshirë këshilli mbikëqyrës aktivisht në përzgjedhjen dhe vlerësimin e performancës së drejtorit ekzekutiv dhe drejtuesve të tjerë të lartë siç duhet?
2. A i monitoron dhe i mbikëqyr këshilli mbikëqyrës efektivisht aktivitetet e drejtuesve?
3. A është këshilli mbikëqyrës i pavarur nga drejtuesit në mënyrë të mjaftueshme, që kur të jetë nevojshme, të bëjë pyetje të vështira dhe hetuese?
4. A është informacioni që i jepet këshillit mbikëqyrës apo anëtarëve të komitetit i mjaftueshëm dhe në kohën e duhur që të lejojë monitorimin e objektivave dhe strategjive të drejtuesve, pozitivisht

financiare të subjektit, rezultateve operacionale dhe termat e marrëveshjeve të rëndësishme?

5. A i rishikon këshilli mbikëqyrës aktivisht materialet e paraqitura nga drejtuesit për qëllime informacioni apo për miratim të këshillit, duke peshuar siç duhet çështjet dhe alternativat më të rëndësishme, duke u përfshirë në diskutime, duke kundërshtuar pretendimet kryesore të drejtuesve dhe duke kërkuar informacion shtesë dhe/ose shpjegime si të jetë e nevojshme?
6. Cila është frekuenca dhe harku kohor në të cilën mbahen takimet me drejtorët e financës dhe/ose kontabilitetit, audituesit e brendshëm dhe audituesit e jashtëm?
7. A i vlerëson këshilli mbikëqyrës rregullisht e objektivisht, saktësinë e tolerancës së përgjithshme ndaj rrezikut, veprimtarinë kryesore të biznesit dhe rreziqet e institucionit?
8. A u përgjigjet dhe a i ndjek këshilli mbikëqyrës problemet e identifikuara nga drejtuesit, auditit i brendshëm ose i jashtëm, aktuarët e emëruar, AMF-ja ose rregullatorë të tjerë, në mënyrë që të jetë i kënaqur që ka kryer veprimin e duhur ose ka marrë vendimin e duhur?

Në vijim të udhëzimeve të mësipërme të vlerësimit, një këshill mbikëqyrës aktiv dhe efektiv ose komiteti përkatës, kryejnë një funksion të rëndësishëm mbikëqyrës. Veç kësaj, për shkak të aftësisë së menaxhimit për t'i anashkaluar kontrollin e sistemit, këshilli mbikëqyrës luan një rol të rëndësishëm për të siguruar kontrollin e brendshëm efektiv, duke vendosur "tonin nga sipër" dhe duke vendosur standardet e tjera të drejtimit që mund të ndikojnë në analizën e rrezikut për veprimtarinë e shoqërisë. Komponentët kyç përfshijnë:

1. Pavarësinë nga menaxhimi, e tillë që, kur është e nevojshme, të ngrihen pyetje të vështira dhe hetuese. Për shembull, konsideroni nëse:
 - a. Këshilli mbikëqyrës kundërshton në mënyrë konstruktive veprimet e planifikuara të menaxhimit, p.sh., iniciativat strategjike dhe transaksionet madhore dhe kërkon shpjegime për rezultatet e kaluara, p.sh., devijimet e buxhetit.
 - b. Një këshill mbikëqyrës që përbëhet vetëm nga zyrtarët dhe punonjësit e një enti (p.sh., një korporatë e vogël), vë në pikëpyetje dhe kontrollon aktivitetet, paraqet pikëpamje alternative dhe ndërmer veprimin e përshtatshëm nëse është e nevojshme.
2. Përdorimin e komiteteve të këshillit mbikëqyrës, kur është e domosdoshme, nga nevoja për vëmendje më të thellë ose të drejtuar për çështje të veçanta. Për shembull, konsideroni nëse:
 - a. Ekzistojnë komitetet e këshillit mbikëqyrës.
 - b. Janë të mjaftueshëm në përmbajtje dhe anëtarësi, që t'i trajtojnë çështjet e rëndësishme siç duhet.
3. Frekuencën dhe harkun kohor në të cilën mbahen takimet me drejtorët e financës dhe/ose të kontabilitetit, auditin e brendshëm dhe auditin e jashtëm. Për shembull, konsideroni nëse:
 - a. Komiteti i auditit takohet privatisht me drejtorin e kontabilitetit dhe auditit të brendshëm dhe të jashtëm për të diskutuar mbarëvajtjen e procesit të raportimit financiar, sistemin e kontrollit të brendshëm, komente dhe rekomandime të rëndësishme dhe performancën e drejtuesve.

- b. Komiteti i auditimit shqyrton fushën e aktiviteteve të auditorëve të brendshëm dhe të jashtëm çdo vit.
4. Mjaftueshmërinë dhe afatet kohore me të cilat jepet informacion për këshillin mbikëqyrës ose anëtarët e komitetit, për të mundësuar monitorimin e objektivave dhe strategjive të menaxhimit, pozicionin financiar të njësisë ekonomike dhe të rezultateve operative dhe kushtet e marrëveshjeve të rëndësishme. Për shembull, merrni në konsideratë nëse:
 - a. Këshilli mbikëqyrës merr rregullisht informacion kyç, të tillë si pasqyrat financiare, iniciativat e mëdha të marketingut, kontrata ose negociatat të rëndësishme.
 - b. Drejtorët besojnë se ata marrin informacionin e duhur.
5. Mjaftueshmërinë dhe afatet kohore me të cilat këshilli mbikëqyrës ose komiteti i auditimit është i njohur me informacion delikat (sensitiv), hetimet dhe aktet e pahijshme (p.sh., shpenzimet e udhëtimit të drejtuesve të lartë, çështje gjyqësore të rëndësishme, hetime të agjencive rregullatore, keqpërdorime, përvetësimin apo keqpërdorimin e pasurive të korporatës, shkeljet e rregullave për informacionet e tregtimit të brendshëm (eng. insider trading rules), pagesat politike (political payments), apo pagesat e paligjshme). Për shembull, merrni në konsideratë nëse:
 - a. Ekziston një proces për informimin e këshillit mbikëqyrës për çështje të rëndësishme.
 - b. Informacioni komunikohet në kohë.
6. Roli i këshillit mbikëqyrës në krijimin e përshtatshëm të “tonit nga sipër” (eng. tone at the top). Për shembull, konsideroni nëse:
 - a. Këshilli mbikëqyrës dhe komiteti i auditimit janë të përfshirë sa duhet në vlerësimin e efektivitetit të “tonit nga sipër”.
 - b. Këshilli mbikëqyrës merr hapa për të siguruar një “ton” të përshtatshëm.
 - c. Këshilli mbikëqyrës në mënyrë specifike trajton respektimin e kodit të sjelljes nga ana e menaxhimit.
7. Veprimet që merr këshilli mbikëqyrës ose komiteti përkatës si rezultat i gjetjeve të tij, duke përfshirë edhe hetime të veçanta sipas nevojës. Për shembull, merrni në konsideratë nëse:
 - a. Këshilli mbikëqyrës ka lëshuar direktiva të detajuara për menaxhimin që kanë të bëjnë me veprimet specifike që duhet të ndërmerren.
 - b. Këshilli mbikëqyrës mbikëqyr dhe ndjek çështjet sipas rastit.

B. KUPTIMI I STRUKTURËS ORGANIZATIVE

Struktura organizative nuk duhet të jetë e thjeshtë sa të mos jetë në gjendje që të monitorojë siç duhet veprimtarinë e sipërmarrjes, as aq komplekse sa të pengojë fluksin e nevojshëm të informacionit. Drejtuesit ekzekutivë duhet të kuptojnë plotësisht përgjegjësitë e tyre kontrolluese dhe të kenë përvojën dhe nivelin e duhur të njohurive që të përputhen me pozicionet e tyre. Komponentët kyç përfshijnë:

1. Saktësinë e përcaktimit të përgjegjësive të drejtuesve kyç dhe kuptimin e përgjegjësive nga ana e tyre. Për shembull, konsideroni nëse përgjegjësitë dhe pritshmëritë për veprimtaritë e biznesit të entit u komunikohen qartë drejtuesve ekzekutivë që përgjigjen për këto aktivitete.
2. Njohuritë dhe përvoja e drejtuesve kyç nën dritën e përgjegjësive. Për shembull, konsideroni nëse drejtuesit ekzekutivë që përgjigjen për detyra të caktuara, kanë njohuritë, përvojën dhe trajnimin e kërkuar për të kryer këto detyra.
3. Nëse janë siç duhet marrëdhëniet e raportimit. Për shembull, konsideroni nëse:
 - a. Marrëdhëniet e vendosura të raportimit, formale ose joformale, të drejtpërdrejta ose matricale, janë efektive dhe nëse u japin drejtuesve informacionin e duhur për përgjegjësitë dhe autoritetin e tyre.
 - b. Drejtuesit e aktiviteteve të biznesit kanë akses tek drejtuesit e lartë operacionale nëpërmjet kanaleve të qarta të komunikimit.
 - c. Funkzioni i auditit të brendshëm i raporton drejtpërdrejtë këshillit mbikëqyrës apokomitetit të auditit.
4. Mjaftueshmëria e numrit të punonjësve, veçanërisht në drejtim dhe në kapacitetet drejtues dhe mbikëqyrëse. Për shembull, konsideroni nëse:
 - a. Menaxhimi dhe mbikëqyrësit kanë kohë të mjaftueshme të kryejnë përgjegjësitë e tyre në mënyrë efektive.
 - b. Menaxhimi dhe mbikëqyrësit punojnë me orare të zgjatura dhe përmbushin përgjegjësitë më tepër se një punonjësi.

C. KUPTIMI I CAKTIMIT TË AUTORITETIT DHE PËRGJEGJËSISË

Caktimi i përgjegjësive, delegimi i autoritetit dhe vendosja e politikave të lidhura krijojnë një bazë për përgjegjshmëri dhe kontroll dhe parashtrajnë rolet përkatëse të individëve.

Komponentët kyç përfshijnë:

1. Caktimin e përgjegjësive dhe delegimin e autoritetit për të trajtuar qëllimet dhe objektivat organizative, funksionet operacionale dhe kërkesat rregullatore, duke përfshirë përgjegjësinë për sistemet e informacionit dhe autorizimet për ndryshimet. Për shembull, konsideroni nëse:
 - a. Autoriteti dhe përgjegjësia u janë caktuar punonjësve në të gjithë subjektin.
 - b. Përgjegjësia për vendimet lidhet me caktimin e autoritetit dhe përgjegjësive.
 - c. Konsiderohet informacioni i duhur në përcaktimin e nivelit të autoritetit dhe gamës të përgjegjësive që i jepet një individ.
2. Saktësia e standardeve dhe procedurave që lidhen me kontrollin, duke përfshirë përshkrimin e punës së punonjësve. Për shembull, konsideroni nëse:
 - a. Përshkrimet e punës, të paktën për personelin drejtues dhe mbikëqyrës ekzistojnë.
 - b. Përshkrimet e punës ose standardet dhe procedurat e tjera, përmbajnë referime specifike për

përgjegjësitë që lidhen me kontrollin.

3. Mjaftueshmëria e numrit të stafit, veçanërisht në lidhje me sistemet e informacionit dhe funksionet e kontabilitetit, me nivelet e aftësive të kërkuara që lidhen me madhësinë e subjektit dhe natyrën e kompleksitetin e aktiviteteve dhe sistemeve. Për shembull, konsideroni nëse subjekti ka burime njerëzore të përshtatshme, në numra dhe përvojë, që të kryejë misionin e tij.

D. VLERËSIMI I MENAXHIMIT

Vlerësimi i cilësisë së këshillit mbikëqyrës dhe menaxhimit mund të përcaktohet nëpërmjet diskutimeve dhe vëzhgimeve të proceseve të qeverisjes. Si udhëzim i përgjithshëm, fushat e mëposhtme duhet të përfshihen në vlerësimin e menaxhimit.

1. Sa kohë kanë qenë drejtuesit në pozicionet aktuale në shoqëri dhe çfarë përvoje specifike të industrisë kanë?
2. A ka pasur lëvizje të rëndësishme tek drejtuesit?
3. A kanë qenë personat që mbajnë pozicione menaxheriale, menaxherë, drejtues, dorëzanët, punonjës kyç ose aksionerë kontrollues të ndonjë shoqërie tjetër sigurimesh e cila, ndërsa ata mbanin këtë post ose shërbenin me këtë cilësi në lidhje me të:
 - a. Është shpallur pa aftësi paguese;
 - b. U vu nën mbikëqyrje ose administrim;
 - c. U këshillua dhe u urdhërua që të eliminonte shkeljet apo dhe të mos shkelte ligjin eletrave me vlerë apo ligjin e sigurimeve dhe rregulloret përkatëse; ose
 - d. I'u pezullua ose i'u revokua certifikata e Autoritetit ose licenca për të bërë biznes në ndonjë shtet?

Vlerësimi i Performancës së Menaxhimit

1. A ka menaxhimi qëndrim pozitiv në lidhje me kontrollet e brendshme?
2. A e monitoron menaxhimi respektimin e politikave të miratuara, kontrolleve organizative dhe proceduriale, kërkesave të përputhshmërisë, duke u siguruar që të ndërmerret veprimi i duhur dhe në kohë për të rregulluar ndonjë mangësi që mund të lindë?
3. A vendos menaxhimi “tonin nga sipër” siç duhet, duke i kryer detyrat e tyre me etikë dhe duke pritur të njëjtën gjë nga individët në të gjithë institucionin?
4. A analizon menaxhimi në mënyrë efektive dhe a e kontrollon informacionin financiar dhe operacional dhe tendencat në mënyrë të tillë që tendencat negative dhe keqdeklarimet në pasqyrat vjetore mund të pritet që të identifikohen në mënyrë të arsyeshme dhe të korrigjoheshin kohën e duhur?
5. A ekzistojnë në të gjithë aktivet e shoqërisë masa mbrojtëse fizike të përshtatshme dhe a janë të gjithë zyrtarët dhe punonjësit të mbuluar me sigurim (eng. bonded)?

6. A e informon menaxhimi këshillin mbikëqyrës dhe komitetet, plotësisht, në kohën e duhur, për kushtet e tregut, mundësitë dhe shqetësimet strategjike, performancën operacionale dhe problemet që mund të ndikonin në mënyrë të konsiderueshme në mirëqenien e institucionit?

Për ta zgjeruar më tej modelin vlerësues të mësipërm, filozofia dhe stili operues i menaxhimit normalisht ka një efekt në të gjithë subjektin. Këto janë gjëra të paprekshme por duken shenjat pozitive dhe negative. Komponentët kyç përfshijnë:

1. Natyra e rreziqeve të biznesit të pranuar, p.sh., nëse menaxhimi shpesh hyn në sipërmarrje veçanërisht me rrezik të lartë ose është tepër konservator për të pranuar rreziqet, për shembull, konsideroni nëse menaxhimi vepron me kujdes, vetëm pasi të kenë analizuar me kujdes rreziqet dhe përfitimet e mundshme të një sipërmarrjeje të mundshme.
2. Lëvizja e personelit. Për shembull, konsideroni nëse:
 - a. Ka patur lëvizje të tepërta të menaxhimit dhe të personelit mbikëqyrës.
 - b. Personeli kyç është larguar papritur ose me një njoftim të shkurtër në kohë.
 - c. Ka një tendencë të lëvizjes së personelit, p.sh., paaftësia për të mbajtur drejtuesit kyç ekzekutivë financiarë ose të auditit të brendshëm, që mund të jetë një tregues i theksit që drejtuesit i vënë kontrollit.
3. Frekuenca e ndërveprimit midis menaxhimit të lartë dhe atij operacionel, veçanërisht kurveprohet nga vendndodhje të largëta gjeografikisht. Për shembull, konsideroni nëse:
 - a. Menaxhimi i lartë viziton shpesh operacionet e degëve apo të divizioneve.
 - b. Mbahen shpesh mbledhje nga menaxhimi në nivel grupi ose divizioni.
4. Qëndrimet dhe veprimet ndaj raportimit financiar, duke përfshirë mosmarrëveshjet mbi aplikimin e trajtimeve kontabël, p.sh., përzgjedhja e politikave kontabël konservatore përkundër atyre liberale, qoftë nëse parimet e kontabilitetit janë aplikuar keq, informacioni financiar i rëndësishëm nuk është publikuar ose janë manipuluar ose falsifikuar të dhënat. Përshembull, konsideroni nëse:
 - a. Menaxhimi shmang fokusin e tepërt ndaj rezultateve afatshkurtra të raportuara.
 - b. Personeli nuk dorëzon raportet negative për të arritur objektivat.
 - c. Menaxhimi nuk injoron shenjat e praktikave të pasakta.
 - d. Parashikimet nuk i çojnë faktet deri tek kufiri i arsyes dhe më tej.

E. DOKUMENTACIONI

Ekipi i inspektimit duhet të dokumentojë kuptimin dhe vlerësimin nga ana e tij e qeverisjes së subjektit, si dhe vlerësimin e tij për impaktin e lidhur me inspektimin. Kjo përmbledhje duhet të përfshijë një përshkrim të ndonjë procedure unike inspektimi, duke përfshirë kontrollet speciale që konsiderohen të nevojshme për ndonjë rrezik të rëndësishëm të identifikuar si rezultat i këtij vlerësimi.

Procedurat e Rishikimit Analitik

Rishikimi Analitik përfshin studimin e marrëdhënieve midis të dhënave në një kohë të caktuar si dhe krahasimin etendencave të këtyre marrëdhënieve në periudha kohore. Bazuar në njohuritë mbi shoqërinë, inspektori harton disa pritshmëri për treguesit e rëndësishëmfinanciarë dhe operacionalë. Nëse rezultatet e rishikimit analitik janë të përputhshme me pritshmëritë e përcaktuara rritet besimi si dhe efienca e inspektimit duke reduktuar numrin e procedurave mbështetëse apo duke ndryshuar natyrën e testeve. Ndërsa, në rastet kur rezultatet e rishikimit analitik ndryshojnë nga pritshmëritë ato rritin skepticizmin e përgjithshëm dhe mund të kërkojnë procedura shtesë për të shpjeguar devijimet materiale nga pritshmëritë.

Përveç kryerjes së vlerësimeve të tyre analitike, inspektorët duhet të përdorin edhe rishikimet analitike të kryera nga drejtuesit e shoqërisë, audituesit e brendshëm dhe të jashtëm dhe analistët financiarë. Këto burime mund ta ndihmojnë inspektorin që të identifikojë marrëdhëniet e pazakonta dhe të reduktoktojë masën e procedurave analitike apo të testimit të detajeve që inspektori pret të kryejë.

Llojet e Procedurave të Rishikimit Analitik:

A. Krahasimet me Periudhat e Mëparshme

Analiza e treguseve financiarë si dhe rezultateve operacionale të një shoqërie gjatë një periudhe kohore lejojnë të përcaktohen pritshmëri mbi performancën e kësaj shoqërie. Krahasimet në kohë , p.sh., një analizë krahasuese e shpenzimeve operacionale të vitit aktual me ato të vitit të mëparshëm mund të jetë e mjaftueshme për të identifikuar ndryshimet që kërkojnë vëmendje nga shoqëria. Megjithatë, krahasimet e disa viteve, d.m.th., analiza e tendencave, shpesh mund të jetë më informative. Shumë faktorë mund të ndikojnë tek krahasueshmëria e informacionit. Për shembull, ndryshimet në nivelet e çmimit, ose tendenca e përgjithshme e industrisë (rritja ose rënia) mund të shtrembërojë krahasimet midis periudhave. Prandaj, krahasimet e pasqyrave vjetore duhet të përfshijnë edhe analizën vertikale të pasqyrave financiare (në %)

Në rastet e krahasimeve gjatë periudhave disa vjeçare, tendencat mund të shtrembërohen nga evente apo tansaksione të mëdha por jo frekvente. Disa faktorë të cilët mund të ndikonin krahasueshmërinë në kohë të informacionit financiar janë:

1. Ndryshimet në dizenjimin e produktit, klientët, strategjia e marketingut ose kapitalizimi;
2. Shitja ose blerja e një linje biznesi;
3. Ndryshimet kontabël ose riklasifikimet e llogarive;
4. Pagesat e pazakonta ose kreditë për operacionet;
5. Transaksione të mëdha risigurimi.

Inspektori duhet të kuptojë efektet e këtyre ngjarjeve në kryerjen dhe vlerësimin e analizës së tendencave dhe në hartimin e pritshmërive për të dhënat financiare të shoqërisë.

B. Krahasimet me Buxhetet ose Parashikimet

Krahasimet e rezultateve faktike operationale me buxhetin ose shumatat e parashikuara, shpesh mund të japin prova të rëndësishme për rishikimin analitik. Megjithatë, përpara se të bëhen krahasimet me buxhetin, parashikimet, apo devijimet, inspektori duhet të kuptojë buxhetin e shoqërisë ose procesin e llogaritjes së parashikimit dhe supozimet e rëndësishme që janë përdorur. Për shembull, në qoftë se procesi buxhetor përfshin një studim të përvojës aktuale dhe të kaluar operationale të shoqërisë dhe të kushteve të përgjithshme ekonomike dhe të industrisë dhe në qoftë se buxhetet e kaluar kanë rezultuar realistë, krahasimi me shumatat e buxhetuara mund të jetë i dobishëm. Në rastet kur saktësia e buxheteve nuk ka rezultuar në kohë të jetë në nivele të kënaqshme, atëherë krahasimet me buxhetet për qëllimet e rishikimit analitik duhet të jenë të kufizuara.

Disa komponentë të pasqyrave financiare vjetore janë më të përshtatshëm për krahasime me buxhetin. Si shembuj mund të përmenden të ardhurat e investimit dhe shpenzimet e përgjithshme dhe administrative. Informacion tjetër financiar, i tillë si përfitimet dhe dëmet, ndikohen nga faktorë të vështirë për t'u shprehur në mënyrë sasiore gjatë procesit të buxhetimit.

Në ato raste kur buxhetet apo parashikimet (projeksionet) përdoren për të kryer procedurat e rishikimit analitik, inspektori duhet:

1. t'i krahasojë ato me rezultatet operationale të viteve të mëparshëm dhe me informacionin financiar të vitit aktual, dhe
2. të analizojë rishikimet kryesore të bëra për to gjatë vitit.

C. Krahasimet me Industrinë dhe Konkurrentët

Krahasimet e pasqyrave financiare për shoqërinë si e tërë apo indikatorëve financiarë në nivel linje biznesi, lejojnë të kuptohet pozicionimi i shoqërisë në mjedisin e biznesit si dhe dinamikat strukturore të industrisë. Duke analizuar performancën financiare të shoqërisë përkundrejt industrisë, këto krahasime ndihmojnë në identifikimin e fushave që kërkojnë vëmendje ose fushat ku procedurat mund të rregullohen. Krahasimet mund të kryhen midis shoqërive të ngjashme apo duke krahasuar performancën e shoqërisë me mesataren e industrisë.

Një mesatare industriale nuk është një 'numër optimal' që tregon një performancë ideale apo të pranueshme. Megjithatë, statistikatat e industrisë mund të shërbejnë si një standard efektiv për të vlerësuar operationet e shoqërisë. Prandaj devijimet materiale nga normat e industrisë mund të tregojnë probleme të cilat duhen kuptuar dhe analizuar. Përmes krahasimeve me industrinë mund të identifikohen probleme të mundshme të inspektimit ose shqetësime të lidhura me menaxhimin.

Ndërsa krahasimet me statistikat e industrisë mund të japin informacion të dobishëm, të dhënat duhet të jenë të krahasueshme. Krahasimet kuptimplota mund të jenë të vështira për disa arsye të ndryshme, duke përfshirë faktin që secila shoqëri ka karakteristika unike, të tilla si dizenjimi i produktit, konsumatorët e synuar, vendndodhja, struktura e shoqërisë dhe kapitalizimi. Luhatshmëria e të dhënave të industrisë nuk do të thotë se krahasimet me normat e industrisë nuk do të jenë të dobishme. Por, vlera e tyre primare mund të gjendet në vetë pyetjet që ato ngrenë. Megjithatë, inspektori gjithmonë duhet të përdorë gjykimin në përzgjedhjen e të dhënave të industrisë për qëllimet e rishikimit analitik dhe në vlerësimin e krahasimeve. Në përdorimin e krahasimeve të shoqërive të njëjta, është e rëndësishme të përzgjidhen shoqëritë e sigurimeve që janë të krahasueshme në madhësi, strukturë financiare, vendndodhje dhe rëndësi në treg (p.sh., linjat e biznesit), sepse këta faktorë do të ndikojnë tek treguesit e performancës. Ndonëse duhet përdorur kujdes, krahasimet midis shoqërive të njëjta mund të jenë të dobishme për të përcaktuar agresivitetin ose konservatorizmin e politikave të investimit të shoqërisë, praktikave fiskale dhe strategjive të vendosjes së çmimeve.

D. Vlerësimi i Rezultateve të Rishikimit Analitik

Të kuptuarit adekuat i biznesit të shoqërisë mund të lehtësojë identifikimin e luhatjevetë mundshme në të dhëna financiare. Këto luhatjemund të shkaktohen nga:

1. tendencat – ndryshimet e përgjithshme të ecurisë së biznesit;
2. tendencat sezonale – ndryshimet në veprimtarinë e biznesit të shkaktuara nga moti osenga ndryshimet e tjera stinore;
3. tendencat ciklike – ndryshimet në aktivitetin e përgjithshëm ekonomik; ose
4. marrëdhëniet e varura – ndryshimet e lidhura me luhatje në të dhënat e tjera financiare.

Luhatjet që nuk mund të shpjegohen nga aktiviteti i shoqërisë ose nga treguesit financiarë mund të rezultojnë nga transaksione që nuk përsëriten, procedura ose praktika të gabuara të kontabilitetit ose faktorë të tjerë. Kur ndodhin luhatjetë konsiderueshmenë shuma ose në tregues kyç, inspektori duhet të identifikojë arsyen. Procedurat fillestare duhet të përfshijnë diskutimet me drejtuesit ekzekutivë operacionale dhe drejtuesit financiarë. Drejtuesit mund të kenë identifikuar paraprakisht shkakun e devijimeve ose nëse nuk e kanë bërë ende, mund të kursejnë kohë duke ndjekur çështjet e identifikuar. Inspektori mund të kundërshtojë arsyetueshmërinë e shpjegimeve të dhëna nga drejtuesit duke përdorur njohjen që ai ka mbi biznesin apo pritshmëritë specifike.

Rishikimi analitik i lejon inspektorit të vlerësojë gjithashtu aftësitë dhe ekspertizën menaxheriale. Shoqëritë e mirëmenaxhuara do të jenë në gjendje që t'i përgjigjen pyetjeve për treguesitkyç ose do të adresojnë shkakun kryesor të këtyre luhatjeve.

E. Shembuj të Procedurave të Rishikimit Analitik

Shembujt e procedurave të rishikimit analitik diskutohen më poshtë. Inspektori duhet të

konsiderojë informacionin e rishikimit analitik që tashmë është përgatitur nga drejtuesit. Shembujt përfshijnë diagramat, grafikët dhe analizat e ngjashme dukepërfshirë raportet e brendshme të drejtuesve të shoqërisë, raportet e këshillit mbikëqyrës, statistikat e divizionit ose të linjës së biznesit dhe dokumente të ngjashme. Çelësi nuk është që të llogariten të gjitha raportet e mundshme, por të identifikohen ata pak tregues kyç që përmbushin më mirë objektivin e inspektorëve. Kur vendoset nëse procedurat e rishikimit analitik duhen përshirë apo jo në programin e inspektimit si teste direkte të bilanceve, inspektori duhet të konsiderojë masën në të cilën duhet të testohen të dhënat e tyre.

Lista e mëposhtme përshkruan të dhënat dhe marrëdhëniet kyçe që mund të përdoren në kryerjen e procedurave të rishikimit analitik për objektivat e caktuara të inspektimit. Lëvizjet në këta tregues mund të vijnë si rrjedhojë e ndryshimeve në politikat operationale, metodat e kontabilitetit, përbërjen e produkteve ose kushte apo rrethana të tjera, p.sh., një ndryshim në raportet e përfitimit mund të tregojë një ndryshim në linjën e biznesit ose të përbërjes së produkteve ose ndryshimeve në kosto apo tarifa.

Për të pasur përdorimin më efektiv të procedurave të rishikimit analitik, është e rëndësishme që të dhënat dhe marrëdhëniet kyçe të llogariten për linjat specifike të biznesit ose të produkteve të sigurimeve. Lista nuk është gjithëpërfshirëse, as nuk përfaqëson procedurat e kërkuara për të gjithainspektimet e sigurimeve.

Objektivat e inspektimit	Treguesit kyç
Të ardhurat e periudhës(eng. accrued) dhe ato të pafituara nga investimet janë regjistruar saktë për sa i përket llogarisë kontabël, vlerës dhe periudhës.	Shpenzimet e investimit, ndaj të ardhurave të investimit. Të ardhurat e fituara dhe të paarkëtuara të investimit si përqindje e të ardhurave totale të investimit.
Investimet në pasuri të paluajtshme janë të autorizuara dhe janë regjistruar siç duhet për sa i përket llogarisë kontabël, vlerës dhe periudhës.	Pasuritë e paluajtshme përkundrejt investimeve totale. Pasuritë e paluajtshme përkundrejt aktiveve totale.
Të ardhurat e fituara dhe ato të pafituara ngapasuritë e paluajtshme janë të regjistruara saktë për sa i përket llogarisë kontabël, vlerës dhe periudhës.	Shpenzimet rrjedhëse por të papaguara, ndaj të ardhurave të fituara dhe të paarkëtuara . Të ardhurat e fituara dhe të paarkëtuara përkundrejt portofolit total të pasurisë së paluajtshme. Të ardhurat e fituara por të paarkëtuara nga pasuritë e paluajtshme si përqindje e të ardhurave totale të investimit.

Investimet afatshkurtra janë autorizuar, janë vlerësuar siç duhet dhe regjistruar saktë për sa i përket llogarisë kontabël, vlerës dhe periudhës.	Investimet afatshkurtra si % e investimeve totale. Përbërja e investimeve afatshkurtra, p.sh., depozitat me afat zënë 50%.
Të ardhurat e periudhës dhe ato të pafituara ngainvestimet afatshkurtra janë regjistruar saktë për sa i përket llogarisë kontabël, vlerës dhe periudhës.	Interesi i fituar në investimetafatshkurtra, përkundrjet investimeve totaleafatshkurtra. Interesi i fituar në investimet afatshkurtra, përkundrjet të ardhurave totale nga investimi.
Aktivet e tjera janë vlerësuar siç duhet dhe regjistruar saktë për sa i përket llogarisë kontabël, vlerës dhe periudhës.	Amortizimi/zhvlerësimi i matur në raport me koston e aktivit.

Objektivat e inspektimit**Treguesit kyç**

Risigurimi i pranuar dhe cedimet janë autorizuar dhe regjistruar saktë në llogari, shumë dhe periudhë.	Primet e pranuar të risigurimit ndaj totalit të të ardhurave nga primet. Primet e risigurimit të ceduara ndaj të ardhurave nga primet.
Provigjonet për tatimet ndaj të ardhurave dhe aktivet e lidhura dhe detyrimet janë regjistruar saktë në llogari, vlerë dhe periudhë.	Provigjoni i tatimit mbi të ardhurat, përkundrjet të ardhurave para tatimeve.
Detyrimet për dëmet janë të plota dhe të arsyeshme dhe janë regjistruar saktë në llogari, vlerë dhe periudhë.	Numri dhe vleratotale e dëmeve për t'u paguar,të papaguara dhe në proces. Vleratpër t'u paguar, të papaguara dhe në proces shlyerje përkundrjet rezervës totale të dëmit. Rezervat mesatare të dëmit, përkundrjet shumës mesatare të dëmshpërblimit.
Huatë janë të autorizuara dhe regjistruar siç duhet në llogari, vlerë dhe periudhë.	Shpenzimi i interesit, në përqindjen mesatare të huamarrjes nga borxhi ipaguar.

Treguesit e Aktivitetit të Marrjes në Sigurim

Një tregues që përdoret shpesh për rezultatet e marrjes në sigurim për jo-jetën është 'raporti i kombinuar', d.m.th., raporti i dëmeve, shpenzimeve të trajtimit të dëmeve dhe shpenzimet e marrjes

në sigurim ndaj primeve. (Të gjitha shpenzimet e përgjithshme dhe administrative, të ndryshme nga ato të alokuara për veprimtarinë e investimit, konsiderohen shpenzime të marrjes në sigurim) Raporti i kombinuar fragmentohet më tej në dy komponentë – raporti dëme/prime dhe raporti i shpenzimeve të marrjes në sigurim. Raporti dëme/prime përfshin dëmet dhe shpenzimet e dëmeve të ndodhura, si një përqindje e primit të fituar. Raporti i shpenzimeve të marrjes në sigurim llogaritet si përqindje e shpenzimeve të marrjes në sigurim ndaj primeve të fituara.

Raportet e Dëmeve

Raporti i dëmeve ndryshon nga periudha në periudhë për shkak të ndryshimeve në dëme dhe prime. Dëmet ndryshojnë varësi të ekspozimit, frekuencës së dhe nga madhësia. Ndryshimet në nivelet e shpenzimeve për trajtimin e dëmeve gjithashtu ndikojnë në raportin e dëmeve. Primet ndryshojnë për shkak të ndryshimeve në tarifa, në volumin e rreziqeve të siguruar dhe në masën e ekspozimit për rrezik të siguruar. Disa marrëdhënie analitike ekzistojnë midis dëmeve dhe primeve dhe komponentëve të tyre. Duhet bërë kujdes i veçantë për t'i marrë këto statistika sipas vitit të aksidentit nëse disponohen, për të eliminuar shtrembërimin nga rishikimet e rezervës së viteve të mëparshëm. Këto marrëdhënie analitike përfshijnë:

1. Numrin mesatar të dëmeve që ndodhin në një periudhë të dhënë, për policë. (Kjo është frekuenca e dëmit dhe ajo llogaritet si numri i dëmeve pjesëtuar me numrin e policave nëfuqi);
2. Primet mesatare të shkruar ose të fituar për policë;
3. Të dhëna historike mbi ecurinë e dëmeve. (Këto japin informacion nëse shoqëria historikisht i ka provigjionuar dëmet siç duhet; këto të dhëna mund të jenë të dobishme për vlerësimin e saktësisë së provigjoneve aktuale. Megjithatë, të dhënat janë të dobishme vetëm kur konsiderohen siç duhet rrethanat aktuale që ndikojnë tek provigjionet e dëmit, p.sh., rritjet e tarifave, ndryshimet në mbulimin e policës dhe inflacioni);
4. Provigjioni mesatar i dëmit. (Kur lidhet me provigjionet mesatare të dëmeve në periudha të mëparshme, ky raport shërben si një krahasues aktual i mjaftueshmërisë të provigjionit të dëmit);
5. Dëmi mesatar i ndodhur. (Kjo është ashpërsia e dëmit dhe ajo është një masë e kostosmesatare të dëmeve. Ajo llogaritet si shuma totale e dëmeve të ndodhura pjesëtuar me numrin e dëmeve);
6. Dëmi mesatar i ndodhur për policë në një periudhë të caktuar. (Kjo është kostoja e dëmit dhe ajo është produkt i frekuencës së dëmit dhe ashpërsisë/madhësisë së tij);
7. Dëmet e ndodhura në raport me rezervat e dëmit. (Ky raport mat se sa shpejt ndryshojnë nivelet e rezervës së dëmit në raport me volumin e dëmeve);
8. Rezerva IBNR përkundrejt matësve të ndryshëm të ekspozimit ndaj dëmeve (primet e fituara, njësitë e ekspozimit të fituara, primet e shkruara, primet në fuqi, dëmet e ndodhura, dëmet e raportuara, etj). Raporti mat në formë krahasuese mjaftueshmërinë e rezervës IBNR;

Këta tregues mundësojnë informacionin e nevojshëm mbi mjaftueshmërinë e provigjioneve të dëmeve.

Treguesit e Shpenzimeve të Marrjes në Sigurim

Treguesite shpenzimeve të marrjes në sigurim ndryshojnë nga periudha në periudhë për shkak të ndryshimeve në marrëdhëniet midis shpenzimeve të marrjes në sigurim dhe primeve. Një pjesë e rëndësishme e shpenzimeve të marrjes në sigurim përbëhet nga kostot që ndryshojnë drejtpërdrejt me primet, p.sh., komisionet. Kosto të tjera, kryesisht pagat, mund të jenë fikse ose gjysëm fikse. Ky raport mund të ndryshojë pasi edhe primet janë të luhatshme.

Mund të përdoren tregues të ndryshme analitike për të shqyrtuar nëse marrëdhëniet midis shpenzimeve të marrjes në sigurim, e primeve të shkruara, të fituara dhe të pafituara, janë të arsyeshme. Këto përfshijnë:

- komisionet ndaj primeve. (Në shumicën e shoqërive, llogaritje të veçanta të këtij raporti duhet të bëhen sipas linjës së biznesit, për biznes të drejtpërdrejtë, të pranuar dhe të ceduar.);
- komisionet e netuara kundrejt llogarive/rezultateve/bilanceve të agjentëve ndaj rezultateve/bilanceve të agjentëve. (Bilancet e agjentëve regjistrohen neto pa komisionet e lidhura që janë të pagueshme për agjentët. Shuma e komisioneve neto, nëse ka, duhet të krahasohet me shumën bruto të bilanceve të agjentëve. Raporti që rezulton duhet të krahasohet me raportin e shpenzimeve për komisione ndaj primeve.);
- rezerva primit të pafituar ndaj primeve të shkruara. (Ky raport mat pjesën e pa skaduar tëprimeve ndaj volumin total të primeve.)

Katër raporte të tjerë lidhen me marrjen në sigurim dhe, në mënyrë më specifike, me primet e arkëtueshme ose bilancet e agjentëve:

- Bilancet e agjentëve ose primeve, ndaj primeve të shkruara;
- Bilancet e agjentëve ose primeve, të, ndaj primeve të fituara;
- Të arkëtueshme nga primet ose agjentët ndaj primeve në fuqi; dhe
- Moshë e kërkesave të arkëtueshme nga primet ose agjentët. Këto raporte do të kenë rëndësi të ndryshme në situata të ndryshme. Shpesh, problemet e mbledhjes së primit dhe borxhet e këqija janë minimale sepse primet merren para ofrimit së mbulimit të policës. Megjithatë, në qoftë se një i siguruar i ka paguar primin një agjenti të shoqërisë, shoqëria duhet të kryejë mbulimin edhe në se agjenti nuk i transmeton primet tek shoqëria. Prandaj është shqetësim besueshmëria e agjentëve.)

Risigurimi

Për shoqëritë që marrin përsipër shuma të mëdha risigurimi, tabelat analitike që përmbledhin llogari të rëndësishme kontabël nga bilanci dhe pasqyrat e të ardhurave dhe shpenzimeve sipas çdo marrëveshjeje kryesore, lejojnë analizën e rezultateve të marrjes në sigurim për çdo marrëveshje kryesore. Rezultatet e tyre duhet të krahasohen me pritshmëritë që lindin nga njohuritë mbi

specifikat e marrëveshjes (eng. treaty) së konsideruar dhe mjedisit

Investimet

Përveç raporteve të ndryshme që mund të përdoren për të analizuar rezultatet operacionale, raportet e mëposhtme mund të përdoren për të matur operacionet e investimit:

1. Yield i investimit – në total dhe sipas kategorive të investimit. (Ky raport mund të bazohet në të ardhurat nga investimi ndaj aktiveve mesatare të investuara, në total dhe sipas kategorisë së investimit. Ky raport mund të jetë një tregues i rëndësishëm i marzheve të fitimit nga produktet norma e kthimit e të cilëve është e ndjeshme ndaj luhatjeve të interesit dhe një tregues tërësor i performancës së investimit.)
2. Tabela e maturimit të obligacionit. (Ky mund të jetë një tregues i rëndësishëm i likuiditetit – veçanërisht për shoqëritë në pozicion të dobëtlidhur me këtë indikator.)

MATRICA E RREZIKUT

MATRICA E RREZIKUT																
Aktiviteti	Materialiteti (Bej Vleresimin)	Rreziqet thelbësore: Zgjidh nga 1 (I Ulet) ne 4 (I Larte)							Cilesia e Mbikëqyrjes: Zgjidh nga 1 (E Forte) ne 3 (E Dobet)						Rreziku I Pergjithshem Neto	Drejtimi i Rrezikut
		Kredit	Tregu	Likuiditeti	Sigurime	Operacional	Rregulator	Strategjik	Drejtimi i Aktivitetit	Analiza Financiare	Pajueshmeria	Auditi i Brendshem	Manaxhimi i rrezikut	Drejtimi ekzekutiv		
Marrja ne Sigurim (pa Katastrofen)																
Sigurimi nga Katastrofa																
Pagesa te demeve																
Provizionet teknike																
Risigurimi																
Debitorët e tjere																
Investimi ne Prona te Paluajtshme																
TOTAL																

REZULTATI I PERMBLEDHUR	
Rreziku I Pergjithshem Neto	
Drejtimi i Rrezikut	
1. Rreziku i Pergjithshem Neto me Drejtim	
Kapitali	#N/A
Mbulimi i Provizioneve	#N/A
Fitimet	#N/A
2. Kapitali dhe Fitimet	
3. RREZIKU I PERBERE	

Shkresa për dërgimin e raportit përfundimtar të inspektimit

Nr. _____ prot.

Tiranë, më _____.__202_.

Lënda: Dërgohet raporti përfundimtar

SHOQËRISË [EMRI I SHOQËRISË]

Bordi i Autoritetit të Mbikëqyrjes Financiare pasi mori në shqyrtim konstatimet e inspektimit [të plotë/tematik/për çështje të caktuara] në vend pranë shoqërisë [emri i shoqërisë], observacionet e shoqërisë, të depozituara në AMF me anë të shkresës nr. xxxx Prot., datë xxxxxx dhe rekomandimet përkatëse mori vendimin nr. xxxxx, datë xxxxxxxxx.

Gjatë inspektimit në vend, kryer në periudhën [periudha], realizuar në bazë të programit të inspektimit nr. xxx Prot. datë xxxxx, në përputhje me kërkesat e manualit, grupi i inspektimit evidentoi gjetjet përkatëse, të cilat i'u komunikuan drejtuesve të lartë të shoqërisë në përfundim të procesit të inspektimit në datën .../.../202_.

Bashkëlidhur kësaj shkrese, do të gjeni raportin përfundimtar me gjetjet përfundimtare dhe rekomandimet përkatëse gjithashtu dhe vendimin e bordit [me masat korrigjuese/shkeljet xxxxx]. Kërkohet nga ana juaj që brenda datës [data] të njoftohet Autoriteti mbi zbatimin e masave që do të merren me qëllim zbatimin e rekomandimeve të lëna dhe respektimin e afateve të kërkuara lidhur me këto rekomandime.

DREJTORI I PËRGJITHSHËM EKZEKUTIV

Pasqyra e Zhvillimit të Dëmeve

Fiscal Years		Loss Years										
		Year Y-5 ¹ and prior	Year Y-4	Year Y-4 and prior	Year Y-3	Year Y-3 and prior	Year Y-2	Year Y-2 and prior	Year Y-1	Year Y-1 and prior	Year Y	Year Y and prior
Year Y-5 ¹	Provisions ² end of year											
Year Y-4	Paid during year											
	Provisions end of year											
	Excess/Deficiency											
	Excess/deficiency Ratio											
Year Y-3	Paid during year											
	Provisions end of year											
	Excess/Deficiency											
	Excess/deficiency Ratio											
Year Y-2	Paid during year											
	Provisions end of year											
	Excess/Deficiency											
	Excess/deficiency Ratio											
Year Y-1	Paid during year											
	Provisions end of year											
	Excess/Deficiency											
	Excess/deficiency Ratio											
Year Y	Paid during year											
	Provisions end of year											
	Excess/Deficiency											
	Excess/deficiency Ratio											

¹ Y = current year, Y-1 = previous year, etc...

² Provisions = case reserves + adjustment expenses + IBNR

One must be cautious using the run-off exhibit as improving ratios do not necessarily mean improving trends. For example, assume the following pattern of deficiency ratios:

- Deficiency for accident year Y-5, i.e., after 5 years of run-off..... 30%
- Deficiency for accident year Y-4, i.e., after 4 years of run-off..... 25%
- Deficiency for accident year Y-3, i.e., after 3 years of run-off..... 20%
- Deficiency for accident year Y-2, i.e., after 2 years of run-off..... 10%
- Deficiency for accident year Y-1, i.e., after 1 year of run-off 5%

It may appear that the company's provisioning is improving, but the declining deficiencies are on progressively shorter run-off periods. If the accident year Y-5 deficiency after one year was 5%, after two years was 10%, and continued to increase to reach 30% after five years, that would suggest that the lower deficiencies will increase as the run-off periods increase and there actually has been no improvement in provisioning practices. As useful as the claims run-off exhibit is, it must be interpreted carefully.

D. TREGUESIT ANALITIK TË PARALAJMËRIMIT TË HERËSHËM

D.1 Hyrje në Treguesit

Matrica e rrezikut është një mjet për të vlerësuar në mënyrë të vazhdueshme nivelet relativetë rrezikut në fusha të ndryshme të rreziqeve të biznesit të siguruesve. Ajo përdor të dhënat sasiore, duke ju referuar në mënyrë të veçantë raporteve dhe tendencave të TPH (eng. EWT) dhe parametrave financiarë bazë, si dhe të dhënat cilësore, veçanërisht vëzhgimeve të inspektorëve dhe mbledhjes dhe vlerësimit sistematik të informacionit të tregut.

Raportet EWT konsiderohen se janë tregues kyç të fillimit të dobësimit financiar tek siguruesit e përgjithshëm.

Treguesit e paralajmërimit të hershëm janë një nga mjetet që ndihmojnë Autoritetin të identifikojë siguruesit që kërkojnë vëmendje të veçantë ose prioritet më të lartë në shpërndarjen e burimeve të saj. Sapo deklarimet financiare dorëzohen në AMF, treguesit e paralajmërimit të hershëm mundësojnë një vlerësim të menjëhershëm paraprak të gjendjes financiare përkundrejt kufijve që përcaktohen sipas praktikave ndërkombëtare.

Përveç krahasimit të rezultateve të llogaritura të kompanisë me kufijtë e sugjeruar të rezultateve, mbikëqyrësi duhet të krahasojë rezultatet e testimit të kompanisë me rezultatet e tregut apo grupeve të caktuara të tij. Rezultatet që bien jashtë kufijve të sugjeruar mund të mos jenë domosdoshmërisht të këqija në vetvete. Për shembull, një rritje në tepriçë ose prime që është më e madhe se norma mund të jetë mjaft e pranueshme duke pasur parasysh rrethanat e kompanisë (p.sh. një kompani e kapitalizuar mirë në rritje). Ndërsa numri i dështimeve të testimit do të jetë një nga shumë faktorët që duhet të merren parasysh në përcaktimin e planit mbikëqyrës dhe nivelit të ndërhyrjes për një kompani, mbikëqyrësit duhet të kenë parasysh se mund të ketë rrethana, siç u përmend më lart, që justifikojnë rezultatet. Të kesh një kuptim të qartë të mjedisëve të brendshme dhe të jashtme është një faktor kyç suksesi në përfundimin e duhur të rezultateve të testit.

EWT nuk janë vetëm tregues financiarë që duhen konsideruar kur analizojmë fuqinë financiare të një shoqërie sigurimi por ato pranohen pothuajse në mënyrë universale dhe është konstatuar se ato japin një kontribut mjaft të dobishëm për matjen e rrezikut të siguruesit.

Interpretimi i rezultateve të EWT si dhe me ato të çdo mjeti analitik, kërkon zbatimin e gjykimit me dije dhe të informuar. Është thelbësore që mbikëqyrësi dhe inspektori i veçantë të shikojë rezultatet e testit në kontekstin e njohurive të tij/të saj të shoqërisë dhe rrethanave të saj. Dy shoqëri me rezultate testi të krahasueshme mund të paraqesin profile mjaft të ndryshme të rrezikut, p.sh., shoqëria që shkruan vetëm rreziqet e pronës rezidenciale kundrejt një shoqërie që shkruan linja të shumta duke përfshirë produkte të ndryshme të përgjegjësisve tregtare.

Qëllimi i EWT është që të veprojnë si tregues të paralajmërimit të hershëm dhe të ndihmojnë në vendosjen e përparësive për alokimin e burimeve në monitorimin e shoqërive të të sigurimeve. Pavarësisht disa kufizimeve dhe paralajmërimeve, raportet janë pranuar në mënyrë ndërkombëtare për shkak të efektivitetit të tyre si tregues të rrezikut.

Raportet e diskutuara më poshtë nuk synojnë që të zbatohen në mënyrë mekanike dhe pritet që analisti ta axhustojë objektin e inspektimit/analizës po kështu, në varësi të rrethanave të veçanta. Të gjitha referimet ndaj ‘primit neto’ do të thotë prime totale të shkruara duke zbritur risigurimine ceduar. Me ‘kapital’ kuptojmë aktivet pasi janë zbritur detyrimet, këto siç raportohen në pasqyrat financiare të audituara por pas rregullimeve/axhustimeve që mund të bëhen nga stafi mbikëqyrës sipas përcaktimeve ligjore dhe rregulatore në fuqi.

Mbikëqyrësit mund t’i bëjnë axhustime shifrave financiare të audituara kur vlerësojnë rrezikun, kur testojnë pozicionin minimal të aftësisë paguese e kështu me radhë. Për shembull, në qoftë se mbikëqyrësi ka prova të besueshme se disa nga pronat e paluajtshme të siguresit janë mjaft të mbivlerësuara, atëherë kur kryhen procesin e vlerësimit të rrezikut nga këndvështrimi mbikëqyrës, mbikëqyrësi mund të axhustojë vlerën e reflektuar në bilanc. Por axhustimet NUK do të përfshinin ndonjë ndryshim faktik në pasqyrat financiare të audituara. Këto janë rishikuar nga audituesit, janë miratuar përfundimisht dhe sipas opinionit të audituesit, paraqesin në mënyrë të drejtë pozicionin financiar të shoqërisë. Pikëpamja e raportimit financiar të përgjithshëm kombëtar ose ndërkombëtar nuk është e njëjtë me pikëpamjen mbikëqyrëse. Kjo ndodh në veçanti kur raportohet për vlerën e tregut të aktiveve. Është praktikë e zakonshme për agjencitë mbikëqyrëse që të bëjnë disa axhustime gjatë aplikimit të testeve të ndryshme dhe matësve për vlerësimin e rrezikut.

Formulat e Raporteve të Testeve të Paralajmërimit të Hershëm

Në tabelën e mëposhtme pasqyrohen treguesit analitikë dhe formulat e llogaritjes së tyre.

	RAPORTI	FORMULA	VJETORE	TREMUJORE
1	Pjesa e tregut	$\text{Pjesa e tregut} = \frac{\text{PSHB}_{\text{shoqëri}}}{\text{PSHB}_{\text{Tregut}}}$	PSHB të një shoqërie gjatë vitit mbi PSHB të tregut gjatë vitit	PSHB kumulative në fund të tremujorit të një shoqërie mbi PSHB të tregut për të njëjtën periudhë.
2	Ndryshimi në PSHB	$\text{Ndryshimi në PSHB} = \frac{\text{PSHB}_{\text{Periudha aktuale}}}{\text{PSHB}_{\text{Periudha paraardhëse}}} - 1$	PSHB gjatë një viti / PSHB të Vitit të kaluar) -1	(PSHB kumulative në fund të tremujorit /PSHB kumulative për të njëjtin tremujor të vitit të kaluar) -1
3	Ndryshimi në PSHN	$\text{Ndryshimi në PSHN} = \frac{\text{PSHN}_{\text{Periudha aktuale}}}{\text{PSHN}_{\text{Periudha paraardhëse}}} - 1$	PSHN të një viti/PSHN të Vitit të kaluar) -1	(PSHN kumulative në fund të tremujorit/PSHN kumulative për të njëjtin tremujor të vitit të kaluar) -1

4	Leva Bruto	$\text{Leva bruto} = \frac{\text{PSHB}}{\text{Aftësi Paguese}}$	PSHB gjatë vitit /Aftësinë Paguese në fund të këtij Viti	Zbatohet vetëm për Tremujorin e 4-rt (sipas qasjes vjetore)
5	Leva Neto	$\text{Leva Neto} = \frac{\text{PSHN}}{\text{Aftësi Paguese}}$	PSHN gjatë vitit/Aftësinë Paguese në fund të këtij Viti	Zbatohet vetëm për Tremujorin e 4-rt (sipas qasjes vjetore)
6	Norma e Aftësisë Paguese (BE-SI)	$\text{Norma e Aftësisë Paguese} = \frac{\text{Aftësia Paguese}}{\text{KMAP}}$	Aftësia paguese/ /Kufiri Minimal i Aftësisë Paguese (KMAP) (S I), merr parasysh primet/dëmet e (për Vitin)	Aftësia paguese/KMAP (për Tremujorin). Kufiri Minimal i Aftësisë Paguese (KMAP) (S I), merr parasysh primet/dëmet e katër tremujorëve të fundit
7	Norma e kapitalit minimal të kërkuar (KMK)	$\text{Norma e KMK} = \frac{\text{Aftësia Paguese}}{\text{Fondi i Garancisë}}$	Aftësia paguese /Fondin e garancisë	Aftësia paguese/ Fondin e garancisë
8	Marzhi i Aftësisë Paguese (MAP)	$\text{MAP} = \frac{\text{Aftësia Paguese}}{\text{Max(Fondi i Garancisë, KMAP x 1.5)}}$	Aftësia paguese/Max. (Fondi i Garancisë, 1.5 x KMAP) për Vitin	Aftësia paguese /Maks. (Fondi i Garancisë, 1.5 x KMAP) për Tremujorin
9	Raporti i dëmeve të paguara bruto	$\text{Raporti i dëmeve të paguara bruto} = \frac{\text{Dëme të paguara bruto}}{\text{PSHB}}$	Dëmet e paguara nga siguruesi mbi PSHB gjatë Vitit	Dëmet e paguara nga siguruesi mbi PSHB gjatë Tremujorit
10	Raporti i Dëmeve (Bruto)	$\text{Raporti i Dëmeve Bruto} = \frac{\text{Dëme të ndodhura bruto (DNB)}}{\text{Primet e fituara bruto (PFB)}}$, ku $\text{PFB} = \text{PSHB} - \text{Primi i pafituar bruto}_{\text{periudha aktuale}} + \text{Primi i Pafituar bruto}_{\text{në fund të vitit të mëparshëm}}$ $\text{DNB} = \text{Dëmet e paguara bruto} + \text{Provizionet bruto të dëmeve}_{\text{periudha aktuale}} - \text{Provizionet bruto të dëmeve}_{\text{në fund të vitit të mëparshëm}}$	Dëmet e Ndodhura Bruto në Sigurim/Primi i fituar bruto për Vitin sipas formulës	Dëmet e ndodhura Bruto/Primi i Fituar Bruto në fund të tremujorit sipas formulës. Periudha aktuale përfaqëson tremujorin përkatës.
11	Raporti i Dëmeve (Neto)	$\text{Raporti i Dëmeve Neto} = \frac{\text{Dëmet e Ndodhura Neto (DNN)}}{\text{Primet e Fituara Neto (PFN)}}$, ku $\text{PFN} = \text{PSHN} - \text{Primi i pafituar neto}_{\text{periudha aktuale}} + \text{Primi i pafituar neto}_{\text{periudha e mëparshme}}$ $\text{DNN} = \text{Dëmet e paguara neto} + \text{Provizionet neto të dëmeve}_{\text{periudha aktuale}} - \text{Provizionet neto të dëmeve}_{\text{periudha e mëparshme}}$	Dëmet e ndodhura Neto / Primi Neto i Fituar për vitin sipas formulës	Dëmet e ndodhura Neto /Primi i Fituar Neto në fund të tremujorit (sipas formulës) Periudha aktuale përfaqëson tremujorin përkatës.
12	Raporti i shpenzimeve të marrjes në sigurim	$\text{Shpenzimet e marrjes në sigurim} = \frac{\text{Shpenzimet e marrjes në sigurim}}{\text{PSHB}}$	Shpenzimet e marrjes në sigurim për Vitin mbi PSHB për vitin	Shpenzimet kumulative të marrjes në sigurim për Tremujorin mbi PSHB në fund të Tremujorit
13	Raporti i Shpenzimeve	$\text{Raporti i Shpenzimeve} = \frac{\text{Shpenzime totale (përveç atyre për dëme)}}{\text{PFN}}$	Shpenzimet totale (përveç atyre për dëme)/Primi Neto i Fituar për vitin	Shpenzimet kumulative (përveç atyre për dëmet)/Primi Kumulativ Neto i Fituar në fund të tremujorit
14	Raporti i shpenzimeve (në nivel tregu)	$\text{Raporti i shpenzimeve (2)} = \frac{\text{Shpenzime totale (përveç atyre për dëme)}}{\text{PSHB}}$	Raporti i shpenzimeve -në nivel tregu	Shpenzimet kumulative (përveç atyre për dëmet)/PSHB kumulative në fund të tremujorit
15	Raporti i Të Ardhurave Të Tjera Teknike	$\text{Raporti i të ardhurave të tjera teknike} = \frac{\text{Të ardhura të tjera teknike}}{\text{PFN}}$	Të ardhura të tjera teknike (përveç primeve)/Primi i fituar neto	Të ardhura të tjera teknike (përveç primeve)/Primi i fituar neto (të dyja kumulative në fund të tremujorit)

16	Raporti i Kombinuar	Raporti i kombinuar = (11) + (13)	[16] = [11] + [13]	[16] = [11] + [13]
17	Raporti i të Ardhurave neto nga investimet	Raporti i të ardhurave neto nga investimet = $\frac{\text{Të ardhura neto nga investimet}}{\text{PFN}}$	Të Ardhurat Neto nga Investimet/Primi i Fituar Neto	Të Ardhurat Neto nga Investimet/Primi i Fituar Neto (të dyja kumulative në fund të tremujorit)
18	Raporti Operacional	Raporti operacional = (15) – (16)	[18] = [15] - [16]	[18] = [15] - [16]
19	Ndryshimi në Aftësinë Paguese	Ndryshimi në AP = $\frac{\text{Aftësia paguese}_{\text{Cperiudha aktuale}}}{\text{Aftësia paguese}_{\text{periudha e mëparshme}}} - 1$	Aftësia paguese në fund të vitit/Aftësia paguese në periudhën e mëparshme -1	Aftësia paguese në fund të vitit/Aftësia paguese në periudhën e mëparshme -1
20	Totali i detyrimeve mbi Aftësinë Paguese	Totali i detyrimeve mbi AP = $\frac{\text{Detyrimet totale}}{\text{Aftësi Paguese}}$	Detyrimet totale mbi Aftësinë paguese në fund të vitit përkatës	Detyrimet totale mbi Aftësinë Paguese në fund të tremujorit përkatës
21	Totali i Detyrimeve Neto nga Risigurimet mbi Aftësinë Paguese	Detyrimet neto nga risigurimet mbi AP = $\frac{\text{Detyrimet neto nga risigurimet}}{\text{Aftësia Paguese}}$, ku Detyrimet (neto nga risigurimet) = Detyrime – Provigjone teknike, pjesa e risiguresit (UPR dhe provigjone të dëmeve)	Detyrimet neto nga risigurimi mbi aftësinë paguese në fund të vitit përkatës	Detyrimet neto nga risigurimi mbi aftësinë paguese në fund të tremujorit përkatës
22	Ndryshimi në Rezervën e Dëmeve (Bruto)	Ndryshimi në Provigjonin e dëmeve bruto = $\frac{\text{Provigjone teknike të dëmeve, bruto}_{\text{Periudha aktuale}}}{\text{Provigjone teknike të dëmeve, bruto}_{\text{Periudha e mëparshme}}} - 1$	Provigjonet e dëmeve Bruto në fund të vitit aktual/Provigjonet bruto të vitit të kaluar minus 1 Zhvillim vjetor	Provigjonet e dëmeve Bruto në fund të tremujorit aktual/Provigjone bruto të tremujorit të kaluar minus 1 (Zhvillim tremujor)
23	Ndryshimi në Provigjonin e Dëmeve (Neto)	Ndryshimi në Provigjonin e dëmeve neto = $\frac{\text{Provigjone teknike të dëmeve, neto}_{\text{Periudha aktuale}}}{\text{Provigjone teknike të dëmeve, neto}_{\text{Periudha e mëparshme}}} - 1$	Provigjonet dëmeve neto në fund të vitit aktual/Provigjonet e dëmeve neto në fund të vitit të mëparshëm minus 1 Zhvillim vjetor	Provigjonet e dëmeve neto në fund të tremujorit aktual/Provigjonet e dëmeve neto në fund të tremujorit të mëparshëm minus 1 (Zhvillim tremujor)
24	Provigjone të Dëmeve (Neto) mbi Aftësinë paguese	Provigjonet e dëmeve neto mbi AP = $\frac{\text{Provigjonet e dëmeve neto}}{\text{Aftësinë Paguese}}$	Provigjonet e Dëmeve Neto/Aftësia Paguese në fund të vitit	Provigjonet e Dëmeve Neto/ Aftësinë paguese në fund të tremujorit
25	Provigjonet Teknike Bruto mbi PSHB	PT mbi PSHB = $\frac{\text{Provigjone teknike}}{\text{PSHB}}$	Provigjonet Teknike në fund të Vitit/PSHB e shkruara gjatë të njëjtit vit	Provigjonet teknike në fund të Tremujorit/PSHB (në mënyrë kumulative) gjatë të njëjtit tremujor
26	Mbajtja neto	Mbajtja Neto = $\frac{\text{PSHN}}{\text{PSHB}}$	Primi i shkruar neto/Primi i shkruar bruto gjatë vitit	Primi i shkruar neto/Primi i shkruar bruto në mënyrë kumulative në fund të tremujorit
27	Të arkëtueshme nga Risigurimi mbi Aftësinë Paguese	Të arkëtueshme nga risigurimi mbi AP = $\frac{\text{Të arkëtueshme nga risigurimi}}{\text{Aftësia Paguese}}$		
28	Provigjonet e dëmeve, pjesa e risiguresit mbi Provigjone te	Provigjone të dëmeve bruto, pjesa e risiguresit mbi Provigjonet e dëmeve bruto = $\frac{\text{Provigjone të dëmeve, pjesa e risiguresit}}{\text{Provigjone të dëmeve bruto}}$	Provigjonet e Dëmeve pjesa e Risiguresit/Provigjonet e Dëmeve Bruto në fund të	Provigjonet e Dëmeve pjesa e Risiguresit/Provigjonet e Dëmeve Bruto në

	Dëmeve Bruto		vitit përkatës	fund të tremujorit përkatës
29	AMPT	$\text{AMPT} = \frac{\text{Aktivet e lejueshme}}{\text{Provigjonet Teknike Bruto}}$	Aktivet e lejueshme/Provigjonet Teknike Bruto në fund të vitit përkatës	Aktivet e lejueshme/Provigjonet Teknike Bruto në fund të tremujorit përkatës
30	Aktivet Likuide mbi totalin e detyrimeve	$\text{Aktive likuide mbi detyrimet} = \frac{\text{Aktive Likuide}}{\text{Detyrime}}$	Aktivet Likuide/Detyrime Totale në fund të vitit përkatës	Aktivet Likuide/Detyrime totale në fund të tremujorit përkatës
31	Aktivet Likuide mbi Detyrimet Neto nga Risigurimi	$\text{Aktive likuide mbi detyrime neto nga risigurimi} = \frac{\text{Aktive likuide}}{\text{Detyrime neto nga Risigurimi}}, \text{ ku}$ Detyrime neto nga risigurimi = Detyrimet – Provigjone të risiguresit (UPR dhe provigjone të dëmeve)	Aktivet Likuide/Detyrime totale minus Pjesën e Risiguresit) në fund të vitit përkatës	Aktivet Likuide/(Detyrime totale minus Pjesën e Risiguresit) në fund të tremujorit përkatës
32	Aktivet Likuide mbi Totalin e Aktiveve	$\text{Aktive likuide mbi totalin e aktiveve} = \frac{\text{Aktive likuide}}{\text{Aktive totale}}$	Aktivet Likuide/Aktive totale në fund të vitit përkatës	Aktivet Likuide/Aktive Totale në fund të tremujorit përkatës
33	Aktivet Likuide mbi Aktivet Neto nga Risigurimi	$\text{Aktive likuide mbi aktivet neto nga risigurimi} = \frac{\text{Aktive likuide}}{\text{Net (of RI) Assets}}, \text{ ku}$ Aktivet Likuide mbi Aktivet (Neto nga Risigurimi) = Aktive – Provigjone të risiguresit (UPR dhe provigjone të dëmeve) – Të arkëtueshme nga risigurimi	Aktivet Likuide/Aktive neto nga risigurimi në fund të vitit përkatës	Aktivet Likuide/ Aktive neto nga risigurimi në fund të tremujorit përkatës
34	Të arkëtueshmet nga sigurimi mbi Aftësinë paguese	$\text{Të arkëtueshme nga sigurimi mbi AP} = \frac{\text{Të arkëtueshme}}{\text{Aftësia Paguese}}$	Totali i të arkëtueshmeve nga sigurimi /Aftësinë Paguese në fund të vitit përkatës	Totali i të arkëtueshmeve/ Aftësinë paguese
35	Raporti i të arkëtueshmeve nga sigurimi mbi Aktivet	$\text{Të arkëtueshme nga sigurimi mbi Aktive} = \frac{\text{të arkëtueshme}}{\text{Aktive totale}}$	Totali i të arkëtueshmeve/Aktivet totale në fund të vitit përkatës	Totali i të arkëtueshmeve/ Aktive totale
36	Të arkëtueshme nga sigurimi mbi PSHB	$\text{Të arkëtueshme nga sigurimi mbi PSHB} = \frac{\text{Të arkëtueshme}}{\text{PSHB}}$	Të Arkëtueshmet nga Sigurime/PSHB në fund të vitit përkatës	Zbatohet vetëm për Tremujorin 4 (njësoj si për vitin)
37	Të arkëtueshme nga sigurimi mbi totalin e aktiveve	$\text{Të arkëtueshme nga sigurimi mbi Aktivet} = \frac{\text{Të arkëtueshme}}{\text{Aktive totale}}$	Të arkëtueshmet nga sigurimi/Aktivet totale në fund të vitit përkatës	Të arkëtueshmet nga sigurimi/Aktivet totale në fund të tremujorit përkatës
38	Aktive-Pasuri të paluajtshme mbi aftësinë paguese	$\text{Aktive – Pasuri të paluajtshme mbi AP} = \frac{\text{Pasuri të paluajtshme}}{\text{Aftësia Paguese}}$	Pasuri të paluajtshme/aftësinë paguese në fund të vitit përkatës	Pasuri të paluajtshme/aftësinë paguese në fund të tremujorit përkatës
39	Pasuri të paluajtshme mbi Totalin e Aktiveve	$\text{Pasuri të paluajtshme mbi Totalin e Aktiveve} = \frac{\text{Pasuri të paluajtshme}}{\text{Aktive totale}}$	Pasuri të paluajtshme / Aktivet totale në fund të vitit përkatës	Pasuri të paluajtshme/ Aktivet totale në fund të tremujorit përkatës
40	Pasuri të paluajtshme mbi Aktivet Neto nga Risigurimi	$\text{Pasuri të paluajtshme mbi Aktivet Neto nga Risigurimi} = \frac{\text{Pasuri të paluajtshme}}{\text{Aktivet Neto nga Risigurimi}}$	Pasuri të paluajtshme / Aktivet totale minus Aktivet e Risiguresit në fund të vitit përkatës	Pasuri të paluajtshme /i Aktivet totale minus Aktivet e Risiguresit) në fund të tremujorit përkatës
41	Investimi në Filiale mbi Totalin e Aktiveve	$\text{Investimi në Filiale mbi Aktivet Totale} = \frac{\text{Investimi në Filiale}}{\text{Aktive Totale}}$	Investimi në Filiale/ aktive totale në fund të vitit përkatës	Investimi në Filiale/ i aktive totale në fund të tremujorit përkatës
42	Investimi në filiale mbi Aftësinë Paguese	$\text{Investimi në Filiale mbi AP} = \frac{\text{Investimi në Filiale}}{\text{Aftësia paguese}}$	Investimi në Filiale/Aftësinë paguese në fund të vitit përkatës	Investimi në Filiale/Aftësia paguese në fund të tremujorit përkatës
43	Norma e mbajtjes agregate neto për sigurimin	$\text{Norma e mbajtjes agregate neto} = \frac{\text{Mbajtja agregate neto}}{\text{AP – KMAP}}$	Në fund të vitit përkatës	Zbatohet për tremujorin e I dhe Tremujorin e IV

	nga tërmeti			
44	Struktura e aktiveve që mbulojnë PT	Struktura e AMPT	Shpërndarja e zërave në strukturën e aktiveve (viti përkatës)	Shpërndarja e zërave në strukturën e aktiveve (tremujori përkatës)

Përshkrimi i Treguesve

Pjesa e tregut (1), ndryshimi në PSHB (2), ndryshimi në PSHN (3)

Pjesa e tregut tregon pozicionin e një siguresi në treg. Zhvillimi i këtij treguesi duhet të monitorohet së bashku me rritjen e primeve.

Raportet e rritjes së primeve (bruto dhe neto) janë tregues të rëndësishëm të riskut të marrjes në sigurim. Rritja ose rënia e shpejtë në volumin e primeve të shkruara mund të tregojë ndryshime të mëdha në strategjinë e shoqërisë ose faktorë të tjerë të rëndësishëm. Ndryshime të mëdha në volumin e primeve të shkruara duhet të monitorohen duke marrë në konsideratë zhvillimin e tregut (p.sh., të vëzhgohen së bashku me pjesën e tregut). Rritjet e mëdha të primeve të shkruara mund të sinjalizojnë përfshirjen e shoqërive të sigurimit në linja të reja biznesi ose përpjekje agresive për të rritur pjesën e tyre në treg, me qëllim gjenerimin e menjëhershëm të likuiditetit duke ulur tarifat e primeve të sigurimit. Politika të tilla kanë të ngjarë të kenë efekt të kundërt tek siguresit, të cilët mund të përballen me probleme lidhur me likuiditetin dhe aftësinë paguese si rezultat i nënvlerësimit të primeve të sigurimit. Gjithashtu edhe ndryshimet në programet e risigurimit mund të çojnë në rritje të ndjeshme të primeve neto duke rezultuar me rrezik të shtuar për siguresin.

Raportet e Levës Bruto dhe Neto (4), dhe (5)

Raporti Prime të shkruara (bruto apo neto) mbi Aftësinë Paguese mund të përdoret për të matur nëse një sigures po operon me një nivel të kujdesshëm kapaciteti për një shumë të caktuar kapitali. Sa më i lartë të jetë ky raport, aq më agresiv është siguresi për sa i përket përdorimit të kapitalit për të përfituar të ardhura nga primet dhe aq më i ulët është kapaciteti i tij për të shtuar veprimtarinë e biznesit.

Sa më i paqëndrueshëm e i luhatshëm të jetë aktiviteti i shoqërisë (p.sh.,kontrata afatgjata, kontrata përgjegjësie), aq më i ulët pritet të jetë raporti i mbajtur nga siguresi. Në përgjithësi, shoqëritë e sigurimit me fitime të qëndrueshme janë më të afta që, pa rrezik të shtuar, të mbajnë një raport më të lartë të primeve mbi tepricën e aksionarëve sesa siguresit me humbje ose fitime të paqëndrueshme.

Raporti mund të llogaritet bazuar në primet e shkruara bruto ose neto (d.m.th., duke përfshirë risigurimin e supozuar dhe pa e rregulluar me cedimin në risigurim). Nëse diferenca midis primeve të shkruara neto dhe bruto është e madhe, tregon se siguresi mund të mbështetet shumë tek risigurimi për rritjen e kapacitetit të marrjes në sigurim dhe për dëmet e arkëtueshme nga

risiguruesit. Kur shqyrtohen këto raporte, duhet të mbahet parasysh shpërndarja e primeve ndërmjet linjave të biznesit të pronës (të cilat mund të jenë kontrata afatshkurtra) dhe linjave të biznesit të përgjegjësive (të cilat mund të jenë afatgjata).

Raportet e Aftësisë Pagueuse (6), (7), dhe (8)

Norma e Aftësisë Pagueuse (BE S1) (6) përdoret për të vlerësuar pozicionin e siguruesve kundrejt kërkesave të aftësisë paguese, të cilat janë të ngjashme me ato të përcaktuara nga regjimi i mëparshëm i BE-së, Solvency 1. Për të përmbushur kërkesat ligjore, raporti nuk duhet të jetë më i ulët se 150%.

Norma e Kapitalit Minimal të Kërkuar (7) përdoret për të vlerësuar përputhshmërinë e siguruesve me kërkesën lidhur me Fondin e Garancisë të përcaktuar me ligj. Bazuar në kërkesat ligjore, raporti nuk duhet të jetë më i ulët se 100%.

Norma ligjore e Aftësisë Pagueuse (8) përmbledh raportet (6) dhe (7) në një raport të vetëm, pasi numëruesi është i njëjtë për të dy raportet, ndërsa emëruesi është maksimumi i Fondit të Garancisë dhe 150% e Normës së Aftësisë Pagueuse (BE S1). Në bazë të kërkesave ligjore, raporti nuk duhet të jetë më i ulët se 100%.

Raportet e Dëmeve (Humbjeve) (9), (10), (11)

Raporti i Dëmeve të Paguara (9) është një tregues që mat vlerën e paguar konsumatorëve kundrejt të ardhurave (primet e shkruara). Përdoret për të vlerësuar qasjen e shoqërive të sigurimit ndaj të siguruarve dhe përfituesve. Ky raport mund të jetë tregues i likuiditetit dhe problemeve operacionale për shoqëritë dhe, si rrjedhojë, përdoret për të vlerësuar këto rreziqe brenda objektit të Matricës së Rrezikut.

Llogaritur mbi vlerën (10) bruto dhe neto (11), si raport i dëmeve të ndodhura ndaj primeve të fituara, ku dëmet e ndodhura përfshijnë shpenzimet e trajtimit të dëmeve, ky raport jep një masë për mbulimin e rrezikut të marrë për prime që shoqëria ka fituar. Shoqëritë e sigurimit mund të synojnë të kenë një raport dëmsh nën 80% për të pasur mundësi të mjaftueshme për të mbuluar shpenzimet e marrjes në sigurim dhe për të gjeneruar fitime të arsyeshme.

Duhet të tregohet kujdes kur interpretohet zhvillimi i këtij raporti pasi (i) konkurrenca në treg, (ii) ciklet e çmimeve (marrja në sigurim) dhe (iii) humbjet katastrofike (p.sh., fatkeqësitë natyrore dhe pandemitë), ndër të tjera, mund të ndikojnë tek numëruesi. Raporti, gjithashtu, mund të rritet (zvogëlohet) pa ndonjë ndryshim të rëndësishëm në zhvillimin aktual të dëmeve nëse siguruesi rrit (ul) tarifën e primit.

Raporti i Kostove të Marrjes në Sigurim (12)

Ku raport llogaritet si shuma e shpenzimeve të marrjes në sigurim të kontratës së sigurimit (p.sh., komisionet e ndërmjetësve, reklamat, kostot e inspektimit të pronës) pjesëtuar me primet e shkruara. Duke qenë se shpenzimet kryhen para dhe gjatë gjithë periudhës së mbulimit, primet e shkruara mund të shërbejnë më mirë si emërues (në vend të primeve të fituara).

Një raport i lartë i shpenzimeve mund të vijë si pasojë e rritjes së konkurrencës në treg (p.sh. komisione dhe tarifa të larta ndërmjetësimi) ose inflacionit në territorin ku operohet. Për shembull, raporti mund të ulet edhe kur shpenzimet aktuale mbeten të pandryshuara ose të rritet nëse rriten tarifat e primit (me një ritëm më të shpejtë se shpenzimet). Raporti është i rëndësishëm për mbikëqyrjen dhe/ose kontrollin e tregut.

Raporti i Shpenzimeve (13), (14)

Raporti i shpenzimeve (13) është një tregues për matjen e përfitueshmërisë duke pjesëtuar shpenzimet (me përjashtim të shpenzimeve të dëmeve dhe atyre të lidhura me investimet) me primet e fituara neto. Ai është një pjesë e rëndësishme e raportit të kombinuar, i cili është standardi i tregut për matjen e efikasitetit dhe përfitueshmërisë së shoqërive të sigurimit.

Raporti alternativ i shpenzimeve (sipas tregut) (14) është një njësi matëse më e natyrshme për të vlerësuar nivelin e shpenzimeve krahasuar me biznesin e pritshëm (primet e shkruara bruto).

Raportet e larta të shpenzimeve janë tregues të rreziqeve të larta operationale, të cilat mund të çojnë në probleme të mundshme lidhur me likuiditetin dhe aftësinë paguese. Raporte shumë të larta mund të rezultojnë për shkak të shpenzimeve të larta të marrjes në sigurim, të cilat janë pjesë e shpenzimeve. Për të kuptuar arsyen që fshihet pas raporteve të larta, ato duhet të monitorohen së bashku me raportin e veçantë të kostove të marrjes në sigurim (12).

Raporti i të Ardhurave të Tjera Teknike (15)

Ky raport është tregues i efektit të të ardhurave të tjera teknike (përveç primeve të sigurimit) në fitimin e shoqërisë. Këto raporte janë zakonisht të vogla. Raporte të larta duhet të nxisin monitorimin nga afër të burimeve të të ardhurave teknike.

Raporti i Kombinuar (16)

I llogaritur si shuma e raportit të dëmeve dhe raportit të shpenzimeve (Raporti i kombinuar = Raporti i dëmeve (humbjeve) + Raporti i shpenzimeve), raporti i kombinuar mat nëse të ardhurat e një shoqërie sigurimi nga primet janë të mjaftueshme për të mbuluar operationet e tij të marrjes në sigurim. Raporti më i vogël (më i madh) se 100% nënkupton fitime (humbje) në veprimtarinë e periudhës së konsideruar.

Raporti i të ardhurave neto nga investimet (17)

Investimi është një aktivitet thelbësor i veprimtarisë së tregut të sigurimeve dhe, për rrjedhojë, edhe një fushë e rëndësishme për t'u mbikëqyrur.

I llogaritur si pjesëtimi i të ardhurave neto nga investimet me primet e fituara neto, ky raport tregon shumën e të ardhurave nga investimet të fituar për çdo njësi primi. Ai është një element për llogaritjen e Raportit Operacional.

Raporti Operacional(18)

Raporti Operacional nën 100% tregon se shoqëria ka gjeneruar fitim nga operacionet e tij kryesore. Analiza e raporteve operacionale, gjatë shumë viteve, duhet të kryhet bashkë me analizën e raportit të dëmeve dhe atij të shpenzimeve. Kjo gjë ndihmon në përcaktimin e arsyeve që qëndrojnë pas performancës së shoqërisë, nëse ajo vjen si pasojë e një raporti të lartë (ose të ulët) dëmsh, një raporti të lartë (ose të ulët) shpenzimesh ose një kthimi të ulët (ose të lartë) investimi.

Kur analizohet rezultati, është e nevojshme të merret parasysh rezultati i ecurisë së provigjoneve të dëmeve ndër vite, sepse rezervat e pamjaftueshme mund të nënvlerësojnë ose mbivlerësojnë pozicionin e vërtetë operacional të një shoqërie sigurimi.

Ndryshimi në Kapitalin Rregullator (19)

Ndryshimi në kapitalin rregullator llogaritet si raport i ndryshimit në tij në periudhën aktuale krahasuar me vlerën e periudhës së mëparshme. Ky mjet analitik mundëson identifikimin e çdo përmirësimi ose përkeqësimi në gjendjen e kapitalit të shoqërisë gjatë periudhës në fjalë. Një sërë faktorësh mund të ndikojnë te këto ndryshime, të cilat përfshijnë, por nuk kufizohen, me performancën e marrjes në sigurim. Prandaj, raporti duhet të monitorohet së bashku me raportin e kombinuar dhe atë operacional.

Detyrimet (Bruto/Neto) mbi Kapitalin Rregullator - Bruto dhe Neto (20), (21)

Raporti është shumë i rëndësishëm pasi mat detyrimet (dëmet dhe të tjera) krahasuar me marzhin e aktiveve të lejueshme me detyrimet. Meqenëse vlerësimi i detyrimeve mbart pasiguri, raporti i lartë tregon se shoqëria ka më pak kapacitet për të trajtuar pasiguritë që rrjedhin nga nënvlerësimi i detyrimeve, ose ndikimi negativ i një viti të pasuksesshëm për marrjen në sigurim (p.sh., katastrofa natyrore ose dëme të tjera të mëdha). Raporti neto është një tregues i mirë në rastet kur shoqëria ka në fuqi risigurim të kujdesshëm.

Ndryshimi në Provigjonet e Dëmeve (bruto / neto) (22), (23)

Treguesi jep informacion për mjaftueshmërinë gjatë vlerësimit të provigjoneve teknike. Ndërsa rritjet e konsiderueshme mund të shpjegohen nga situata të pafavorshme ose rezerva të mëparshme të pamjaftueshme, ulja materiale e provigjoneve të dëmeve mund të jetë një shenjë e problemeve të pamjaftueshmërisë së rezervave dhe aftësisë paguese, të cilat kërkojnë monitorim të menjëhershëm.

Raporti i Provigjoneve të Dëmeve Neto mbi Kapitalin Rregullator (24)

Raporti i Provigjoneve të Dëmeve Neto mbi Kapitalin Rregullator llogaritet si raporti i provigjoneve të dëmeve mbi kapitalin rregullator dhe përdoret si njësi matëse për të matur fuqinë e kapitalit të një shoqërie sigurimi në lidhje me detyrimet për provigjonet e dëmeve (duke përfshirë dëmet e papaguara RBNS dhe dëmet e ndodhura, por të paraportuara IBNR). Ky raport mund të konsiderohet si masë e "levës së sigurimit" që mbart një nënkuptim të ndryshëm nga "leva financiare".

Sa më i lartë të jetë ky raport, aq më i madh ndikimi i një zhvillimi negativ në provigjonim ka të ngjarë të ketë në kapitalin e shoqërisë dhe kapacitetin e tij për marrjen në sigurim.

Megjithatë, kur analizohet rezultati, është e nevojshme të merret parasysh mjaftueshmëria e provigjoneve të dëmeve (duke marrë parasysh raportet (22), (23), dhe (25)) sepse pamjaftueshmëria e rezervave mund të gjenerojë artificialisht një raport të ulët.

Provigjonet Teknike Bruto mbi PSHB (25)

Treguesi jep mesatarisht informacion për mjaftueshmërinë në vlerësimin e provigjoneve teknike së bashku me raportet (22), dhe (23). Raportet e ulëta mund të jenë tregues i rezervave të pamjaftueshme. Raporti mund të përdoret gjithashtu për të bërë krahasime me vende të tjera me struktura dhe zhvillim të ngjashëm të tregut të sigurimeve.

Raporti i Mbajtjes Neto (26)

Ky raport, primet e shkruara neto të pjesëtuara me primet bruto, përdor primet si përfaqësues. Sa më i lartë të jetë ky raport, aq më i madh është kapaciteti në mbulimin e rreziqeve lokale, duke pasur parasysh se pjesa tjetër mbetet e njëjtë. Është një matës i përafërt se sa rrezik mban një shoqëri sigurimi në vend që ta mitigohet në risigurim. Ndërkohë që mat drejtpërdrejt se sa pjesë e primit mbahet në vend që të mitigohet, përdorimi i tij si matës i rrezikut të mbartur supozon se primi është proporcional me rrezikun. Ky është një supozim i arsyeshëm, por jo i saktë.

Të arkëtueshmet nga veprimtaria e risigurimit/kapitalit rregullator (27)

Të arkëtueshmet nga veprimtaria e risigurimit përbëhen kryesisht nga të arkëtueshme të shpenzimeve të trajtimit të dëmeve, të arkëtueshme të tjera që duhet të paguhet nga risiguresit. Një raport i lartë kërkon monitorim të ngushtë të risigurimeve që ka në fuqi shoqëria e sigurimit. Nëse një aktiv i risigurimit është bërë i paarkëtueshëm, shoqëria e njeh atë si humbje dhe kapitali i tij rregullator reduktohet me të njëjtën shumë.

Risigurimi i arkëtueshëm mbi provigjonet e dëmeve bruto (28)

Risigurimi i arkëtueshëm, një aktiv hyrës në bilanc, i referohet pjesës së risigurimit të provigjoneve të dëmeve. Sa më e madhe të jetë shuma, aq më e lartë është varësia e shoqërisë nga risigurimi.

Shoqëritë me raporte të larta të të arkëtueshmeve duhet të monitorohen nga afër, veçanërisht në rastet kur raporti (27) është i lartë (që nënkupton se risiguruesit nuk kanë përmbushur detyrimet).

Mbulimi i PT me aktive të lejuara (29)

Treguesi përdoret për të vlerësuar përputhshmërinë me kërkesat rregullatore në lidhje me mbulimin e provigjoneve teknike me aktive të lejuara. Raportet që në aspektin material janë nën 100% janë tregues i problemeve të mëdha financiare.

Raportet e likuiditetit (30), (31), (32), dhe(33)

Raportet e aktiveve likuide mbi detyrimet (Bruto/Neto) (30), (31) përcaktohen si përqindje e aktiveve me likuiditet të lartë (para cash, depozita bankare dhe tituj shtetërorë) mbi pasivet (Bruto/Neto). Raportet shitesë të Aktiveve Likuide ndaj Aktiveve (Bruto/Neto) tregojnë gjithashtu pjesën e aktiveve me likuiditet të lartë në bilancin e shoqërive (32), dhe (33).

Raportet tregojnë aftësinë e siguruesve për të paguar në mënyrë të përshtatshme dhe në kohë dëmet dhe detyrimet e tjera, pavarësisht nga zhvillimet e pafavorshme në lloje të ndryshme të investimeve dhe vështirësitë për t'i kthyer ato në para kur është e nevojshme. Raportet e ulëta janë tregues i problemeve me pagesat e dëmeve. Raportet e llogaritura mbi bazën neto (aktive ose pasive) janë më të dobishëm për shoqëritë që kanë në fuqi risigurim të përshtatshëm.

Të arkëtueshmet

Shuma e madhe e të arkëtueshmeve mund të jetë një shenjë e problemeve financiare

Të arkëtueshmet mbi Kapitalin Rregullator (34)

Raporti i përgjithshëm mat masën në të cilën kapitali rregullator i një shoqërie mund të ndikohet nëse të arkëtueshmet nuk mblidhen. Raportet e larta (p.sh. mbi 50%) përbëjnë problem dhe duhet të nxisin një monitorim më të afërt për të identifikuar arsyet kryesore, të cilat mund të lidhen me të arkëtueshmet nga sigurimet, vonesat në pagesën e dëmeve nga risiguruesit ose palët e tjera. Në këtë kontekst, raporti duhet të rishikohet së bashku me raportet e tjera në lidhje me të arkëtueshmet (shih më poshtë)

Të arkëtueshmet mbi aktivet (35)

Raporti paraqet proporcionin e të arkëtueshmeve me madhësinë e bilancit. Një raport i lartë mund të përbëjë problem dhe duhet të konsiderohet së bashku me raportet (34), (36), dhe (37).

Raportet e të arkëtueshmeve nga sigurimi (36), (37)

Pjesa më e madhe e të arkëtueshmeve të aktiviteti të sigurimit zakonisht pritet nga aktivitetet e sigurimit, për shkak të pagesave të vonuara (madje edhe që nuk janë përfshirë) të primeve nga të

siguruarit dhe ndërmjetësit. Për këtë qëllim, është e rëndësishme që raportet në lidhje me të arkëtueshmet nga sigurimi të monitorohen në mënyrë të veçantë. Një pjesë e madhe e të arkëtueshmeve nga sigurimi mbi raportin e PSHB (36) paraqet probleme të mundshme të shoqërive me likuiditetin dhe aftësinë paguese. Raporti shtesë i të arkëtueshmeve nga sigurimi ndaj totalit të aktiveve (Raporti (37)) paraqet më tej materialitetin e të arkëtueshmeve në bilancin e shoqërive të sigurimit.

Raportet e pasurive të paluajtshme (38), (39), (40)

Investimi direkt në pasuri të paluajtshme mund t'i ekspozojë shoqëritë e sigurimit ndaj rrezikut të tregut, veçanërisht mungesës së likuiditetit, për shkak të natyrës jo të standardizuar të këtyre investimeve dhe mungesës së tregjeve të strukturuar të kapitalit.

Për më tepër, për shkak të mungesës së vlerësimit me vlerën në tregun financiar, shoqëritë mund të mbivlerësojnë aktivet e pasurive të paluajtshme me ndikim në mbulimin e provigjoneve teknike dhe aftësinë paguese. Raportet e pasurive të paluajtshme, duke përfshirë aktivet e pasurive të paluajtshme mbi kapitalin rregullator (38), dhe pasuritë e paluajtshme (39) janë të rëndësishme për vlerësimin e cilësisë së aktiveve të shoqërive të sigurimit. Raporti i pasurive të paluajtshme mbi aktivet neto nga pjesa e risigurimit (40) përdoret si një tregues më i mirë (në vend të raportit 39) në rastet e shoqërive me programe risigurimi të kujdesshme. Raportet e larta të pasurive të paluajtshme duhet të jenë subjekt i një mbikëqyrjeje më të kujdesshme të investimeve.

Raportet e investimeve në filiale (41), (42)

Raporti i investimeve në filiale mbi totalin e aktiveve (41) dhe kapitalit (42) është tregues i materialitetit të investimeve të siguruesve në filialet e shoqërive të sigurimit. Raportet e larta kërkojnë monitorim më të afërt të shoqërive përkatëse në nivel grupi.

Raporti i mbajtjes Agregate Neto për Sigurimin nga Tërmeti (43)

Raporti i mbajtjes agregate neto për tërmetet (43) përcaktohet me rregullore nga AMF dhe mat ekspozimin e akumuluar të rreziqeve që rrjedhin nga kontratat e sigurimit të tërmeteve kundrejt kapacitetit neto të shoqërisë. Raportet e larta (mbi kufijtë e përcaktuar me rregullore) janë tregues të një ekspozimi të lartë, i cili mund të ndikojë në aftësinë e siguruesve për të paguadëmet dhe në aftësinë e tyre paguese në rast të ndodhjes së tërmeteve të mëdha. Kufiri i përcaktuar në rregullore në lidhje me periudhën e kthimit duhet të axhustohet gradualisht për të përmbushur standardin e përdorur nga Bashkimi Evropian (ngjarje katastrofike 1 në 200 vjet).

Testet e Paralajmërimit të Hershëm (EWT) - Përdorimi në Vlerësimin e Rrezikut

Testet e Paralajmërimit të Hershëm - EWT janë një përbërës kyç i metodologjisë së vlerësimit të

rrezikut.

Në kontekstin e mbikëqyrjes, treguesit e mësipërm mund të përdoren (i) si pika referimi për të siguruar përputhshmëri me aktet nën-ligjore dhe normat zyrtare, (ii) për të vlerësuar rreziqet specifike të përfshira në Matricën e Rrezikut dhe (iii) për të identifikuar probleme të mundshme në mënyrë proaktive.

Shumica e mbikëqyrësve bien dakord se jo të gjitha raportet kanë të njëjtën rëndësi. Për shembull, raporti i kapitalit ndaj detyrimeve është një masë themelore e shëndetit financiar. Një përkeqësim i konsiderueshëm në këtë raport flet për një rënie themelore në fuqinë financiare të institucionit. Nga ana tjetër, një përkeqësim i konsiderueshëm në raportin e likuiditetit, do të jetë një sinjal për ndryshime potencialisht të dëmshme që mund të ndodhin në kuadër të kompanisë, por pozita themelore e aftësinë paguese së siguresit ende mund të mos jetë prekur ndjeshëm ende.

Ajo që duhet të kuptojmë është se është i rëndësishëm gjithmonë konsiderimi i kujdesshëm i rrethanave kur interpretojmë rezultatet e EËT dhe në të gjitha aspektet e vlerësimit të rrezikut. Siç u përmend më lart, një nga faktorët më të rëndësishëm të vlerësimit të suksesshëm të rrezikut është kuptimi i biznesit.

Analiza e Tendencave

Me testet e paralamërimit të hershëm dhe të gjitha raportet e tjera, është e rëndësishme të konsiderohet jo vetëm shifra aktuale për një raport të veçantë, por edhe tendenca e raportit në kohë. Sa herë që një raport ose një seri raportesh tregon një tendencë përkeqësuese, edhe pse raportet mund të mos kenë lëvizur akoma jashtë vlerave të pranueshme, mbikëqyrësi duhet të kontaktojë shoqërinë për t'i kërkuar (1) një shpjegim të përkeqësimit dhe (2) për planet e shoqërisë për të ndryshuar tendencën e padëshiruar.

Siç u përmend më sipër, vlerat individuale të raporteve duhet të interpretohen në kontekstin e biznesit të shoqërisë, pikave të fortave të menaxhimit dhe aksesit ndaj kapitalit.

Të gjithë raportet dhe treguesit e përshkruar më sipër sjellin përfitim po të analizohen në një sërë vitesh. Lëvizja e treguesve financiarë në kohë jep një kuptim më të vlefshëm e efektiv për drejtimin e përgjithshëm të operacioneve të shoqërive se sa një fotografi e vetme në një moment të caktuar në kohë.

Raportimet financiare vjetore në AMF duhet të përfshijnë një përmbledhje 5-vjeçare të parametrave kyç financiarë, pasi ato japin një pamje të dobishme të veprimitarisë gjatë periudhës. Konsiderohet me përfitim për rregullatorin, vëzhgimi i tendencave të rëndësishme të veprimitarisë, fitueshmërisë, dividendëve dhe ndryshimeve në kapital, raportet kyçe apo dhe në aftësinë paguese gjatë periudhës.